

αλληλεγγυη

τρίμηνη έκδοση ενημέρωσης, συζήτησης και συμπαράστασης
στους αγώνες των λαών της ανατολικής ευρώπης

Καλειδοσκόπιο

Αφγανιστάν : η τραγωδία ενός λαού, με τους Μουτζαχεντίν της κοιλάδας του Πανχίρ.

Ουγγαρία : η εξέγερση του '56, το κίνημα δημοκρατικής αντιπολίτευσης.

Ρωσία : οι μηχανισμοί αδρανοποίησης της εργατικής τάξης

Β' Περίοδος No 4 — Άνοιξη 1984 — δρχ. 120

Το πρώτο τεύχος ήταν αφιερωμένο στην πολωνική επανάσταση, με ενότητες για :

αλληλεγγυη

τρίμηνη έκδοση ενημέρωσης, συζήτησης και συμπαράστασης στους αγώνες των λαών της ανατολικής ευρώπης

Αφιέρωμα :
Πολωνία

Τσεχοσλοβακία : 5 χρόνια Χάρτας '77 , άγριοι διωγμοί ρόκ συγκροτημάτων Γιουγκοσλαβία : καταλήψεις κτιρίων Ρουμανία : οικονομική κρίση και εργατικοί αγώνες Ρωσία : ή κατάσταση των μουσουλμάνων, οι άπεργίες του '80

No 1 - Φθινόπωρο 1982 - 89σ. 100

- τό χαρακτήρα της 'Αλληλεγγύης
- τις προβοκάτσιες που έγιναν
- τη μάχη για τὰ ἐλεύθερα Σάββατα
- τις πολιτικές απόψεις μέσα στο πολωνικό εργατικό κίνημα
- τό συνέδριο της 'Αλληλεγγύης
- τις κινήσεις για συνδικαλισμό στην αστυνομία και τό στρατό
- τήν κατάσταση των γυναικῶν
- τό πρόβλημα του έπισιτισμού
- τήν κατάσταση τις τελευταίες μέρες πριν τό πραξικόπημα
- τήν κατάσταση μετά τό πραξικόπημα

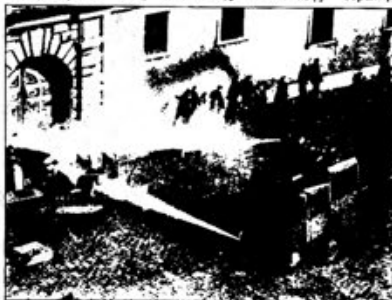
κι ακόμα

- για τήν οικονομική κρίση και τούς εργατικούς αγώνες στη Ρουμανία
- για τὰ 5 χρόνια της Χάρτας '77, τούς διωγμούς των ρόκ συγκροτημάτων κι ένα ποίημα από τήν Τσεχοσλοβακία
- για καταλήψεις σπιτιῶν στη Γιουγκοσλαβία
- για τήν κατάσταση της μουσουλμανικής μειονότητας, για τις άπεργίες του '80, τις ταραχές στην 'Εσθονία και τόν Καύκασο στη Ρωσία.

Το δεύτερο, διπλό, τεύχος ήταν αφιερωμένο στην Αυτοδιαχείριση, όπως αυτή μπήκε στην Πολωνία, με τα άρθρα :

αλληλεγγυη

τρίμηνη έκδοση ενημέρωσης, συζήτησης και συμπαράστασης στους αγώνες των λαών της ανατολικής ευρώπης

Πολωνία αυτοδιαχείριση

Πολωνία: χρονικό της αντίστασης, οι απόψεις μέσα στην Αλληλεγγύη, Γυναίκες στη Ρωσία: καταπίεση και φεμινισμός, Ρουμανία: στα πρόθυρα της χρεωκοπίας, Γιουγκοσλαβία: Κοσοφοπέδιο, περιοδικό Praxis: μια συνέντευξη, Αν. Γερμανία: το κίνημα ειρήνης.

No 2 - 3 - Φθινόπωρο 1982 - 89σ. - 180

- εργατικός έλεγχος και η εμπειρία του 1956
- από το πρόγραμμα της Αλληλεγγύης
- οι εμπειρίες του Ούρσου
- μοναδική διέξοδος ή αυτοδιαχείριση
- η άποψη του Γ. Λιτίνσκι
- το Δίκτυο της αυτοδιαχείρισης
- οικονομική μεταρρύθμιση και αυτοδιαχείριση
- σεβασμός στην αυτοδιαχείριση ...
- τα νομοσχέδια της Κυβέρνησης και του Δίκτυου
- η Αλληλεγγύη τις παραμονές του πραξικοπήματος
- αυτοδιαχείριση και πολιτικά κόμματα

κι ακόμα περιείχε τις ενότητες :

- Πολωνία — μετά τό πραξικόπημα
- Ρωσία : η θέση της γυναίκας
- Ανατολική Γερμανία : τό κίνημα ειρήνης
- Ειδήσεις

- Γιουγκοσλαβία : η κρίση στο Κοσοφοπέδιο, συνέντευξη με τον Α. Τάντιτς, οι απεργίες από το 1958 ως το 1969
- Ρουμανία : μια εκρηκτική κατάσταση, μικρό λεξικό της ρουμάνικης γραφειοκρατίας

Λίγα λόγια από τή σύνταξη

Νάμαστε πάλι, ύστερα από ενάμισυ χρόνο, στα χέρια σας ή — τέλος πάντων — στα χέρια όσων από σας εξακολουθούν να ενδιαφέρονται για την «Αλληλεγγύη» και τα θέματα που αγγίζει. Θα προσέξατε, ίσως, εκείνο το **6^ο περίοδοσ No 4** στο εξώφυλλο : δηλώνει μια ασυνέχεια της έκδοσης, τόσο σε επίπεδο συντακτικής επιτροπής, όσο και (λιγότερο αυτό) περιεχομένου. Μια από τις αιτίες της πολύμηνης διακοπής της έκδοσης είχαν το «**άνοιγμα**» του προηγούμενου διπλού τεύχους : κι όχι τόσο οικονομικού (όσο κι αν κι αυτό δεν είναι αμελητέο...) όσο της υπερτίμησης των δυνάμεών μας. Με δυο λόγια, κρεμάσαμε ψηλά το καλάθι μας, τόσο ψηλά που το χέρι μας δεν τόφτανε πια.

Βέβαια θέλαμε — κι εξακολουθούμε να επιδιώκουμε — το κάθε τεύχος μας να έχει μια ενότητα, να μην είναι μια συρραφή ειδήσεων. Και πιστεύουμε πως το πετύχαμε σ' αυτά τα προηγούμενα τεύχη : καλύψαμε ικανοποιητικά το θέμα Πολωνία, αφιερώνοντας — σχεδόν — σ' αυτήν την ύλη μας και μια ζωντανή συζήτηση (στην ΑΣΟΕΕ) αρκετά ικανοποιητική, που μας έδωσε, παράλληλα, τη δυνατότητα να τα πούμε από πιο κοντά με τους αναγνώστες (ή όσους απ' αυτούς έχουν το «προνόμιο» να ζουν στην Αθήνα). Όμως κάτι τέτοιο, όπως εκ των υστέρων αποδείχτηκε, είχαν πέρα από τις δυνάμεις μας. Χωρίς να μετανοιώνουμε, πιστεύουμε πάντως πως η ενότητα «Πολωνία — Αυτοδιαχείριση» ήταν το όριο των δυνάμεών μας. Κι εδώ θα πρέπει να σημειωθεί η αναντιστοιχία της «Αλληλεγγύης» με τα αντίστοιχα περιοδικά του εξωτερικού, που είναι και οι πηγές πληροφόρησής μας : σ' αυτά δεν επιδιώκεται η ενότητα και συνολικότητα της πληροφόρησης, ούτε και η άμεση απάντηση σε προβλήματα που προκύπτουν (είτε η Πολωνία είναι αυτό είτε οι διαδοχικές — για παράδειγμα — διαδοχές στη Ρωσία).

Από την άλλη μεριά προβλήματα υπήρξαν (κι ασφαλώς υπάρχουν ακόμα) και μέσα στη συντακτική επιτροπή. Διαφορετικές εκτιμήσεις για τους αναγνώστες και το κοινό που θάπρεπε να απευθύνεται το περιοδικό. Διαφορετικές εκτιμήσεις για την αναγκαιότητα ανοίγματος σελίδων συζήτησης. Διαφορετικές εκτιμήσεις για τον (άχαρο) ρόλο της σύνταξης και, τελευταίο και σημαντικότερο, διαφορετικές πολιτικές απόψεις. Κι όλα αυτά οδήγησαν σ' ατέλειωτες συζητήσεις και τέλος στην αποχώρηση σημαντικού αριθμού μελών, που με την επανέκδοση πιστεύουμε να ξαναφέρουμε κοντά μας. Αλλά πέρα απ' αυτά υπήρξε **η εκτίμηση πως ο κόσμος δεν ενδιαφέρεται πια**. Πως αυτό που τον ωθούσε είχαν η Πολωνία, θέμα που «έκλεισε» κι ο καθένας έχει θγάλει τα συμπεράσματά του (τα «διδάγματά» του, το διατυπώνουν αυτό οι πιο ορθόδοξοι). Ότι, σε τελική ανάλυση, υπάρχουν πράγματα που επείγει περισσότερο να γίνουν και πως η έκδοση της «Αλληλεγγύης» φαντάζει νάναι πολυτέλεια...

Απ' τη μεριά μας πιστεύουμε στην αναγκαιότητα ύπαρξης του περιοδικού. Και δεν είναι μόνο οι λόγοι που αναφέρθηκαν στα προηγούμενα τεύχη, που μας κάνουν να εξακολουθούμε να πιστεύουμε σ' αυτή την αναγκαιότητα. Είναι πέρα απ' αυτούς το γεγονός πως — με την πείρα μισού και περισσότερο αιώνα υπαρκτού — ανύπαρκτου σοσιαλισμού, τα οράματα του καθένα ξαναπαίρνουν σε συζήτηση. Είναι οι δεσμοί του ΚΚΕ με τη μάνα Ρωσία, είναι ο «δεύτερος» κι ο «τρίτος» δρόμος του ΚΚΕ εσ και του ΠΑΣΟΚ και τα ανοίγματα του τελευταίου στις «σοσιαλιστικές χώρες» και τις αγορές τους, οι μεσίστιες σημαίες στη Βουλή τη μέρα της κηδείας του Ανθρώπου και τα «θερμά συλληπητήρια της Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. εσωτερικού στο σοβιετικό λαό» για το θάνατο του ηγέτη του (και γιατί όχι στον πολωνικό κι αφγανικό λαό, σύντροφοι του ΚΚΕ εσ; θα ρωτάγαμε κι εμείς με τη σειρά μας ...).

Για μας οι χώρες του αν-ύπαρκτου σοσιαλισμού όχι μόνο δεν έχουν καμιά σχέση με το σοσιαλισμό, όχι μόνο ο σοσιαλισμός παραμένει τόσο επίκαιρος όσο και όραμα, αλλά αποτελούν εκτρωματικά ολοκληρωτικά καθεστώτα, που η εργατική τάξη και τα κινήματα των χωρών αυτών θα πρέπει να συντρίψουν για να ξανασυναντηθούν τις καλύτερες (και θαμμένες) παραδόσεις του επαναστατικού κινήματος, με την εργατική δημοκρατία και την εξουσία των εργατικών συμβουλίων, για μια αυτοδιαχειριζόμενη κοινωνία (που η πολωνική «αλληλεγγύη» προσπάθησε μα δεν πρόφτασε να προσεγγίσει).

Σ' αυτό το τεύχος, όπως θα δείτε, δεν υπάρχει υλικό από την Πολωνία. Κι αυτό όχι γιατί πιστεύουμε πως το θέμα έκλεισε κι ο κόσμος δεν ενδιαφέρεται πια. Άλλωστε, αν κάτι αποκομίσαμε σαν εμπειρία από την ως τώρα προσπάθεια, είναι πως η «Αλληλεγγύη» δεν πρέπει να είναι ένα ακόμα περιοδικό επικαιρότητας, όσο κακόχη κι αν χτυπάει αυτό. Δεν θα περιμένουμε μια έκκρηξη στη Ρουμανία — για παράδειγμα — για να αρχίσουμε να ψάχνουμε στα αρχεία μας. Θα υπάρχει μια ενότητα, μια συνέχεια πληροφόρησης, που δεν θα καθορίζεται από την επικαιρότητα : πιστεύουμε να μην βρεθούμε ποτέ στην ανάγκη να μπορούμε χωρίς παπούτσια σε χωράφια με αγκάθια, να καλύψουμε με εικασίες και αυθαίρετες υποθέσεις γεγονότα, που, ούτως ή άλλως έχουν καθοριστική σημασία για όσους από μας η σοσιαλιστική προοπτική δεν παύει να είναι τόσο επίκαιρη όσο κι απαραίτητη.

Στο θέμα της Πολωνίας, λοιπόν, μείναμε λίγο πίσω : η, πάνω από ένα χρόνο, διακοπή της έκδοσης είχε συνέπειες και πάνω στην ενημέρωσή μας κι αυτό που, στην καλύτερη περίπτωση, θα μπορούσαμε να παρουσιάσουμε θάταν κάποιες αποσπασματικές ειδήσεις και απόψεις, που θάταν περισσότερο αυθαίρετες παρά πραγματικές. Αυτό, πάντως, που μπορούμε να υποσχεθούμε είναι η κάλυψη του «Πολωνικού» στο επόμενο τεύχος, που ευελπιστούμε να κυκλοφορήσουμε ύστερα από 3 μήνες.

Ακόμα θα προσπαθήσουμε να κάνουμε πιο εύληπτο το περιοδικό, με λιγότερες και λιγότερο μακροσκελείς αναλύσεις, υποκύπτοντας όχι σε κάποια υποθετική έρευνα αγοράς, αλλά και στις δικές μας εκτιμήσεις, ότι το περιοδικό κατολίσθαινε σε βαθιά και συνήθως επικίνδυνα νερά. Πιστεύουμε πως τα ίδια πράγματα μπορούν να δοθούν με πιο προσιτή ορολογία, με λιγότερα νούμερα και, ίσως, φραστικές καινοτομίες. Παράλληλα θα προσπαθήσουμε να ανοιχτούμε και σε θέματα κουλτούρας : η ανατολικοευρωπαϊκή λογοτεχνία και θέατρο, η μουσική κι ο κινηματογράφος (της «υπόγειας και παράλληλης κοινωνίας») είναι θέματα τόσο άγνωστα όσο κι ενδιαφέροντα. Σ' αυτό τον τομέα (όσο και σ' όλους τους άλλους) ευχόμαστε κι επιδιώκουμε τη συνεργασία σας. Οπωσδήποτε οι ώμοι μας δε φτάνουν για να σηκώσουν το αναγκαίο βάρος ...

Τέλος, θα επιδιώξουμε να ασχοληθούμε με προβλήματα πιο κοντινά (αλλά, ίσως, δύσκολα προσπελάσιμα) : το πρόβλημα των ελλήνων φοιτητών σε ανατολικές χώρες (και οι, από πρώτο χέρι, εμπειρίες τους) και ιδιαίτερα αυτό των πολιτικών προσφύγων : για όλους εκείνους τους αγωνιστές — κομματικούς ή όχι — που έδωσαν το άνθος της ζωής τους στην οικοδόμηση των «σοσιαλιστικών» κοινωνιών κι έζησαν το δράμα της συντριβής των οραμάτων μας, των αλληπάλληλων διωγμών και της εκμηδένισης της προσωπικότητάς τους. Όλοι αυτοί οι «μάρτυρες» βρίσκονται ανάμεσά μας, φοβισμένοι ακόμα κι απροσάρμοστοι, μα οι περισσότεροι έχοντας στο θάθος της ψυχής τους μια, κάποια, ελπίδα : αυτήν ακριβώς, που καλούμαστε να ανιχνεύσουμε ...

Η «Αλληλεγγύη» είναι αποτέλεσμα συλλογικής δουλειάς. Γι' αυτό το τεύχος δούλεψαν οι: Αγγελική Κοντίνη, Δημήτρης Βεργίδης, Δημήτρης Κομνηνός, Κώστας Πίττας, Σωτήρης Κοντογιάννης, Χάρης Στρατιδάκης, Χριστίνα Σταματελλοπούλου. Για το νόμο υπεύθυνος είναι ο Σωτήρης Κοντογιάννης, Ατθίδων 115, Καλλιθέα. Σ' αυτή τη διεύθυνση θα πρέπει να στέλνεται κι η αλληλογραφία.

Σελιδοποίηση : Χριστίνα Σταματελλοπούλου και Χάρης Στρατιδάκης

Φωτοσύνθεση : ντούνια κουσίδου, ναυαρίνου 11, 3601.942.

Φωτοαναπαραγωγή : «Το εργαστήρι» Αλκίφρονος 45, Κ. Πετράλωνα, 3472.702

Τυπογραφείο-Βιβλιοδετείο : «ΕΥΡΩΤΥΠ», Κολωνού 10-12, τηλ. 5234.373.

Κεντρική διάθεση για την Αθήνα : Εκδόσεις «Ουτοπία», Νικηταρά 8-10, 3638.696.

Κεντρική διάθεση για την επαρχία : Γενικό Πρακτορείο, Πλάτωνος 136, Καλλιθέα, 9428.433.

Συνδρομή για 4 τεύχη: εσωτερικού δρχ. 400

εξωτερικού μετά από συνεννόηση

Παλιά τεύχη μπορείτε να βρείτε στα βιβλιοπωλεία : «Κομμούνα», «Πρωτοπορία», «Το βιβλίο — το παιδί», «Χνάρι».

ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ

Θέλαμε από το πρώτο μας κιόλας τεύχος να ασχοληθούμε με την περίπτωση του Αφγανιστάν. Αυτό που μας εμπόδισε ήταν η έντονη έλλειψη υλικού. Συγκεντρώσαμε λοιπόν όσο μπόρεσε να φτάσει στα χέρια μας (και τις αντίστοιχες φωτογραφίες) και φτιάξαμε την ενότητα που ακολουθεί. Θα προσπαθήσουμε να συνεχιστεί και στα επόμενα τεύχη η κάλυψη του «θέματος» και θα θέλαμε, αν, ίσως, κάποιος από σας έχουν συγκεντρώσει υλικό, να μας βοηθήσουν.

Αφγανιστάν : η τραγωδία ενός λαού

ΤΖΟΝΑΘΑΝ ΝΗΛ

ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ Η ΤΡΑΓΩΔΙΑ ΕΝΟΣ ΛΑΟΥ

ΚΑΙ ΕΝΑ
ΜΙΚΡΟ ΧΡΟΝΙΚΟ
ΤΟΥ ΘΑΝΑΣΗ ΣΚΡΟΥΜΠΕΛΟΥ

Πόσο απίθανη είναι η επανάσταση σε μια υπανάπτυκτη χώρα με μια ανύπαρκτη εργατική τάξη ή έστω με μια εργατική τάξη που αποτελείται από μια άμορφη πλειοψηφία νεαρών εργατών με το ένα πόδι στην ύπαιθρο, χωρίς πείρα ή κάποια μόρφωση, πλήρως εξαρτώμενη από ηγέτες που δρισκονται έξω απ' αυτήν;

Αυτό είναι λίγο πολύ το περιεχόμενο του διβλίου του Τζόναθαν Νηλ, *Αφγανιστάν — Η Τραγωδία ενός λαού*, που κυκλοφόρησε πρόσφατα απ' τις εκδόσεις Ανδρομέδα και συνοδεύεται από ένα μικρό χρονικό του Θανάση Σκρούμπελου που το 1980 δρέθηκε στο Αφγανιστάν, απεσταλμένος της Αγγλίας.

Τα ερωτήματα που μπήκαν στη διεθνή αριστερά μετά το πραξικόπημα του 1978 στο Αφγανιστάν και την εισβολή των Ρώσων, το Δεκέμβρη του 1980, είναι αμέτρητα. Σε ποιό βαθμό, η ίδια η Αφγανική κοινωνία καθόρισε την φύση του νέου καθεστώτος; Ποιά ήταν η φύση του Λαϊκού Δημοκρατικού Κόμματος του Αφγανιστάν και ποιοί κατά συνέπεια οι στόχοι του; Γιατί έγινε η Ρώσικη εισβολή; Τι αντιπροσωπεύει το αντάρτικο των Μουτζαχεντίν; Και το σημαντικότερο : ποιός

ο ρόλος του Ισλαμισμού σ' όλη αυτήν την τραγική διαδικασία, που ξεκίνησε με την ανακήρυξη της χώρας σ' «ανεξάρτητο» κράτος το 1747 και κατάρτηξε στον βομβαρδισμό με ναβάλμ ολόκληρων περιοχών απ' τα ελικόπτερα των Ρώσων;

Για ν' απαντήσει στα παραπάνω ερωτήματα ο συγγραφέας αναλύει αρχικά την ίδια τη φύση της αφγανικής κοινωνίας. Μιας κοινωνίας που αποτελείται από χωρικούς, νομάδες και μια εργατική τάξη που φτάνει περίπου τις 30.000 σε σύνολο πληθυσμού 15-20 εκατομμύρια. Ο λαός του Αφγανιστάν δεν μπορεί να οριστεί σαν ένα ενιαίο σύνολο ακόμα και εθνικά. Η χώρα είναι χωρισμένη σε διαφορετικές εθνότητες που κι αυτές είναι διασπασμένες σε διαφορετικές φυλές με ξεχωριστά χαρακτηριστικά όπως γλώσσα, ενδυμασία και παράδοση. Η ίδια η κεντρική εξουσία είχε από πάντα περιορισμένη δύναμη καθώς ο έλεγχος των διαφόρων περιοχών ανήκε αποκλειστικά στους τοπικούς άρχοντες — τους Χαν — που ήταν στην πλειοψηφία τους γαιοκτήμονες ή μεγαλοκτηνοτρόφοι.

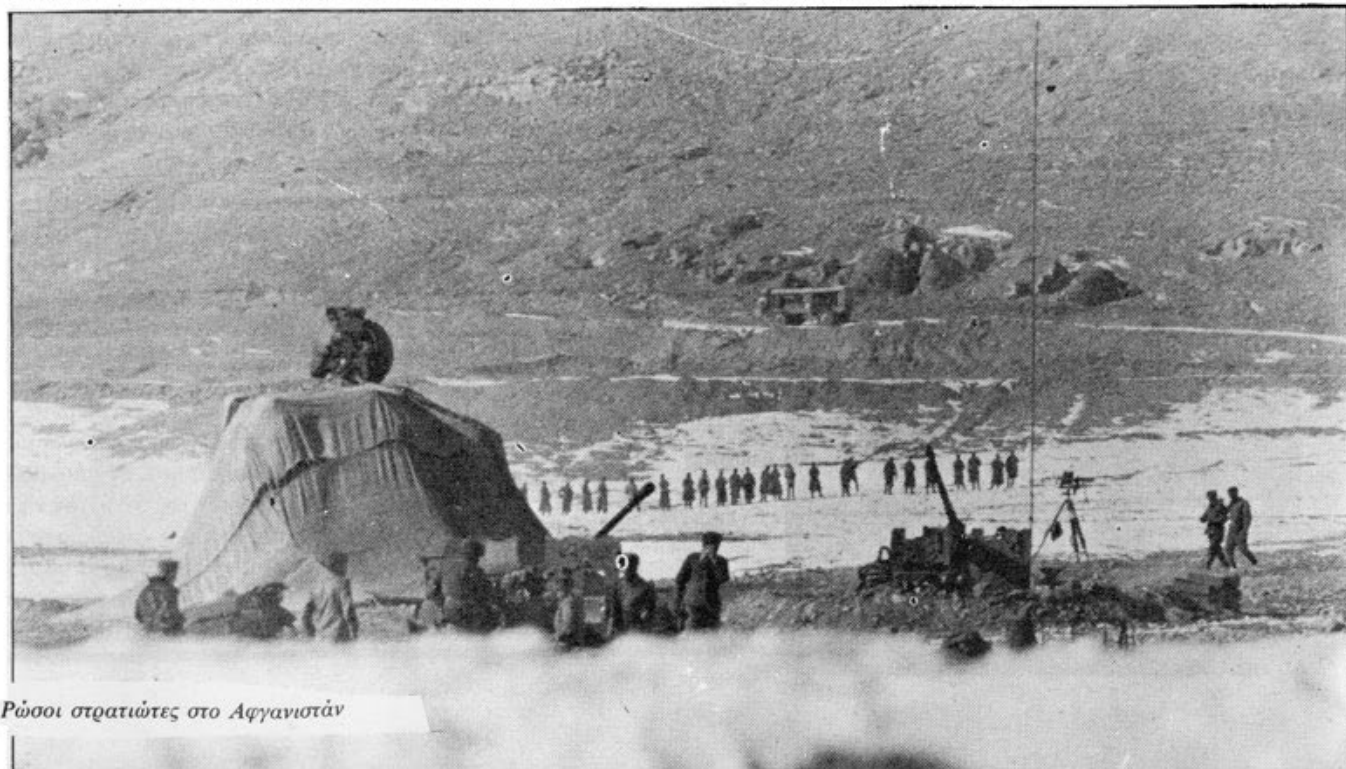
Και πάνω απ' όλες αυτές τις αντιθέσεις, το μόνο ενωτικό στοιχείο που συνδέει αυτόν το λαό μεταξύ του είναι το Ισλάμ.

«Τι είναι Ισλάμ;» ρώτησα μερικούς φτωχούς νομάδες και μου απάντησαν : «Αυτή είναι η γυναίκα μου και αυτή είναι η καμήλα μου και δεν πρέπει να μου τις κλέψεις» ... Ένα αφγανικό ρητό λέει : «Οι φτωχοί τρώνε ντροπή». Δεν είναι ντροπή να είσαι φτωχός. Όμως είναι «επαίσχυντο» να μη μπορείς να φιλέψεις τους ξένους σου ... να εκλιπαρείς την εξουσία, τους κυβερνητικούς υπαλλήλους, τους γαιοκτήμονες ... Δεν είναι ντροπή να είσαι φτωχός όμως, οι φτωχοί τρώνε ντροπή. Ο φτωχός άντρας «τρώει την περισσότερη ντροπή», όταν είναι ανίκανος να ελέγχει ολοκληρωτικά τη γυναίκα του ... Και το Αφγανικό Ισλάμ υπόσχεται ακριβώς αυτό. Εφ' όσον ο φτωχός άντρας δε βλέπει καμιά διέξοδο, αυτή η ντροπή κάνει ακόμη πιο βίαιη την προσήλωσή του στους ηθικούς κανόνες. Το αφγανικό Ισλάμ εκφράζει τη μανία του φτωχού, αλλά δεν μπορεί να κατευνάσει αυτή τη μανία. Δεν προσφέρει καμιά συναισθηματική διέξοδο σ' ένα καταπιεζόμενο λαό παρά μόνο μία : τον ιερό πόλεμο.

Η κεντρική εξουσία στο Αφγανιστάν δεν κατόρθωσε να επιβληθεί σχετικά, παρά μόνο μετά το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Για να το κάνει αυτό στηρίχτηκε στην Αμερικάνικη και Ρώσικη βοήθεια, στα ρωσικά αεροπλάνα MIG που οι πιλότοι τους ήταν εκπαιδευμένοι στο Τέξας, και στην οικονομική βοήθεια, που αντιπροσώπευε το 80% του αναπτυξιακού προϋπολογισμού. Αυτό δεν σήμαινε αυτόματα και την συνολική αλλαγή της κοινωνίας. Το Αφγανιστάν του 1973 είναι ένα φεουδαρχικό κράτος, ένα κράτος που η πραγματική πολιτική εξουσία ανήκε στους γαιοκτήμονες. Όμως, οι «μεταρρυθμίσεις» είχαν σα συνέπεια τη δημιουργία ενός στρώματος, άγνωστου μέχρι τότε στην αφγανική κοινωνία. Ενός στρώματος που απαρτιζόταν από υπαλλήλους, δάσκαλους, υπαξιωματικούς και σπουδαστές με μια πολιτική κύρια δημοκρατική και αντιφεουδαρχική. Και σ' αυτό ακριβώς το στρώμα, που διψούσε για «αλλαγή και ανάπτυξη», θα πρέπει να ψάξουμε για να βρούμε τις καταβολές των Αφγανών «κομμουνιστών».

Αυτές ανάγονται στο σπουδαστικό κίνημα και την κρατική μικροαστική τάξη. Οι περισσότεροι σπουδαστές ξεκίνησαν σαν δημοκρατικοί και κοινοβουλευτικοί μεταρρυθμιστές. Καθώς δυνάμωνε, όμως το κίνημα, άρχισαν να βλέπουν ότι οι δυνατότητες για κάποιες μεταρρυθμίσεις ήταν ελάχιστες. Η κυβέρνηση ήταν αντιδραστική και δεν υπήρχε καμιά δάση για την ανάπτυξη ενός «σοσιαλδημοκρατικού» κινήματος στη χώρα. Καμιά τάξη δεν είχε συμφέρον να διαπραγματευτεί με την άρχουσα τάξη. Επομένως, η άρχουσα τάξη έπρεπε ν' ανατραπεί με μια επανάσταση.

Αυτοί οι σπουδαστές δεν ήταν πράκτορες των Ρώσων όπως συνηθίζεται να τους παρουσιάζουν στη Δύση. Είταν πραγματικά ό,τι πιο ριζοσπαστικό είχε να προσφέρει η αφγανική κοινωνία. Έτσι στράφηκαν στον κομμουνισμό (1 Συνολικά δεν εντάχτηκαν σε καμιά απ' τις τρεις αριστερές ομάδες (τους λίγους Μαρξικούς, στην Ομάδα του Λαού και στην Ομάδα της Σημαίας). Δρούσαν σαν μέλη μιας ευρύτερης αριστερής κίνησης. Γύρισαν στα χωριά τους και προσπάθησαν να οργανώσουν τους χωρικούς. Όμως απότυχαν. Και

Ρώσοι στρατιώτες στο Αφγανιστάν

αυτό οφείλεται κύρια στο Ισλάμ και τους μουλάδες, έστω και αν οι ίδιοι οι σπουδαστές έκαναν ανοιχτές επιθέσεις στην ισλαμική ιδεολογία και πολλοί απ' αυτούς είχαν «εκμοντερνισμένοι» πιστοί. Το Λαϊκό Δημοκρατικό Κόμμα (που φτιάχτηκε απ' τις ομάδες του Λαού και της Σημιάς), ακολουθώντας το παράδειγμα του φιλορώσου άρχοντα Νταούντ, που είχε καταλάβει την εξουσία απ' το 1937, άρχισε παράνομη δουλιά στις τάξεις του στρατού. Όχι βέβαια στους φαντάρους, αλλά στους αξιωματικούς. Αυτοί αποτελούσαν κομμάτι της νέας μορφωμένης τάξης και είχαν τις ίδιες καταβολές και συμφέροντα με τα μέλη του Λ.Δ.Κ.Α. Με τη βοήθειά τους το 1978 η ΛΔΚΑ κατέλαβε με πραξικόπημα την εξουσία.

Δεν έχουν ιδιαίτερη σημασία οι διαφορές ανάμεσα στις δύο φράξιες του ΛΔΚΑ. Άλλοι ήθελαν σκληρή πολιτική επιβολής των αναπτυξιακών προγραμμάτων τους, άλλοι προτιμούσαν την αργή — με το μαλακό — προσπάθεια προσεταιρισμού των λαϊκών στρωμάτων. Τα μέτρα που πάρθηκαν — αγροτική μεταρρύθμιση, εκπαίδευση για τις γυναίκες — ίσως να φαίνονται σαν ένα τίποτα στη Δύση, για την αφγανική κοινωνία, όμως, ήταν σημαντικά. Το ΛΔΚΑ, όμως, δεν πέτυχε τίποτε.

Όχι γιατί έγιναν «λάθη» ή «υπερβολές». Αλλά ... επειδή ήλθε στην εξουσία πίσω απ' τις πλάτες των αγροτών, ... καταλαμβάνοντας κρατιστικά το κράτος και δουλεύοντας κατόπιν απ' την κορυφή προς τη βάση. Και έχοντας ήδη μια φορά χάσει τη μάχη της επαρχίας δεν υπήρχε πια τρόπος να αποκτήσουν οι μεταρρυθμίσεις μια λειτουργικότητα στο λαό.

Έτσι το ΛΔΚΑ έστειλε την αστυνομία όπου απότυχε η προπαγάνδα των κομματικών στελεχών και το στρατό όπου απότυχε η αστυνομία. Όμως, ο ιερός πόλεμος είχε αρχίσει και τα κατασταλτικά μέτρα του ΛΔΚΑ έπεσαν στο κενό. Το Κόμμα διασπάστηκε, άρχισε ο αλληλοφαγωμός και η ρωσική επέμβαση στα εσωτερικά της χώρας.

Για να είμαστε ειλικρινείς δεν υπάρχει καμιά σίγουρη μαρτυρία ότι οι Ρώσοι συμμετείχαν στο πραξικόπημα του Απριλίου 1978. Προσωπικά υποθέτω ότι ούτε καν το περίμεναν. Γιατί να προτιμήσουν το ΛΔΚΑ, αφού ο Νταούντ ήταν πιο καθαρός, καθόλου επαναστατικός και καθαρά φιλορώσος;

Όμως, σαν τετελεσμένο γεγονός, φυσικά το υποστήριξαν και η οικονομική βοήθεια άρχισε να ρέει άφθονη. Ταυτόχρονα η ανησυχία τους αυξανόταν συνεχώς απ' την αστάθεια του καθεστώτος. Οι Ρώσοι πανικοβλήθηκαν και το Δεκέμβρη του 1979 τα τανκς τους εισέβαλαν στην Καμπούλ.

Παρά τα φιλοισλαμικά μέτρα κατευνασμού του λαού, που πάρθηκαν αμέσως θα χρειαζόταν πολύ φαντασία να πιστέψει κανείς ότι η εισβολή θα έπειθε τους Αφγανούς ότι οι Ρώσοι έπαψαν πλέον να είναι κινικοί ιμπεριαλιστές σαν τους Βρετανούς και τους Αμερικανούς.

Όλο το σύγχρονο πολεμικό οπλοστάσιο χρησιμοποιήθηκε ενάντια στους αντάρτες. Απ' την άλλη, οι Μουτζαχεντίν καθοδηγούμενοι από τους Χαν και τους μουλάδες, δεν είχαν παρά μόνο ντουφέκια και λίγους όπλους. Ουσιαστικά, κανείς δεν τους βοήθησε, ούτε η CIA.

Οι Αμερικάνοι κέρδιαν πολλά απ' τη Ρώσικη εισβολή ... Όσο συνεχίζεται ο πόλεμος, οι Ρώσοι αιμορραγούν και οι ΗΠΑ δρέπουν προπαγανδιστικές νίκες ... Ακόμα,

μια πιθανή νίκη των ανταρτών, θα ανάγκαζε τις ΗΠΑ να βρεθούν φορτωμένες μ' ένα καθεστώς που θα έκανε τον Αγιοταλάχ Χομείνι να μοιάζει με την Μαίρη Πόπινς. Ας μην έχουμε ανταπάτες, όμως και για τον ίδιο το λαό. Η ιδεολογία του δεν πρόκειται ν' αλλάξει γρήγορα κι εύκολα. Σίγουρα είναι γενναίοι μαχητές της ελευθερίας, που δίνουν ακόμα και τη ζωή τους σ' έναν αγώνα στον ιμπεριαλισμό ... Εγώ προσωπικά, αν ήμουν Αφγανός, θα διαδήλωνα στους δρόμους ή θα πολεμούσα στα δουνά πλάϊ στους αντάρτες ... Αν κάποιο σημαντικό κομμάτι τις αριστεράς θρυσκόταν στο πλάϊ των ανταρτών, αυτό θα σήμαινε τουλάχιστον ότι στο τέλος θα υπήρχε κάποιος χώρος για την αριστερά να δουλέψει μέσα στον κόσμο ... Προς το παρόν, όμως, τέτοιο κομμάτι δεν υπάρχει...

Το πρόβλημα λοιπόν, δεν είναι στο κατά πόσον οι Ταάκι, Αμίν και Καρμάλ είναι ανθρωπόμορφα τέρατα που σφάζουν δεξιά κι αριστερά. Γιατί αυτοί οι ίδιοι, που κατέληξαν μαριονέτες των Ρώσων, δεν ξεπήδησαν μέσα από κάποια προϋπάρχουσα γραφειοκρατία, αλλά μέσα απ' τον αγώνα ενάντια σ' ένα απ' τα πιο δάσφαρα καθεστώτα. Όμως η χώρα ήταν σε τέτοιο δαθμό δυθισμένη στη φεουδαρχία, που φώναζε για επανάσταση τη στιγμή που οι φεουδαρχικές συνθήκες καθιστούσαν την επανάσταση αδύνατη.

Θα φαίνονταν ουτοπία να δουλέψει κανείς σκληρά και μακροχρόνια, όταν είναι εύκολο να κάνει ένα πραξικόπημα χρησιμοποιώντας τους αξιωματικούς του στρατού. Αλλά οι συνέπειες ενός τέτοιου πραξικοπήματος ήταν να σφίξει ακόμα περισσότερο τη θηλειά στο λαιμό του αφγανικού λαού (2)

Η τραγωδία του Αφγανιστάν δεν είναι κάτι που ξεπερνιέται μόνο με αντιρωσικούς αφορισμούς ή λέγοντας ότι οι αντάρτες είναι ισλαμιστές, άρα αντιδραστικοί κι επομένως δεν τους υποστηρίζουμε. Το πρόβλημα είναι πολύ πιο πολύπλοκο και ξεπερνά κατά πολύ τις αστυνομικού στιλ ιστορίες του Τύπου, για τη διαμάχη των φραξιών του ΛΔΚΑ και τις απαγωγές των Ρώσων στρατιωτών.

Δεν είναι πια μυστικό ότι κάτι δεν πάει καθόλου καλά στο διεθνές αριστερό κίνημα, εδώ και πολύ καιρό ... Μερικοί προβάλλουν χιλιάδες δικαιολογίες και πολλοί από μας τις καταπίνουν. Για άλλους η δημοκρατία είναι ένα διακοσμητικό στοιχείο, η Ρωσία αποτελεί μια κάπως ειδική περίπτωση, οι Βιετναμέζοι έχουν κι αυτοί τις ιδιαιτερότητές τους ... Ο κατάλογος δεν έχει τέλος. Το μπέρδεμα είναι απλό. Κανείς δεν μπορεί ν' απελευθερώσει άλλους ανθρώπους, αυτό δεν μπορεί να γίνει ούτε με την εκπαίδευση, ούτε με την κρατική εξουσία ούτε με πραξικοπήματα ή νόμους. Εμείς οι ίδιοι είμαστε οι απελευθερωτές μας.

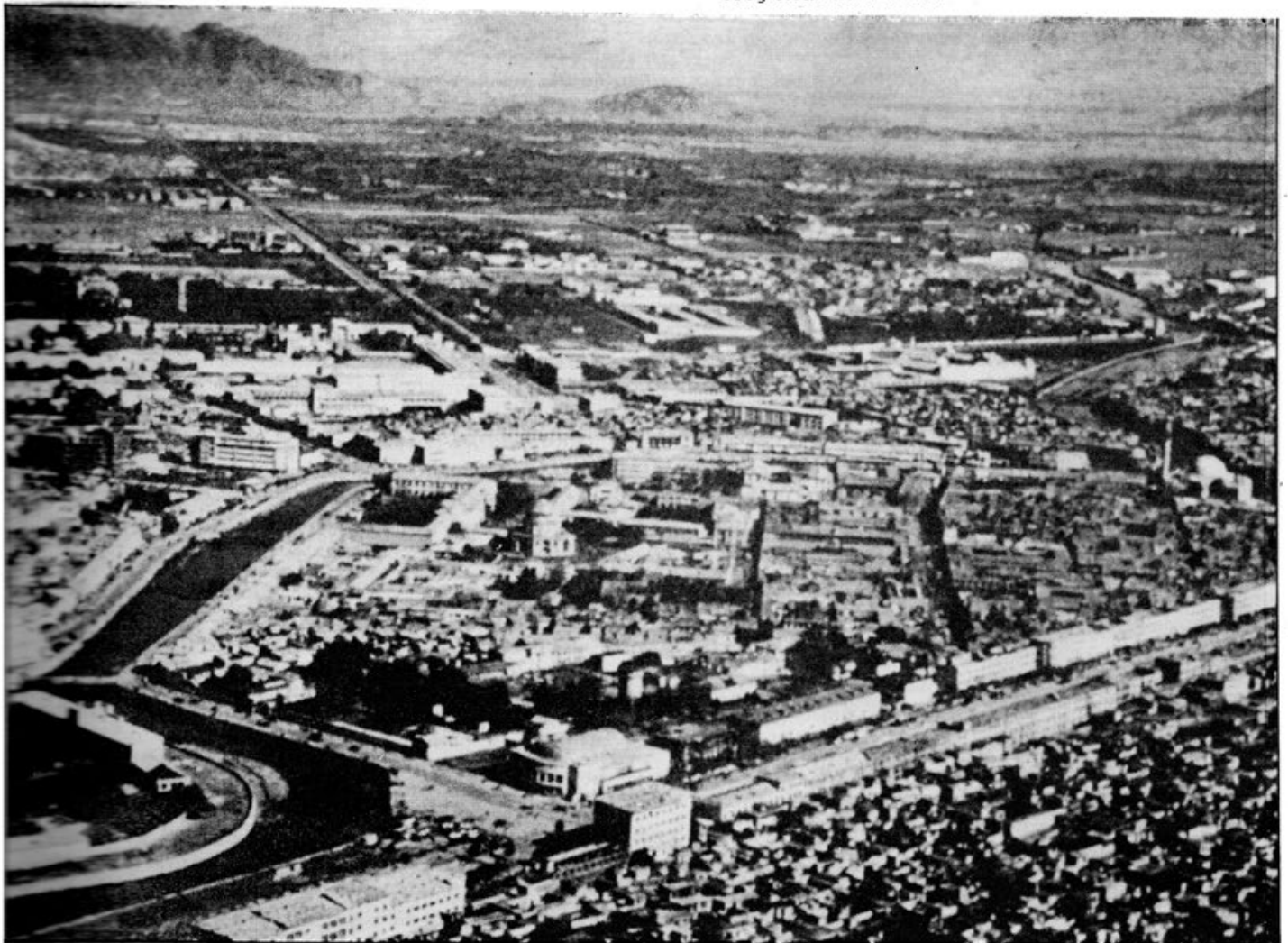
Είναι καιρός η παγκόσμια αριστερά να ξεκαθαρίσει ορισμένα πράγματα. Γιατί, αν θέλουμε να δούμε που έχουμε καταλήξει τρεις γενιές μετά τη μπολσεβίκικη επανάσταση, αρκεί να ρίξουμε μια ματιά στο Αφγανιστάν ...

Κώστας Π.

(1) Όμως η θεωρία και η πολιτική που τους είχαν προσιτές, είχαν ευθύς εξ αρχής «ακρωτηριασμένες». Αυτό ίσχυε τόσο για τους Αφγανούς φοιτητές, που ξεγλυτρούσαν απ' τη λογοκρισία αγοράζοντας κακές περσικές μεταφράσεις των Λένιν και Μάο, όσο και για τους κατοπινούς πρόεδρους Αμίν και Ταράκι, όταν σπούδαζαν στη Νέα Υόρκη. Το μόνο που είχαν στη διάθεσή τους ήταν η κληρονομιά του σταλινισμού και της ήττας της διεθνούς επανάστασης.

(2) Η μαρτυρία του Θανάση Σκρούμπελου απ' το ταξίδι του στο Αφγανιστάν κάνει ακόμα περισσότερο ζωντανή τη φρίκη ενός λαού, που πάντα έζησε με το φόβο της καταδίωξης:

Οι Αφγανοί είναι όλοι αδύνατοι, ξερακιανοί, «κολασμένοι». Συχνά κατά τη διάρκεια του ταξιδιού μας, μας κύκλωναν δέκα-δέκα και μας ρωτούσαν αν είμαστε «Ρώσοι», «κομμουνιστές» ή «σοσιαλιστές». Μας κύκλωναν με άγριες διαθέσεις. Και πιο δίπλα οι κυβερνητικοί φαντάρτοι, αδύνατοι κι αυτοί, με το τσουβάλι που λεγόταν ότολη να πλέει επάνω τους, απομακρύνονταν, έκαναν πως δεν έβλεπαν. Εμείς τι να τους εξηγήσουμε τώρα, ότι το κόκκινο όραμα μνημονεύει τους πεινασμένους, τους αδύνατους, τους κολασμένους; Ότι η Διεθνής έχει γραφτεί γι' αυτούς; Τι να τους εξηγήσουμε που τ' αεροπλάνα που βομβάρδισαν τα σπίτια τους είχαν σήμα το σφυροδρέπανο και τα τανκς που ισοπέδωσαν τα οπαρτά τους είχαν κόκκινα ...

η υπανάπτυξη υπάρχει, φαίνεται ακόμα και στην πρωτεύουσα ...

Με τους Μουτζαχεντίν της κοιλάδας του Πανχίρ

Δημοσιεύουμε τη συνέντευξη ενός γιατρού που επέστρεψε από το Αφγανιστάν. Μέλος της οργάνωσης Διεθνής Ιατρική Βοήθεια (ΑΜΙ), ο γιατρός Ζαν-Φιλίπ Ταμπάτ είχε πάει στην περιοχή του Πανχίρ, στα βορειο-ανατολικά της Καμπούλ· πρόκειται για μια κοιλάδα σημαντικής στρατηγικής σημασίας, γιατί από κει περνάει ο δρόμος Καμπούλ-ΕΣΣΔ. Πολλές άλλες ανθρωπιστικές οργανώσεις, όπως οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα, και Γιατροί του Κόσμου, εργάζονται στην περιοχή αυτή όπως και η Διεθνής Ιατρική Βοήθεια.

Μια ιατρική ομάδα της ΔΙΒ, που φρόντιζε για την ιατρική περίθαλψη των Αφγανών μαχητών (Μουτζαχεντίν) παραυρέθηκε σε πολλές στρατιωτικές επιθέσεις των σοβιετικών δυνάμεων κατοχής και του Αφγανικού κυβερνητικού στρατού. Η συνέντευξη αυτή πάρθηκε από το περιοδικό *Interco* το δεύτερο δεκαπενθήμερο του Οκτώβρη '83.

— Βρισκόσασταν στην κοιλάδα του Πανχίρ την εποχή που έγιναν οι σοβιετικές επιθέσεις της φετινής χρονιάς;

— Ναι, έγιναν δυο επιθέσεις. Πήγα για να αντικαταστήσω την προηγούμενη ιατρική ομάδα, στις 10 του περασμένου Ιουνίου, μετά από ταξίδι περίπου ενός μήνα, και έφτασα ακριβώς τη στιγμή που είχε αρχίσει η πέμπτη σοβιετική στρατιωτική επίθεση από την αρχή του πολέμου (Γενάρης 1980). Είταν από τις μεγαλύτερες επιθέσεις, με 10.000 σοβιετικούς στρατιώτες, τανκς, ελικόπτερα, αεροπλάνα κλπ. Γι' αυτό, ο αρχηγός των Μουτζαχεντίν της κοιλάδας του Πανχίρ, ο Μασούντ (το αληθινό του όνομα είναι Αχμέτ Σαχ), θεώρησε, ότι η κατάσταση ήταν πολύ επικίνδυνη για μας και μας έδωσε εντολή να ξαναγυρίσουμε στο Πακιστάν.

— Τα στρατεύματα αυτά συγκρούστηκαν με τους Μουτζαχεντίν;

— Η τακτική του Μασούντ είναι να αποφεύγει τη μάχη, πράγμα ευνόητο, γιατί οι μάχιμες δυνάμεις του είναι μόλις το ένα δέκατο σε σύγκριση με τις σοβιετικές και ο εξοπλισμός τους είναι πολύ κατώτερος. Σε μερικά στρατηγικά σημεία, υπάρχουν θέσεις όπου προσπαθεί να αντισταθεί, αλλά υποχωρεί μόλις τα πράγματα γίνουν δύσκολα, και αρχίζει τις ξαφνικές αντεπιθέσεις. Μέχρι πρόσφατα οι αντεπιθέσεις γίνονταν πάντα τη νύχτα, γιατί τις νύχτες οι Σοβιετικοί δεν μετακινούνταν ποτέ, τώρα όμως που οι Σοβιετικοί μετακινούνται και τη νύχτα, ο Μασούντ έχει αλλάξει τακτική, επιτίθεται και τη μέρα και τη νύχτα, πάντοτε όμως με μικρές ομάδες που μπορούν να αναδιπλωθούν πολύ γρήγορα.

— Με λίγα λόγια εφαρμόζει τη στρατηγική του επαναστατικού πολέμου του Μάο;

— Πράγματι, λένε ότι ο Μασούντ έχει διαβάσει τα βιβλία του Μάο και του Γκιαντ.

— Είχατε λοιπόν να περιθάλψετε κυρίως άμαχους;

— Ναι, τραυματίες από τους βομβαρδισμούς και, κυρίως, από αυτές τις πολυσυζητημένες ειδικές δόμβες θρυμματισμού που τα θραύσματά τους είναι εξαιρετικά επικίνδυνα. Αν ένα θραύσμα σε πάρει στο πόδι, το κάνει κομμάτια, στο μπράτσο το λιγότερο σου σκίζει τις σάρκες, ανοίγοντας τεράστια πληγή. Έχω δει ένα κοριτσάκι με τα πόδια τελείως κομμένα.

— Πώς γίνεται η επίθεση;

— Οι Σοβιετικοί καταλαμβάνουν την περιοχή.

— Καταστρέφουν τα χωριά;

— Τα χωριά τα καταστρέφουν τα ελικόπτερα. Οι μεγαλύτερες καταστροφές έγιναν στην πρώτη επίθεση. Σε όλη τη νότια περιοχή της κοιλάδας, κάτω από το χωριό Μποζοτάχ, οι καταστροφές φτάνουν το 80%. Στην υπόλοιπη κοιλάδα, μέχρι το χωριό Ομάρ, οι καταστροφές φτάνουν περίπου το 40%. Στις διπλανές κοιλάδες οι καταστροφές φτάνουν περίπου στο 20%, πάντοτε με αεροπορικούς βομβαρδισμούς, εκτός από μερικές κοιλάδες που κατέλαβαν οι Σοβιετικοί και έκαψαν μερικά σπίτια, αλλά ο αριθμός τους είναι ασήμαντος σε σύγκριση με τις καταστροφές που προξένησαν τα αεροπλάνα και κυρίως τα ελικόπτερα. Οι βολές τους είναι πολύ ακριβείς, αλλά, επειδή ρίχνουν μικρές ρουκέτες, κάνουν μικρότερες ζημιές από τα αεροπλάνα που οι δόμβες τους καταστρέφουν τα πάντα σε ακτίνα περίπου 50 μέτρων.

— Όταν έρχεται ο στρατός οι κάτοικοι φεύγουν;

— Σχεδόν όλοι. Στη διάρκεια της δεύτερης επίθεσης που είμουν παρών, υπολογίζω ότι περίπου 60.000 άτομα κατέφυγαν στα βουνά και στις διπλανές κοιλάδες, σε συνολικό πληθυσμό 100.000 κατοίκων. Στα χωριά μένουν μόνο οι «γκρίζες γενιές» και οι «άσπρες γενιές», δηλαδή οι ηλικιωμένοι που πιστεύουν ότι δεν θα τους πειράξουν. Αυτό γενικά είναι σωστό. Μου έχουν αναφέρει και περιπτώσεις που δεν ισχύει σε

Χάρτης του Αφγανιστάν

άλλες επαρχίες, όπως στο Λαγκάρ και στο Πανχίρ, όπου οι Σοβιετικοί απλά τους κλείνουν σε στρατόπεδα.

— Και ο Σοβιετικός στρατός έφυγε χωρίς να καταλάβετε γιατί;

— Υπάρχουν πολλές εξηγήσεις. Ένας βρετανός δημοσιογράφος που τον συνάντησα στο Πανχίρ και ο οποίος είχε πάει ήδη έντεκα φορές στο Αφγανιστάν, έχει τη γνώμη ότι όλες οι σοβιετικές επιθέσεις είναι προγραμματισμένες με μεγάλη ακρίβεια και έτσι οι μονάδες επιστρέφουν στη βάση τους, όποια κι αν είναι η έκβαση της επίθεσης... Ίσως έχει δίκιο. Αλλά στην περίπτωση αυτή, μου φαίνεται πολύ περιεργό να γίνει η αποχώρηση τόσο γρήγορα. Στην κοιλάδα Ντάρα, για παράδειγμα, όπου για να φτάσεις περπατώντας χωρίς ανάπαυλα χρειάζεσαι το λιγότερο έξι ώρες, η αποχώρηση έγινε σε μια νύχτα. Όμως, για μια στρατιωτική αποχώρηση, που απαιτεί τέσσερις ώρες περισσότερο, ο χρόνος ήταν πιο σύντομος, γιατί πρόκειται για μια περιοχή όπου δεν μπορούν να πάνε ούτε τα τανκς ούτε τα καμιόνια, όπου δεν μπορείς να πας παρά μόνο με τα πόδια.

— Είχαν απώλειες;

— Οι αριθμοί που δίνει ο Μασούντ είναι αρκετά μεγάλοι. Φυσικά είμαι δύσπιστος, όταν πρόκειται για στοιχεία που δίνονται μόνον από τη μια πλευρά, αλλά έχω δει ότι μέχρι την επίθεση του 1982, όλοι οι αριθμοί που μου έδωσε ο Μασούντ επιβεβαιώθηκαν από τους διπλωματικούς κύκλους της Καμπούλ, γι' αυτό και του έχω εμπιστοσύνη. Στην επίθεση του Μάη-Ιουνίου, μου είπε ότι σκοτώθηκαν 3.000 Σοβιετικοί, καταστράφηκαν 180 τανκς και καμιά εικοσαριά ελικόπτερα και αεροπλάνα. Αυτό που μπορώ να δεβαιώσω είναι ότι καταστράφηκαν αρκετά. Είδα τα συντρίμια τους στο έδαφος. Το Μάη, οι Μουτζαχεντίν έκαναν μιαν επίθεση στο αεροδρόμιο του Μπαγκράμ (60 χλμ. νότια της Καμπούλ), κύρια αεροπορική βάση των Σοβιετικών και κατέστρεψαν στο έδαφος 24 αεροπλάνα. Ο αριθμός αυτός επιβεβαιώθηκε στην Καμπούλ.

— Τι οπλισμό έχουν οι Μουτζαχεντίν;

— Έχουν το κλασικό αυτόματο Καλασνίκοφ. Πρακτικά τώρα όλοι οι Μουτζαχεντίν είναι εξοπλισμένοι με Καλασνίκοφ.

Δεν βλέπεις πια τα παλιά αγγλικά τουφέκια Λι-Ένφιλντ ΜΚ ΙΙΙ, που βρίσκεις στις άλλες περιοχές. Είχαν και δεκατρία αντι-αεροπορικά, από τα οποία μερικά ήταν βαριά πυροβόλα πολύ ευκολομετακίνητα, που μπορούν να μεταφερθούν σε δυο ώρες σε μεγάλη απόσταση, και μερικά κανόνια που μεταφέρονταν πάνω σε τροχούς.

— Τι προέλευσης είναι τα όπλα αυτά;

— Έρχονται από το Πακιστάν και έχουν το σήμα της Κίνας, πράγμα που σημαίνει ότι τους τα προμηθεύουν οι Κινέζοι. Υπάρχουν επίσης βαριά όπλα που προέρχονται από την Αίγυπτο, που είναι και η μόνη χώρα που αναγνωρίζει επίσημα τη βοήθεια που δίνει. Όλα περνούν από το Πακιστάν. Οι σχέσεις Πακιστάν — αντιστασιακών κινημάτων που έχουν την έδρα τους στη χώρα αυτή, στο Πεσαβάρ, είναι μάλλον καλές τώρα.

— Και οι σχέσεις ανάμεσα στην εσωτερική αντίσταση και τα αφγανικά πολιτικά κόμματα, που έχουν την έδρα τους στο Πεσαβάρ;

— Είναι δύσκολο να πει κανείς. Τα τρία βασικά κόμματα που έχουν την έδρα τους στο Πεσαβάρ φαίνεται ότι έχουν την υποστήριξη του 80% του αφγανικού πληθυσμού. Αριθμητικά το σημαντικότερο είναι το Χερακάτ-ε Ενκελάμπ-ε Ισλαμί (Κίνηση ισλαμικής επανάστασης): το δεύτερο, το Ζαμιάτ-ε Ισλαμί (ισλαμική κοινωνία) είναι το σημαντικότερο από στρατιωτική πλευρά το τρίτο, το Χεζμπί — Ισλαμί (ισλαμικό κόμμα του Γκουλμπουντίν Χεκαματούρ), έχει απομονωθεί από όλα τα άλλα κόμματα. Η συμμαχία ανάμεσα στους εθνικιστές, ριζοσπαστικούς, και ορισμένους προοδευτικούς, νομίζω ότι δεν πάει και πολύ άσχημα στο Πεσαβάρ, για τη διανομή των οικονομικών μέσων και των όπλων. Το Χεζμπί-Ισλαμί όχι μόνο έχει απομονωθεί από όλους, αλλά μόνο του έχει αποκλείσει κάθε μορφής ενότητα με τα άλλα κόμματα. Ο Μασούντ έφτασε μέχρι το σημείο να μου πει ότι το Χεζμπί-Ισλαμί είναι «εχθρός χειρότερος ακόμα και από τους Ρώσους (1)». Στο εσωτερικό, η αντίσταση έχει ανάγκη τα κόμματα του Πεσαβάρ, γιατί τα όπλα δεν μπορεί παρά να περάσουν από εκεί. Μερικοί αρχηγοί έχουν γίνει μέλη τους, όπως ο Μασούντ, που ανήκει στο Ζαμιάτ-ε Ισλαμί. Άλλοι χρησιμοποιούν τα κόμματα μόνο για να ανεφοδιάζονται με όπλα.

— Στο Πανχίρ η κατάσταση είναι ενωμένη;

— Ναι, ελέγχεται από το Ζαμιάτ-ε Ισλαμί. Μόνο ένα χωριό υποστήριζε το Χεζμπί-Ισλαμί. Οι Τατζίκοι που κατοικούν σε όλο το Βόρειο Αφγανιστάν και που ο αρχηγός τους λέγεται Ραμπανί, ελέγχονται πολιτικά από το Ζαμιάτ-ε Ισλαμί. Αλλά στη χώρα αυτή, οι διαφορές οφείλονται πολύ περισσότερο σε εθνικούς παρά σε ιδεολογικούς λόγους.

— Αληθεύει ότι τα άλλα κέντρα αντίστασης έστειλαν βοήθεια στους αντάρτες της κοιλάδας του Πανχίρ;

— Τα στοιχεία είναι λίγο αντιφατικά, αλλά είναι βέβαιο ότι οι άλλες αντιστασιακές ομάδες έστειλαν ενισχύσεις, κυρίως οι Χαζάροι. Άκουσα να λένε για 1.000 μαχητές. Τον αριθμό αυτό είναι δύσκολο να τον πιστέψει κανείς, γιατί η μετακίνηση 1.000 Μουτζαχεντίν είναι δύσκολη υπόθεση. Αλλά σίγουρα στάλθηκε βοήθεια, από το Σαμαλί, το Νουριστάν και το Χαζατατζάτ. Και φυσικά αυτή είναι η μεγαλύτερη νίκη του Μασούντ, παρά το να είχε κατορθώσει να συγκεντρώσει όλες τις δυνάμεις για να υποστηρίξει το μέτωπο. Έτσι έγινε το σύμβολο της αντίστασης στο Αφγανιστάν.

— Όταν είσασαν στο Πανχίρ, μαθαίνατε για συγκρούσεις που γίνονταν κάπου αλλού;

— Ναι, έγινε τον Ιούνιο μια επίθεση στο Λογκάρ που έφερε σε πολύ δύσκολη θέση την αντίσταση, γιατί στην περιοχή αυτή όλα τα κόμματα αλληλοσυγκρούονταν. Σκοτώθηκαν, πάνω από 2.000 Μουτζαχεντίν. Τα γεγονότα αυτά τα έμαθα στο Πεσαβάρ, γιατί στο Πανχίρ δεν μαθαίνεις σχεδόν τίποτα για όσα συμβαίνουν στην υπόλοιπη χώρα, εκτός κι αν ακούς το BBC που μεταδίνει ειδήσεις για το Αφγανιστάν.

Επίσης, μαθαίναμε νέα από την Καμπούλ για τις επιχειρήσεις που γίνονταν στο οροπέδιο του Σαμαλί από τις τοπικές ανταρτικές δυνάμεις, που λίγο-πολύ ελέγχονται από τον Μασούντ. Τα νέα ανέφεραν ότι η δράση των Μουτζαχεντίν ακόμα και μέσα στην Καμπούλ είχε ενταθεί, πράγμα που επιβεβαιώθηκε από τις εκθέσεις που παίρνουν από τους συναδέλφους τους της Καμπούλ οι διπλωμάτες που βρίσκονται στο Ισλαμαμπάντ, στο Πακιστάν. Η δράση αυτή εντάθηκε ακόμα περισσότερο μετά τον Δεκέμβριο του 1981 : επιθέσεις στα αστυνομικά τμήματα, στους σταθμούς δενζίνης, κλπ.

— **Υπήρχαν και αφγανικά κυβερνητικά στρατεύματα με τους Σοβιετικούς όταν έγιναν οι επιθέσεις εναντίον του Μασούντ στο Πανχίρ;**

— Ναι. Αλλά οι Σοβιετικοί έχουν αλλάξει τακτική με τον Αφγανικό στρατό. Στην αρχή, έδωσαν πάντοτε μπροστά τα Αφγανικά στρατεύματα, αλλά επειδή οι Αφγανοί δεν είχαν κανένα λόγο να πολεμήσουν και λιποτακούσαν μαζικά, τώρα στην πρώτη γραμμή βρίσκονται ειδικά εκπαιδευμένες μονάδες για τις επικίνδυνες επιχειρήσεις, όπως για διείσδυση στις ορεινές περιοχές. Οι Αφγανοί στρατιώτες είχαν αποτύχει επανειλημμένα, ενώ οι ειδικά εκπαιδευμένες μονάδες των Σοβιετικών σημειώνουν αρκετές επιτυχίες με τη βοήθεια της αεροπορίας και των ελικοπτέρων. Κατόπιν, αερομεταφερόμενα στρατεύματα καταλαμβάνουν τις κορυφές των λόφων, επιτρέποντας έτσι στις ειδικές μονάδες να προχωρούν στα βουνά. Οι Αφγανοί ακολουθούν το σοβιετικό στρατό. Στη διάρκεια της επίθεσης του Μαη-Ιούνη, οι Σοβιετικοί, αφού κατέλαβαν την κοιλάδα, σταδιακά απέσυραν τα στρατεύματά τους. Τελικά μετά ενάμιση περίπου μήνα, εγκατέστησαν πέντε φυλάκια επανδρωμένα με αφγανικό κυβερνητικό στρατό. Όταν ήρθα, τρία απ' αυτά τα φυλάκια είχαν καταληφθεί από τους Μουτζαχεντίν. Τα δυο υπόλοιπα φυλάκια, που βρίσκονταν στην είσοδο της κοιλάδας και ελέγχονταν από τους Αφγανούς, όταν έγινε η επίθεση το Σεπτέμβριο, παρέμειναν στα χέρια τους ένα μήνα μετά απ' αυτή την επίθεση. Ο Μασούντ σκόπευε να τα καταλάβει πριν την αρχή του χειμώνα για να διευκολύνει τον ανεφοδιασμό του. Αλλά, γενικά, οι επιχειρήσεις αυτού του τύπου γίνονται χωρίς μεγάλα προβλήματα, γιατί οι Αφγανοί στρατιώτες είναι έτοιμοι να το σκάσουν. Τον καιρό που έμεινα εκεί είδα καμιά πενήνταριά Αφγανούς λιποτάκτες, και σίγουρα υπήρχαν πολύ περισσότεροι.

— **Πώς αντιμετωπίζει ο πληθυσμός την κατάσταση αυτή;**

— Είναι δύσκολο να πει κανείς. Υπάρχει μεγάλη ανησυχία ιδιαίτερα στους ενήλικες. Ωστόσο, όλος ο κόσμος υποστηρίζει τους Μουτζαχεντίν. Στο τέλος της επίθεσης τους άκουγες να φωνάζουν με ένα στόμα : «τους πετάξαμε έξω». Αισθάνονταν νικητές μαζί με τους αντάρτες. Αλλά, ταυτόχρονα, υποφέρουν από μεγάλα ψυχοσωματικά προβλήματα, αϋπνίες, πονοκεφάλους, κλπ., που οφείλονται στους συχνούς βομβαρδισμούς που γίνονται στην περιοχή. Αλλά κρατάνε.

— **Υπάρχει πολιτική εξέλιξη της αντίστασης;**

— Έχουμε συζητήσει πάρα πολύ με τον Μασούντ. Ο στόχος του είναι η ισλαμική επανάσταση. Όταν τον ρωτάω :

«Όπως ο Χομεϊνί στο Ιράν», μου απαντάει : «Όχι! Στην ισλαμική επανάστασή του ο Χομεϊνί δεν έχει να προτείνει τίποτα στο λαό». Και προσθέτει : «Το Κοράνι δεν είναι μια πολιτική ιδεολογία». Το καταλαβαίνει πολύ καλά και επιπλέον συγκρίνει το Κοράνι με το Ευαγγέλιο, λέγοντας «Στις χώρες σας εσείς στηρίζετε διακόσιες πολιτικές ιδεολογίες στο Ευαγγέλιο, από την άκρα δεξιά του Πινόσέτ, ως την αριστερά. Το ίδιο γίνεται και με το Κοράνι. Πρέπει να βρούμε μια πολιτική στηριγμένη στο Κοράνι, αυτή τη δουλειά ελπίζουμε να την κάνει για μας το Ζαμιάτ-ε Ισλαμί στο Πεσαβάρ. Εμείς, μέσα στη χώρα μας έχουμε άλλα καθήκοντα». Τον ρωτήσαμε τι είδους πολιτική ήθελε να στηρίζει στο Κοράνι, αλλά στην ερώτηση αυτή η απάντησή του ήταν πολύ αόριστη.

Μιλήσαμε κυρίως για το πρόβλημα της θέσης της γυναίκας, και ο Μασούντ μας απάντησε ότι η σημερινή κατάσταση της γυναίκας στο Αφγανιστάν δεν είναι σύμφωνη με τη διδασκαλία του Κορανιού, ότι, για παράδειγμα, η γυναίκα δεν θα έπρεπε να δίνει προίκα, ότι θα έπρεπε να έχει το δικαίωμα να διαλέγει τον άντρα της, και ότι αυτό το πρόβλημα θα το εξετάζαν μετά το τέλος του πολέμου.

Ακόμα είχε διευκρινιστεί ότι όλα τα προβλήματα που προκάλεσαν το πραξικόπημα του Ταράκι, το 1978, όπως το πρόβλημα της διανομής των νερών, της αγροτικής μεταρρύθμισης, της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, θα επανεμφανίζονταν και θα ξανασυσζητιόνταν μετά το τέλος του πολέμου, είτε ο πόλεμος τελείωνε σε πέντε χρόνια είτε σε είκοσι ... Αλλά δεν κάνει ξεκάθαρες προτάσεις. Ας μην ξεχνάμε ότι ο Μασούντ είναι ισλαμιστής.

— **Είχατε επαφές με μέλη των κομμάτων της αριστεράς της αφγανικής αντίστασης;**

— Όχι. Φυσικά πρόκειται για μια πολύ μικρή μειοψηφία. Το σημαντικότερο κόμμα — για το οποίο ελάχιστα μιλάνε — είναι το SAMA, που καθοδηγούσε τη δράση μέσα στην Καμπούλ και είχε οργανώσει μερικούς αγωνιστές σε ολόκληρο το Αφγανιστάν (2), οι οποίοι όμως πολεμάνε μέσα από τις γραμμές άλλων κινημάτων, γιατί δεν είναι αρκετοί για να δράσουν αυτόνομα. Οι σχέσεις τους με τα άλλα κινήματα είναι μύλλον καλύτερες από τις σχέσεις των κινήματων αυτών με το Χεζμπί-Ισλαμί, που τα μέλη του είναι της φυλής Παχτούν, αλλά που ο Μασούντ, για παράδειγμα, τους θεωρεί «κακούς μουσουλμάνους». Η απέχθειά του είναι τόσο μεγάλη, ώστε ο Μασούντ είχε ειδοποιήσει τον Ραμπανί, τη στιγμή του σχηματισμού της ισλαμικής Συμμαχίας των Μουτζαχεντίν του Αφγανιστάν (3), ότι αν συμμετείχε και το Χεζμπί-Ισλαμί, θα αποχωρούσε από το Ζαμιάτ-ε Ισλαμί.

— **Οι μουτζαχεντίν είναι ενημερωμένοι για τα γεγονότα της Πολωνίας;**

— **Ναι.** Το Πανχίρ είναι μια κοιλάδα όπου η πολιτιστική ανάπτυξη είναι εξαιρετικά σημαντική. Πρακτικά, όλοι οι Μουτζαχεντίν ξέρουν να διαβάζουν και να γράφουν, ενώ για παράδειγμα, την περασμένη χρονιά στο Χαζαρατζάτ το πολύ να ήξερε γράμματα το 2% του πληθυσμού. Άλλωστε, στο Πανχίρ όλες οι ειδήσεις μεταδίδονται γραμμένες σε μικρά κομάτια χαρτιού, είτε πρόκειται για την εκκένωση μιας περιοχής από τους άμαχους, είτε για τις ανάγκες του εφοδιασμού κλπ. Επίσης, πρακτικά, έχουν όλοι ραδιόφωνο, και ακούνε κυρίως το BBC. Μαθαίνουν λοιπόν τις ειδήσεις από όλο τον κόσμο. Έχω συζητήσει για την Πολωνία με τον Μασούντ, που πιστεύει ότι η καλύτερη βοήθεια που μπορεί να ελπίζει είναι ένας πόλεμος των Σοβιετικών στην Πολωνία, γιατί κατά τη γνώμη του ανάμεσα στην Πολωνία και το Αφγανιστάν, οι Σοβιετικοί θα αποχωρούσαν πρώτα από το Αφγανιστάν. Επίσης, ο Μασούντ είναι καλά πληροφορημένος για τα διεθνή γεγονότα. Ήξερε για τα γεγονότα στο Σαλδαδόρ. Μάλιστα τον ανησυχούν και τον προβληματίζουν. Μας ρωτούσε : «Υπάρχει και ο Φιντέλ Κάστρο. Από πού προέρχονται τα όπλα που φτάνουν στο Σαλδαδόρ ; Είναι σοβιετικά όπλα;» Αυτό τον δάξει σε σκέψεις. Ακόμα, επειδή συναντά πολλούς Γάλλους και μιλάει γαλλικά, παρακολουθεί τις περιπέτειες της γαλλικής πολιτικής. Ένας άνθρωπος που δυσκολεύεται να τον καταλάβει είναι ο Ρεζί Ντεμπρέ. Υπολογίζει στη βοήθειά του για να κάνει τη γαλλική κυβέρνηση να ενδιαφερθεί για τα γεγονότα του Αφγανιστάν, παρά το ότι είναι φίλος του Φιντέλ Κάστρο. Γι αυτόν πρόκειται για ένα αίνιγμα. Ρωτάει όλους τους Γάλλους που συναντάει «Πώς γίνεται αυτό;». Πρέπει άλλωστε να πάρουμε υπόψη μας ότι ο Μασούντ είναι σουνίτης, και ότι οι σουνίτες γενικά είναι πολύ πιο ανεκτικοί και πιο ανοιχτοί στις καινούριες ιδέες από τους σίτες. Γι αυτό με τους σίτες τον Χαζαρατζάτ, που συνάντησα τον περασμένο χρόνο, είχα αρκετά προβλήματα, όπως επίσης και οι υπόλοιποι Γάλλοι γιατροί. Ιδιαίτερα με το θέμα των γυναικών.

Αλλά ακόμα και οι σουνίτες μουλάδες είναι πολύ ανοιχτοί και πολύ φιλόξενοι.

— **Και οι υλικές συνθήκες διαβίωσης;**

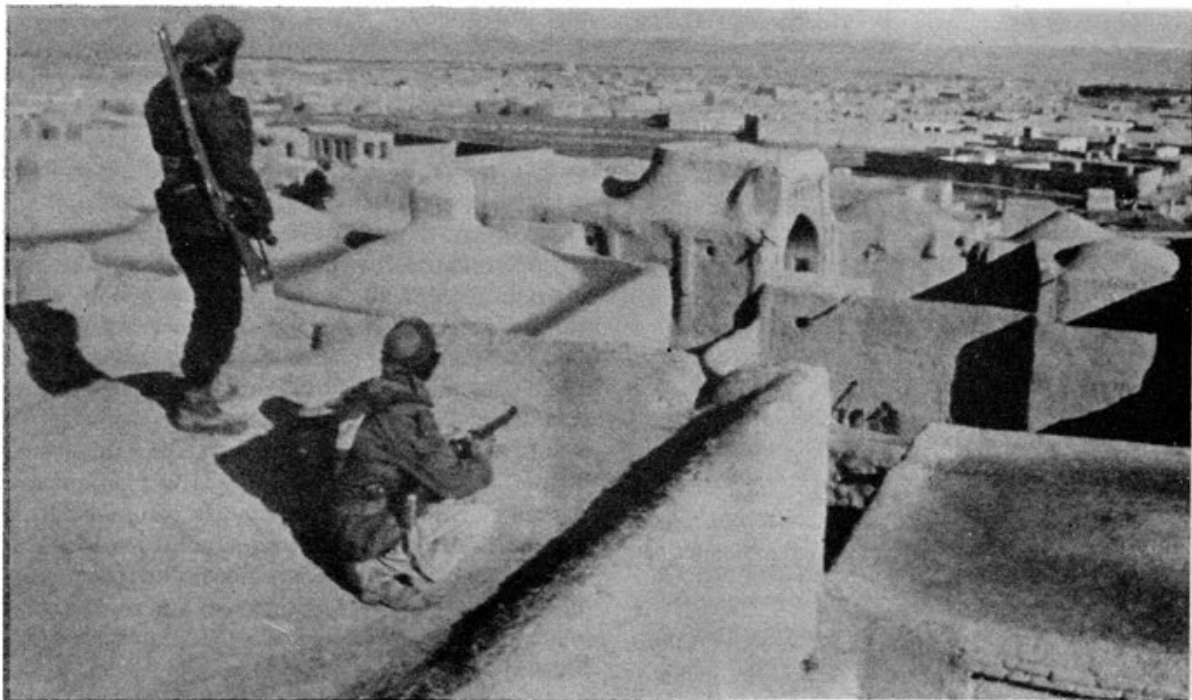
— Στη διάρκεια της πρώτης επίθεσης, δεν καλλιεργήθηκε τίποτα, γιατί δεν έγινε το πότισμα των χωραφιών, έτσι τίποτα δεν φύτρωσε. Στη δεύτερη επίθεση, κατάφεραν να καλλιεργήσουν ένα μέρος της γης. Αλλά, στο Πανχίρ η κατάσταση κινδυνεύει να γίνει καταστροφική. Ήδη πριν την αναχώρησή μου, είχαν δημιουργηθεί τεράστια προβλήματα για τα παιδιά. Δεν υπάρχει ακόμα λιμός, αλλά ο υποσιτισμός τους τα κάνει πολύ ευαίσθητα σε ενδεχόμενες επιδημίες. Παρατηρούνται πολλές διάρροιες στα παιδιά, αρρώστια που αποτελεί μέρος της κλασικής παθολογίας των προσφύγων.

Η κατάσταση θα μπορούσε να γίνει πολύ επικίνδυνη το χειμώνα. Μόλις επιστρέψαμε στη Γαλλία κάναμε ό,τι μπορούσαμε να στείλουμε στο Αφγανιστάν όσα ιατρικά εφόδια καταφέραμε να συγκεντρώσουμε. Χρειάζεται ένας περίπου μήνας για να φτάσουν στον προορισμό τους. Όσον αφορά τα τρόφιμα, ήρθαμε σε επαφή με τις οργανώσεις του Πεσαάβ, αλλά όλοι αυτοί οι επίσημοι οργανισμοί είναι πάντοτε λίγο μπλοκαρισμένοι, γιατί εξαρτώνται από τις κυβερνήσεις. Ελπίζουμε να πάνε όλα καλά.

Οι Μουτζαχεντίν τα θγάζουν πέρα αρκετά καλά με τον πόλεμο, γιατί έχουν λίγους τραυματίες, αλλά ο άμαχος πληθυσμός υποφέρει τρομερά από τους βομβαρδισμούς. Στη δεύτερη επίθεση υπήρχαν πάνω από 200 νεκροί άμαχοι, που σκοτώθηκαν από τους βομβαρδισμούς.

— **Όσον αφορά την κοινωνική οργάνωση, η κοινωνία μεταβάλλεται μέσα από την αντίσταση;**

— Όσον αφορά τις γυναίκες, ούτε στο ελάχιστο. Για μας είναι ένα πρόβλημα που πραγματικά μας σοκάρει : η γυναίκα είναι κλεισμένη στο σπίτι, όταν όμως μπαίνει ένας άντρας μέσα, αυτή θγαίνει έξω, δεν έχει το δικαίωμα να μιλήσει, να κάνει ο,τιδήποτε. Αλλά η αλήθεια είναι, σύμφωνα και με τις γυναίκες γιατρούς με τις οποίες συζητήσα τις εντυπώσεις μου, ότι η αφ-

Αντάρτες Μουτζαχεντίν στο Πεσαάβ

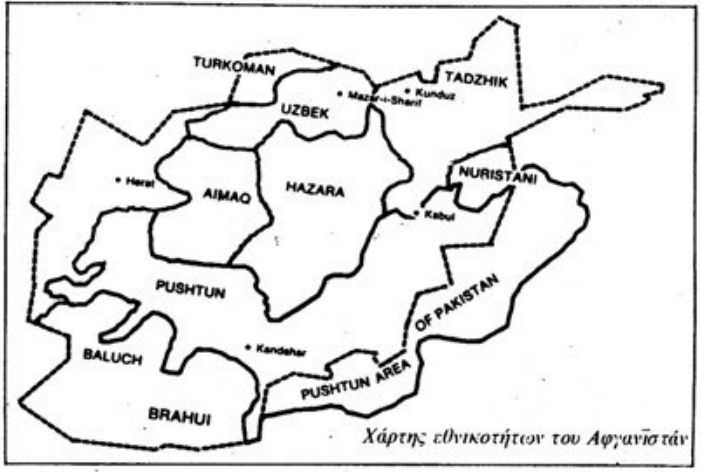
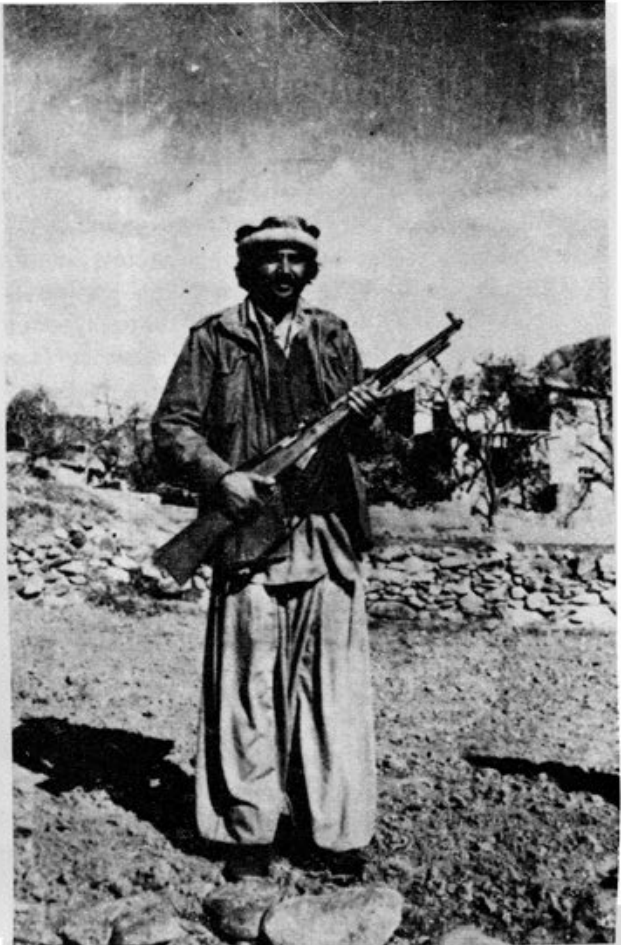
γανή γυναίκα, για την ώρα, δεν φαίνεται να ανησυχεί καθόλου για τη θέση της. Αυτό που έχει σημασία γι' αυτήν είναι να πάψουν να βομβαρδίζουν τα παιδιά της. Αυτό δεν είναι ίσως και πολύ προοδευτικό, αλλά αυτή είναι η αλήθεια. Σε κάθε οικογένεια υπάρχουν δυο ή τρία παιδιά που σκοτώθηκαν από τους βομβαρδισμούς, και φυσικά για τις γυναίκες αυτό είναι που τις καίει. Όσον αφορά την κοινωνική ιεραρχία, αυτή κλονίστηκε σε μεγάλο βαθμό από την αντίσταση. Ο Μασούντ είναι μόλις 27 χρονών. Οι σύντροφοί του είναι νέοι, και αυτοί έχουν πια τον πρώτο λόγο σε σχέση με τις «άσπρες γενιάδες», που προηγουμένως είχαν αποφασιστική γνώμη στην περιοχή. Για παράδειγμα, ο λόγος της αποτυχίας της αγροτικής μεταρρύθμισης του Ταράκι (1978) ήταν ο λάθος διακανονισμός του βασικού προβλήματος της ανακατανομής των νερών, ουσιαστική προϋπόθεση οποιασδήποτε αγροτικής μεταρρύθμισης στη χώρα αυτή, ή της διανομής των σπόρων. Μια βαθιά μεταβολή έγινε στον τομέα αυτό. Οι Μουτζαχεντίν άλλαξαν το σύστημα διανομής του νερού με στόχο, απλούστατα, να αυξήσουν στο μέγιστο την αγροτική παραγωγή. Δεν σκέφτηκαν ούτε τα συμφέροντα των ιδιοκτητών των πηγών, ούτε την καλύτερη κοινωνική κατανομή, αλλά απλά και μόνο την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αγροτική παραγωγή. Ποτίστηκαν κατά προτεραιότητα τα καλύτερα χωράφια, τα καλύτερα εδάφη, για να αυξηθεί η αποδοτικότητα. Και τα τρόφιμα μοιράζονται με τέτοιο τρόπο ώστε να εφοδιάζονται οι οικογένειες των Μουτζαχεντίν που σκοτώθηκαν πολεμώντας, καθώς και οι οικογένειες που το σπίτι τους γκρεμίστηκε από τους βομβαρδισμούς. Στις οικογένειες αυτές μοιράζονται και χρήματα από το Ζιαμιάτ-ε Ισλαμί του Πανχίρ. Τα ποσά, βέβαια, είναι πάρα πολύ μικρά, της τάξης των 1.500 με 2.000 αφγανί, δηλαδή περίπου 200 γαλλικά φράγκα (2.400 ελλ. δρχ.) το ποσό αυτό είναι πολύ σημαντικό. Μετά την πρώτη επίθεση της άνοιξης του 1982, μέλη της οργάνωσης Γαλλο - αφγανικής φιλίας (AFRANE) ήρθαν στο Πανχίρ φέρνοντας 130.000 γαλλικά φράγκα, που μοιράστηκαν από τους υπαρχηγούς του Μασούντ ανάλογα με τις ανάγκες, στις περιοχές που είχαν γίνει οι περισσότερες καταστροφές. Τα χρήματα μοιράστηκαν για καθαρά ανθρωπιστικούς σκοπούς.

Παρίσι, Οκτώβρης 1982

(1) Η εφημερίδα Monde της 4 Νοέμβρη 1982 σημειώνει ότι οι μάχες ανάμεσα στα διάφορα κινήματα έγιναν στο βουνό Κοχέ-Σαφι, κοντά στην κοιλάδα του Πανχίρ. Το κόμμα Χεζμπί-Ισλαμί του Γκουλμπαντίν Χεκαμπατίρ επιτέθηκε για να επανακτήσει την επιρροή του στα χωριά αυτής της περιοχής, που είχαν πέσει στα χέρια αντιπάλων ομάδων. Οι οπαδοί του Χεζμπί-Ισλαμί αντιτίθενται ένοπλα στη συμμαχία που αποτελείται από τις οργανώσεις Ζαμιάτ-ε Ισλαμί, Χαρακάτ-ε Ενκελάμπ-ε Ισλαμί που αρχηγός της είναι ο Γούμους Κχάλες. Ο δημοσιογράφος της Monde παραθέτει τα λόγια ενός τοπικού αρχηγού του Ζαμιάτ-ε Ισλαμί, που βεβαιώνει ότι το Χεζμπί-Ισλαμί «έχει φτάσει στο σημείο να χτυπήσει τις γυναίκες ενός χωριού» ούτε οι Σοβιετικοί δεν έχουν φτάσει στο σημείο αυτό». Επίσης αναφέρει ότι στην περιοχή αυτή οι συγκρούσεις ανάμεσα στις διάφορες οργανώσεις είναι περισσότερο από τις μάχες με τα σοβιετικά και τα κυβερνητικά στρατεύματα.

(2) Το SAMA (Οργάνωση για την απελευθέρωση του αφγανικού λαού, τμήμα του ενιαίου εθνικού μετώπου) έχει εξηγήσει τις θέσεις του σε μια συνέντευξη του στο αφγανικό μαρξιστικό περιοδικό Djerga (Συμβούλιο) και η μετάφρασή της δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα Rouge αρ. 1033, 8-14 Οκτώβρη 1982.

(3) Η ισλαμική Συμμαχία των Μουτζαχεντίν του Αφγανιστάν είναι η οργάνωση που σχηματίστηκε το Μάρτη του 1982 από τα εξής τρία κόμματα : το Μέτωπο Εθνικής Ενότητας, το Κίνημα Ισλαμικής Επανάστασης, και το Εθνικό Ισλαμικό Μέτωπο.

Όταν ο λύκος φορέσει το σκουφί της Κοκκινοσκουφίτσας

Στο τεύχος του Σεπτεμβρη '80 του περιοδικού «Etudes Sovietiques» (Σοβιετικές σπουδές) δημοσιεύτηκε κείμενο με τον τίτλο «επιστροφή απ' το Αφγανιστάν». Είναι ένα άρθρο υπογραμμένο από την «Παγκόσμια Ομοσπονδία Δημοκρατικής Νεολαίας» (νεολαιίστικη οργάνωση / παράρτημα των νεολαιών των εθνικών Κομμουνιστικών Κομμάτων). Η αντιπροσωπεία της επισκέφτηκε το Αφγανιστάν τον Ιούνη του '80, για να διαπιστώσει «ιδίους όμμασιν» την κατάσταση που επικρατούσε εκεί. Και την διαπίστωσε.

«Στο Shewaki η αντιπροσωπεία είδε ένα σχολείο που το είχαν κάψει οι αντεπαναστάτες. Η φωτιά είχε καταστρέψει και τα βιβλία των θρησκευτικών, που είχε το σχολείο. Κι όλα αυτά στο όνομα της υπεράσπισης του Ισλάμ. Ο κηπουρός του σχολείου είπε στα μέλη της αντιπροσωπείας : Πως μπορούν να κάνουν τέτοια πράγματα και να προφέρουν τη λέξη Ισλάμ;»

Δεν είναι λοιπόν οι αντάρτες και τόσο ισλαμιστές. Δεν είναι το Ισλάμ που τους σπρώχνει. Γιατί στο δάθος της ψυχής τους το μισούν, γι' αυτό και καίνε τα βιβλία των θρησκευτικών. Η κυβέρνηση Καρμάλ είναι αυτή που το υπερασπίζεται, άλλωστε:

«όπως μας είπαν οι Μουσουλμάνοι που συναντήσαμε, οι καινούριες αρχές δεν τους απαγορεύουν να συμμετέχουν στις ισλαμικές τελετές. Μια νέα κοπέλλα διηγήθηκε ότι ο παπούς της είχε συλληφθεί την εποχή του Αμίν, μέσα στο τζαμί».

Πιο ωμός και χαρακτηριστικός ήταν ο ιδιοκτήτης ενός μικρού μαγαζιού αναψυκτικών: για τον οποίο αυτό που μέτραγε ήταν, όχι δέβαια το Ισλάμ, μα η κίνηση του μαγαζιού του:

«Τώρα μπορώ να κερδίσω ήσυχα το ψωμί μου. Όταν οι σοβιετικοί στρατιώτες θέλουν κάτι, το αγοράζουν, δεν το παίρνουν με τη βία».

Βρέθηκε (:) όμως και χωρικός, που, μη έχοντας συνειδητοποιήσει με ποιούς έχει να κάνει δήλωσε :

«Δεν έχουμε τουφέκια, αλλά έχουμε δρεπάνια. Δεν θα δώσουμε τη γη μας σε κανέναν».

Δεν διευκρινίζεται πουθενά με ποιόν έχει να κάνει η απειλή :τους Ρώσους ή τους αντάρτες.

Φυσικά, οι Ρώσοι δεν είναι και τόσο βλάκες να οπλίσουν τον πληθυσμό. Γιατί θα είχαν οι πρώτοι που θα πετάγονταν έξω από το Αφγανιστάν.

«Ερημωμένες περιοχές προστατεύουν τα χωριά από τους αντεπαναστάτες. Το Αφγανιστάν είναι ορεινή χώρα. Οι σοβιετικοί στρατιώτες φυλάνε τα περάσματα».

Για να αποφευχθεί δέβαια, η αυτομόληση των στρατολογημένων, στο πλευρό των ανταρτών, που είχε πάρεει διαστάσεις επιδημίας.

«Είδαμε το Αφγανιστάν με τα ίδια μας τα μάτια. Θα μιλήσουμε ανοιχτά στις νεολαίες των χωρών μας για την προοδεντική πολιτική του Μπαμράκ Καρμάλ, για την υποστήριξη της πλειοψηφίας του αφγανικού λαού στην πολιτική αυτή και επίσης για τα εμπόδια που υπάρχουν ακόμα στο δρόμο που διάλεξε αυτή η χώρα».

Η υπογράμμιση είναι δικιά μας. Άλλωστε στο «1984», στη «Χρηνιά Όργουελ» δεν βρισκόμαστε;

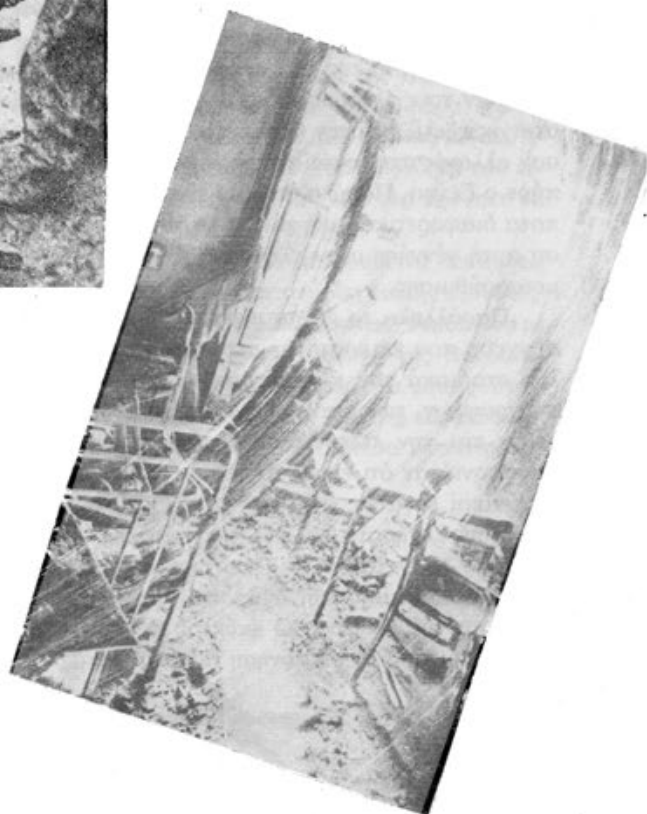

*Ένα δωμάτιο του Πάουζι κερμάται από μια σφαγή ηλεκτρική

Ουγγαρία

ΟΥΓΓΑΡΙΑ

Οι στόχοι της ενότητας που ακολουθεί ήταν αρχικά μεγαλεπίβολοι. Ξεκινήσαμε να φτιάξουμε ένα ντοσιέ «Ουγγαρία» και καταλήξαμε σε δυο άρθρα για την εξέγερση (επανάσταση του 1956 (που το δεύτερο επικεντρώνεται στο ρόλο που διαδραμάτισε ο, πρόσφατα αδικοχαμένος, Αντρέωφ στην καταστολή της), και σ' ένα εκτεταμένο τρίτο άρθρο για τη δημιουργία κι εξέλιξη του κινήματος της δημοκρατικής αντιπολίτευσης, από το '56 ως σήμερα. Αυτό, όμως, που καταφανέστατα λείπει είναι μια ανάλυση για το «οικονομικό μοντέλο Ουγγαρία», ένα μοντέλο στο οποίο οι περισσότερες (αν όχι όλες) κρατικές γραφειοκρατίες της Ανατολικής Ευρώπης προσβλέπουν κι εύχονται να μπορέσουν να εφαρμόσουν. Την έλλειψη αυτή θα προσπαθήσουμε να αναπληρώσουμε σε μελλοντικό τεύχος.

Σύντομο σημείωμα για την Ουγγαρία του '56

Στην Ουγγαρία το '56 η ματιά του κόσμου ήταν στραμμένη στην εξεγερμένη Πολωνία. Την εποχή εκείνη, η άμεση ανάγκη για οικονομικά μέτρα, σε συνδυασμό με την «αποκήρυξη» του Στάλιν από τον Χρουστώφ είχε δημιουργήσει ρήγμα μέσα στο ουγγαρέζικο κομμουνιστικό κόμμα. Παλαιοί διαφωνούντες είχαν ξαναγίνει δεκτοί, ενώ ο «κύκλος Πετόφι», μία ομάδα στα πλαίσια της νεολαίας του κόμματος, έγινε το επίκεντρο των διανοούμενων αντιπολιτευόμενων. Ξεκινώντας από τη διοργάνωση συζητήσεων κατάφερε να γίνει εκφραστής της γενικής δυσαρέσκειας. Η κυβέρνηση μιλάγε για «νέο πολιτικό κέντρο, που ανταγωνιζόταν τó μόνο πραγματικό, την κεντρική επιτροπή του κόμματος». Από τα παράπονα αυτά ήταν φανερό ότι το «πρόδλημα» ξεπέρναγε την ομάδα αυτή.

Τα γεγονότα του Πόζναν τον Ιούλη στην Πολωνία, θορύβησαν τους Ρώσους, που, θέλοντας να προλάβουν αντίστοιχες εξελίξεις στην Ουγγαρία, επενέδυσαν και προκάλεσαν αλλαγές στην ηγεσία του κόμματος. Τη θέση του Ρακόζι πήρε ο Γκέρο. Παρόλο, που ο Γκέρο δεν αντιπροσώπευε τίποτα διαφορετικό, από τον προκάτοχό του, η αντικατάσταση αυτή γέννησε στον πληθυσμό την ελπίδα της αλλαγής ή μεταρρύθμισης.

Παράλληλα το ρήγμα μέσα στο κόμμα, και η πολιτική σύγχυση που επικρατούσε στους ηγετικούς κύκλους, παρέλυε σταδιακά τον κατασταλτικό μηχανισμό. Η φωνή των συγγραφέων, των διανοουμένων, που μιλάγε για την «αλήθεια» και την «ελευθερία» δυνάμωνε συνεχώς, η ηγεσία παραπονιόταν ότι έχανε τον έλεγχο του τύπου, ενώ οι βιομηχανικοί εργάτες, άρχισαν να βάζουν στα εργοστάσια τα δικά τους ζητήματα, ξανά, για πρώτη φορά από δεκαετίες.

Στις 22 Οκτώβρη, διάφορες φοιτητικές συγκεντρώσεις κάλεσαν σε διαδήλωση συμπαραστάσης προς τους Πολωνούς, για την επόμενη. Ο «κύκλος Πετόφι» υποστήριξε τη διαδήλωση, ενώ η κυβέρνηση προσπαθώντας να προλάβει

γεγονότα, έδωσε την άδεια. Το κάλεσμα μάλιστα μεταδόθηκε και από το επίσημο ραδιόφωνο. Οι δρόμοι της Βουδαπέστης είχαν καλυφθεί από πανώ, ο κόσμος είχε αρχίσει να μαζεύεται, όταν, ξαφνικά και χωρίς καμιά εξήγηση, η κυβέρνηση απαγόρευσε την πορεία. Όμως ήταν ουσιαστικά ανίκανη να ελέγξει το κίνημα: Γύρω στο μεσημέρι, πάνω από εκατό χιλιάδες διαδηλωτές έχουν μαζευτεί στο κέντρο της πόλης. Ο Γκέρο, από το ραδιόφωνο ονομάζει τους διαδηλωτές «εχθρούς της Σοβιετικής Ένωσης». Οι διαδηλωτές κινούνται προς τον ραδιοφωνικό σταθμό, απαιτώντας να μεταδοθεί απάντησή τους. Συγχρόνως μια άλλη ομάδα κατευθύνεται στο πάρκο της πόλης, όπου με μία πολύ θεαματική κίνηση καταστρέφει το τερατώδες άγαλμα του Στάλιν. Στον ραδιοφωνικό σταθμό, βρίσκονται αντιμέτωποι με την ΑΒΟ, την ειδική αστυνομία. Η ΑΒΟ πυροβολεί με πολυβόλα πάνω στο πλήθος. Πολλοί διαδηλωτές σκοτώνονται.

Τα γεγονότα αυτά μετατρέπουν τον χαρακτήρα της διαδήλωσης. Στήνονται οδοφράγματα, πέφτουν δόμβες Μολότωφ, οι διαδηλωτές οπλίζονται με — κύρια κυνηγετικά — όπλα (υπήρχαν και πολλοί στρατιώτες μεταξύ τους). Λίγες ώρες αργότερα εισβάλλουν οι Ρώσοι στην πόλη. Η νεολαία τους υποδέχεται με δόμβες Μολότωφ. Αστυνομικοί και στρατιώτες δίνουν τα όπλα τους στους διαδηλωτές. Τανκς του στρατού κυκλοφορούν με ουγγαρέζικες σημαίες. Ακόμα κι αυτά τα τμήματα των ένοπλων δυνάμεων, που δεν υποστήριξαν ανοιχτά τους διαδηλωτές, έμειναν ουδέτερα. Η επανάσταση είχε ξεσπάσει.

Τα γεγονότα αυτά φάνηκε να σημαίνουν και το τέλος της διαμάχης μέσα στο κόμμα. Η αποτυχία της κυβέρνησης ήταν εμφανής. Στην ηγεσία του κόμματος και στην κυβέρνηση ανέβηκε ο Ίμρε Νάγκυ, παλιός εξόριστος που είχε προωθηθεί από τον «κύκλο Πετόφι», και που η άνοδός του είχε γίνει τις προηγούμενες μέρες σύνθημα των διαδηλωτών. Συγχρόνως ανακοινώθηκε η εγκαθίδρυση στρατιωτικού νόμου.

Τα εργατικά συμβούλια

Όμως όλα αυτά δεν σταμάτησαν τον αγώνα. Οι επαναστάτες ήξεραν πολύ καλά, ότι η κατάθεση των όπλων ισοδυναμούσε, όσο οι Ρώσοι παρέμειναν στην πόλη, με παράδοση. Αντίθετα, ήδη από την τρίτη μέρα, προσπάθησαν να συγκροτηθούν. Σε όλη τη χώρα φτιάχτηκαν εργατικά συμβούλια, ενώ δυο είταν τα κύρια ζητήματα που προβάλλονταν: Αφενός μεν υποστήριξη της κυβέρνησης Νάγκυ, αφετέρου η απαίτηση να φύγουν οι ρώσοι.

«Επαναστατικά συμβούλια» σχηματίστηκαν στις πόλεις, τα χωριά, στις συνοικίες της Βουδαπέστης, στα γραφεία των εφημερίδων, στα πανεπιστήμια, στις κολλεκτίβες και πάνω από όλα στα εργοστάσια. Τα νέα αυτά όργανα άρχισαν να χτίζουν μια καινούργια τάξη πραγμάτων: Η λειτουργία των εργοστασίων, η διανομή των τροφίμων, η έκδοση των εφημερίδων, άρχισαν να περνούν από τα ερείπια του κράτους στα χέρια των συμβουλίων. Στις επαρχίες Γκυόρ και Μισκόλι, οι επαναστάτες κέρδισαν τον έλεγχο των ραδιοφωνικών σταθμών. Με συναντήσεις εκπροσώπων των διαφόρων εργατικών συμβουλίων, προσπαθούσαν να πετύχουν τον συντονισμό του αγώνα. Στις 27 Οκτώβρη ο ραδιοσταθμός του Γκυόρ, μετέδιδε:

«Αντιπρόσωποι των εργατικών συμβουλίων των διομηχανιών πετρελαίου του Σισόνυ, επισκέφθηκαν σήμερα το απόγευμα το εργατικό συμβούλιο του εργοστασίου βαγόνων του Γκυόρ, για να πληροφορηθούν γύρω από τα γεγονότα στο Γκυόρ και γύρω από τις δραστηριότητες των εργατικών συμβουλίων. Οι εργάτες του Σισόνυ τους είπαν ότι εθνικές επιτροπές και εργατικά συμβούλια φτιάχνονται παντού μεταξύ Γκυόρ και Ταταμπανύα. Οι διομηχανικοί εργάτες του Κομαρόνι και του Σισόνυ, είναι αλληλέγγυοι με τους εργάτες της Βουδαπέστης...»

Στην Βουδαπέστη οι συνεχείς μάχες δεν έδιναν καμιά δυνατότητα στη λειτουργία οποιουδήποτε κεντρικού οργάνου. Τα εργατικά συμβούλια περιορίζονται αναγκαστικά στις πρακτικές δραστηριότητες της συγκεκριμένης περιοχής. Όμως έξω από την Βουδαπέστη, ολόκληρες περιοχές πέφταν κάτω από τον έλεγχό τους.

Η κυβέρνηση, προσπαθώντας να κρατήσει την εμπιστοσύνη των εργατών, ανασχηματίστηκε υποχωρώντας και σε άλλα αιτήματα. Το επίσημο ραδιόφωνο της Βουδαπέστης, στις 28 Οκτώβρη έλεγε:

«Εργατικά συμβούλια έχουν σχηματιστεί σε πολλά εργοστάσια (...) στο εργοστάσιο παπουτσιών της Ντούνα, στην υφαντουργία Γκολντμέργκερ, στο εργοστάσιο δέρματος Τανκοίς ...».

Το επίσημο εργατικό συνδικάτο, κυκλοφόρησε ένα κάλεσμα για τη δημιουργία εργατικών συμβουλίων. Για παράδειγμα, στο εργοστάσιο τηλεφώνων ένας εργάτης θυμάται:

«Ο διευθυντής, ο γραμματέας του κόμματος, η ηγεσία της εργοστασιακής επιτροπής και μερικοί από τους κατώτερους ιθύνοντες, στέχονται στην πλατφόρμα, κοιτώντας τον

εργάτες. Αυτοί οι επίσημοι έλεγαν στους εργάτες ότι η SZOT (Εθνικό συμβούλιο του συνδικάτου) είχε κυκλοφορήσει ένα κάλεσμα, που είχε γίνει αποδεκτό και από το κόμμα, για τη δημιουργία εργατικών συμβουλίων στα εργοστάσια, ώστε οι εργάτες στο μέλλον να έχουν λόγο για τα ζητήματα του εργοστασίου και να τα διαχειρίζονται οι ίδιοι. Οι εργάτες μετέφεραν το κάλεσμα όχι, ακριβώς όπως περίμενε η ηγεσία του κόμματος και της SZOT. Το πήραν στα σοβαρά. Προχώρησαν και εξέλεξαν εργάτες, τους δικούς τους αντιπροσώπους για τα συμβούλια και όχι τους προτεινόμενους από την ηγεσία ...».

σε δυο δρόμους: Είτε να χρησιμοποιήσει τη δύναμη των Ρώσων για να πνίξει την επανάσταση, είτε να προσπαθήσει να την οικειοποιηθεί, διακινδυνεύοντας μια ένοπλη σύγκρουση με τους Ρώσους. Και ο Νάγκυ αποφάσισε το δεύτερο. Τη 1 Νοέμβρη ο Γιάνος Καντάρ, γραμματέας του κόμματος ανακοίνωσε: «Με την θριαμβευτική του εξέγερση, ο λαός μας, ανέτρεψε το καθεστώς του Ρακόζι. Ο Νάγκυ υπόσχεται την άμεση αποχώρηση των ρώσικων στρατευμάτων από την Βουδαπέστη. Και πράγματι λίγες μέρες αργότερα, οι Ρώσοι δεν φαίνονταν σε καμιά από τις μεγάλες πόλεις. Η επανάσταση φαινόταν νικηφόρα.

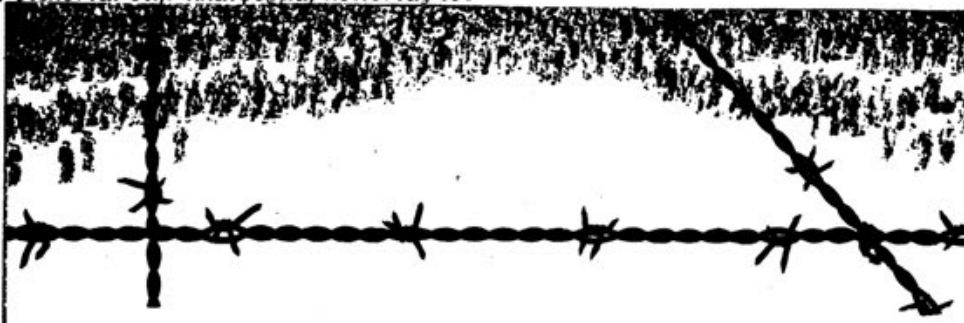
Όμως οι Ρώσοι είχαν άλλα σχέδια. Όλες αυτές τις μέρες δεν είχε πάψει ο σοβιετικός τύπος να μιλάει για την αντεπανάσταση στην Ουγγαρία. Έτσι και, ενώ οι Ρώσοι συζητούσαν με μια Ουγγρική αντιπροσωπεία, την πλήρη αποχώρηση των στρατευμάτων τους, ξαφνικά στις 4 Νοέμβρη, τα πολυβόλα αντήχησαν στα εργατικά προάστια της Βουδαπέστης.

Τανκς του κόκκινου στρατού κυκλώσαν τις εστίες της επανάστασης. Η έκταση της τρομοκρατίας ήταν πρωτοφανής. Οι νεκροί των πρώτων ημερών υπολογίζονται σε 20.000. Η κυβέρνηση Νάγκυ συνελήφθη (για να ανακοινωθεί 18 μήνες αργότερα η εκτέλεση των μελών της). Βέβαια οι Ρώσοι είχαν θρει τον άνθρωπό τους. Ο Καντάρ, μετά την 1 Νοέμβρη, που μιλούσε για τον θρίαμβο της επανάστασης, εξαφανίστηκε, για να ξαναεμφανιστεί τέσσερις μέρες αργότερα, μιλώντας για την «φριχτή κατάσταση που έχουν οδηγήσει την χώρα αυτά τα αντεπαναστατικά στοιχεία».

Η δίαινη καταστολή έφερε το τέλος της επανάστασης, όχι όμως και της αντίστασης. Από την πρώτη μέρα, η δουλειά σταμάτησε παντού. Ακολούθησε, μια από τις μεγαλύτερες και μαζικότερες γενικές απεργίες, στην ιστορία του εργατικού κινήματος. Η κυβέρνηση του Καντάρ δρέθηκε να μην ελέγχει παρά τα κυβερνητικά κτίρια.

Για μερικούς μήνες ακόμα, θα μπορούσε να πει κανείς ότι θρισκόμασταν μπροστά σε μια περίοδο διπλής εξουσίας. Στη Βουδαπέστη φτιάχτηκε κεντρικό εργατικό συμβούλιο με αντιπροσώπους από την ευρύτερη περιοχή της Βουδαπέστης. Για αρκετούς μήνες ακόμα συνέχισαν να υπάρχουν τα εργατικά συμβούλια. Το καθεστώς του Καντάρ εδραιώθηκε, ποτέ όμως δεν ξαναέφτασε σε τέτοια επίπεδα καταστολής.

Σ.Κ.

Η επανάσταση του '56 κι ο ρόλος του Αντρόπωφ

(του Bill Lomax)

Η άνοδος του Γιούρι Αντρόπωφ στην κορυφή της Σοβιετικής ηγεσίας συνέπεσε πάνω-κάτω με την 25η επέτειο από τη μυστική δίκη και την εκτέλεση του Ίμρε Νάγκυ, που ήταν πρωθυπουργός στη διάρκεια της ουγγρικής εξέγερσης του 1956. Πρεσβευτής της Σοβιετικής Ένωσης στην Ουγγαρία από το 1953 μέχρι το 1956, ο Αντρόπωφ έπαιξε ένα ρόλο-κλειδί στη διάρκεια της επανάστασης: αρχικά εξαπατώντας την κυβέρνηση του Νάγκυ πάνω στις προθέσεις των Σοβιετικών έτσι, ώστε να κερδίσουν χρόνο για να προετοιμάσουν την εισβολή, και αργότερα, αναγκάζοντας τη νέα κυβέρνηση του Γιάνος Καντάρ να παραδώσει τον Ίμρε Νάγκυ στους Σοβιετικούς.

Ο Γιούρι Αντρόπωφ περιγράφηκε συχνά σαν ένας έξυπνος πολιτικός άντρας, μετριοπαθής, ακόμα και φιλελεύθερος. Ειπώθηκε γι αυτόν ότι είχε πάρει θέση ενάντια στη στρατιωτική επέμβαση στο Αφγανιστάν, όπως είχε κάνει το 1956, ενάντια στην επέμβαση στην Ουγγαρία, και το 1968 (ενάντια στην επέμβαση) στην Τσεχοσλοβακία. Διαβεβαιώσεις που δε συμφωνούν καθόλου με την πραγματικότητα των γεγονότων : γιατί και στις τρεις αυτές περιπτώσεις, έπαιξε σημαντικό ρόλο στις επιχειρήσεις.

Ειπώθηκε γι αυτόν ότι είχε πάρει θέση ενάντια στη στρατιωτική επέμβαση στο Αφγανιστάν, όπως είχε κάνει το 1956, ενάντια στην επέμβαση στην Ουγγαρία, και το 1968 (ενάντια στην επέμβαση) στην Τσεχοσλοβακία. Διαβεβαιώσεις που δε συμφωνούν καθόλου με την πραγματικότητα των γεγονότων : διότι και στις τρεις αυτές περιπτώσεις, έπαιξε σημαντικό ρόλο στις επιχειρήσεις.

Αν μπει κανείς για λίγο στον κόπο να εξετάσει από κοντά το ρόλο που έπαιξε ο Αντρόπωφ στην Ουγγαρία, φαίνεται καθαρά ότι, αν δεν μπορεί να τον χαρακτηρίσει σταλινικό, τίποτα δεν επιτρέπει γι' αυτό το λόγο να θεωρηθεί φιλελεύθερος. Πριν απ' όλα ο Αντρόπωφ ήταν πανούργος, αδιάτακτος και πολύ πεπειραμένος πολιτικός. Ο χαρακτηρισμός που του πηγαίνει καλύτερα είναι αυτός ενός τεχνοκράτη ο οποίος, αν δεν αρνείται την αλλαγή, είναι πεπεισμένος ότι πρέπει να θέτει όλη τη δύναμη του Κράτους στην υπηρεσία διατήρησης της τάξης και της σταθερότητας.

Μετά το θάνατο του Στάλιν το 1953, ενώ είχε συνειδητοποιήσει την αναγκαιότητα των αλλαγών και ήταν οπαδός των μεταρρυθμίσεων, εκτίμησε ότι οι αλλαγές που εισήγαγε ο πρωθυπουργός Ίμρε Νάγκυ ξεπερνούσαν τα όρια. Ήταν, μπορεί να πει κανείς, στο πλευρό των πιο σκληρών στοιχείων της Σοβιετικής ηγεσίας, όπως του Σουσόλφ και του Μολότωφ.

Ο Bill Lomax είναι ο συγγραφέας της ιστορίας της Ουγγρικής επανάστασης. «Ουγγαρία 1956» που δημοσιεύτηκε στα Αγγλικά. Αυτό το βιβλίο έχει μεταφραστεί στα ουγγρικά από τον György Krassó (που πέρασε 8 χρόνια στη φυλακή μετά το 1956 για τη συμμετοχή του στην επανάσταση) και το οποίο έχει δημοσιευτεί σε Samizdat, με την ευκαιρία της 25ης επετείου της εξέγερσης, τον Οχτώβρη του 1981. Μια αναθεωρημένη έκδοση έχει κυκλοφορήσει πρόσφατα στα Ουγγρικά, από τον Magyar Füzetek («Τα Ουγγρικά Τετράδια») στο Παρίσι.

Ίμρε Νάγκυ

Ο Αντρώπων πειθει τον Καντάρ

Εν τούτοις, μετά το 20 συνέδριο του Κ.Κ.Σ.Ε. ο Αντρώπων υποστήριξε το Γιάνος Καντάρ σαν αντικαταστάτη του σταλινικού δικτάτορα αυστηρής υπακοής Ματύας Ράκοζι, επικεφαλής του συγγρικού κομμουνιστικού κόμματος. Στη διάρκεια της επανάστασης συντέλεσε σίγουρα στο να πείσει τους Σοβιετικούς να δεχτούν τον Καντάρ σα νέο ηγέτη της Ουγγαρίας. Επίσης φαίνεται ότι είναι αυτός που ανάλαβε να πείσει τον Καντάρ — ο οποίος είχε υποστηρίξει σε μια πρώτη φάση τις διεκδικήσεις της εξέγερσης και είχε συμμετάσχει στην κυβέρνηση του Ίμρε Νάγκυ — να έρθει σε ρήξη με τους συντρόφους του και να ταχθεί υπέρ της Σοβιετικής εισβολής.

Τη στιγμή που ξέσπασε η εξέγερση, στις 23 Οκτώβρη 1956, ο Γιάνος Καντάρ δεν ήταν με κανένα τρόπο ο ευνοούμενος των Σοβιετικών. Ο άνθρωπος εμπιστοσύνης τους ήταν ο Ferenc Münnich, ένας παλιός Καγκεμπίτης, πράκτορας της Κομιντέρν στη δεκαετία του '30, αξιωματικός του σοβιετικού στρατού στη δεκαετία του '40. Δυστυχώς την εποχή εκείνη ο Münnich δεν ήταν στη Βουδαπέστη αλλά στο Βελιγράδι, πρεσβευτής της Ουγγαρίας στην κυβέρνηση του Τίτο. Μόλις ξέσπασε η επανάσταση πήγε αμέσως στη Σοβιετική πρεσβεία του Βελιγραδίου και παρέμεινε εκεί πολλές μέρες, για να είναι σε μόνιμη επαφή με τη Σοβιετική ηγεσία. Αφού πήρε τις οδηγίες των Σοβιετικών, επέστρεψε στη Βουδαπέστη στο τέλος του Οχτώβρη και στις 27 Οχτώβρη δέχτηκε τη θέση-κλειδί του υπουργού εσωτερικών στη νέα κυβέρνηση Νάγκυ.

Οι Σοβιετικοί κερδίζουν χρόνο

Την ίδια στιγμή ο Μικογιάν και ο Σουολάφ βρίσκονταν στην Ουγγαρία· είχαν οι οικοδεσπότες του Αντρώπων στην πρεσβεία και είναι εκεί που στις 28 Οχτώβρη γνωστοποίησαν στον Ίμρε Νάγκυ ότι είχε την πλήρη υποστήριξη της Σοβιετικής ηγεσίας στις πολιτικές του αλλαγές και στο πρόγραμμα μεταρρυθμίσεών του. Είταν ένας καθαρός ελιγμός για να κερδίσουν (οι Σοβιετικοί) χρόνο, ενώ ο Χρουτσώφ κι ο Μαλένκωφ διέτρεχαν με φρενιτιώδη ρυθμό την Ευρώπη για να εξασφαλίσουν την υποστήριξη των άλλων ηγετών του μπλοκ, συμπεριλαμβανομένου και του Τίτο, στο σχέδιο της εισβολής, κι ενώ οι σοβιετικές δυνάμεις, οι σταθμευμένες στην Ουγγαρία, ανασυγκροτούνταν και ενισχύονταν στην προοπτική της επόμενης κίνησης. Όταν οι προετοιμασίες τους τέλειωσαν ο Αντρώπων κατείχε χάρη στην επιδεξιότητά του, την Βουδαπέστη.

Στο τέλος του Οχτώβρη ο αριθμός των νέων σοβιετικών στρατιωτικών δυνάμεων στην Ουγγαρία ήταν τόσο μεγάλος, που έγινε αδύνατο για οποιονδήποτε να τον αρνηθεί — εκτός απ' τον Αντρώπων ο οποίος, καλεσμένος από τον Ίμρε Νάγκυ, δήλωσε ότι δε γνώριζε τίποτα. Έπειτα, αφού συμβουλευθηκε την κυβέρνηση του, επέστρεψε λίγο αργότερα για να εξηγήσει πως ήταν σωστό το ότι καινούργιες δυνάμεις είχαν διεισδύσει στη χώρα, κι ότι αυτό γίνονταν για να αποκαταστήσουν την πειθαρχία ανάμεσα σ' εκείνες που βρίσκονταν ήδη εκεί και για να οργανώσουν την αποχώρησή τους. Δεν απέρριψε λιγότερο κατηγορηματικά την απαίτηση του Νάγκυ, ο οποίος ήθελε να δώσουν οι Σοβιετικοί υπόσχεση ότι δε θα στείλουν νέες στρατ. δυνάμεις την Ουγγαρία. Ο Ίμρε Νάγκυ δεν μπορούσε να θέλει τίποτα περισσότερο απ' αυτή την απάντηση. Συγκάλεσε με κοινή συμφωνία την ηγεσία του Κομμουνιστικού Κόμματος και το Υπουργικό Συμβούλιο και μετά από μια λυσσαλέα διαμάχη η κυβέρνηση αποφάσισε να διακηρύξει την ουδετερότητα της Ουγγαρίας και την αποχώρησή της από το Σύμφωνο της Βαρσοβίας. Στα μέσα του απογεύματος, ο Αντρώπων κλήθηκε ξανά στην έδρα του Κοινοβουλίου, για να πληροφορηθεί προσωπικά αυτές τις αποφάσεις. Τότε ένα από τα μέλη της ηγεσίας του Κόμματος, ο Γιάνος Καντάρ, τον επέληξε με θυμό λέγοντάς του ότι αν μέχρι στιγμής δεν είχε υπάρξει αντεπανάσταση στην Ουγγαρία θα μπορούσε κάλλιστα να δημιουργηθεί, αν οι Σοβιετικοί την προκαλούσαν· και ότι αν είχαν τόσο τρελλοί, ώστε να στείλουν τα τανκς τους ενάντια στη Βουδαπέστη, αυτός, σαν Ούγγρος και σαν κομμουνιστής δε θα είχε άλλη λύση παρά να τους πολεμήσει, με τα όπλα στο χέρι, στο πλευρό των Ούγγρων εργαζομένων.

Ένας πυρήνας σταλινικών

Μερικές ώρες αργότερα ο Καντάρ βρέθηκε ξανά απέναντι απ' τον Αντρώπων. Αλλά αυτή τη φορά ήταν στη σοβιετική πρεσβεία, όπου είχε οδηγηθεί από τον Ferenc Münnich, ο οποίος εκτελούσε έτοιμη αποστολή για την οποία είχε επιστρέψει στη Βουδαπέστη. Ο Αντρώπων τον πληροφορήσε τότε ότι η σοβιετική κυβέρνηση σχεδίαζε τελικά να στείλει τα τανκς της εναντίον της Βουδαπέστης: η απόφαση είχε ήδη παρθεί και το καθήκον του Καντάρ σαν κομμουνιστή ήταν να την υποστηρίξει. Ο Καντάρ στάλθηκε στη συνέχεια στη Σοβ. Ένωση, στο Ουτζγκοροντ στην υποκαρπάθια Ουκρανία, όπου συνάντησε άλλους ηγέτες των ανατολικών χωρών καθώς και τον ίδιο τον Χρουτσώφ που γυρνούσε από την επίσκεψή του στον Τίτο. Σ' αυτό το χρονικό διάστημα ο Münnich έκανε εισβολή στην συγγρική πόλη Σζολνοκ, καμιά ογδονταριά χιλιόμετρα ανατολικά της Βουδαπέστης, όπου συγκέντρωσε ένα πυρήνα σταλινικών αυστηρής υπακοής για να σχηματίσει μια κυβέρνηση ικανή να στηρίξει τους Σοβιετικούς στη συντριβή της επανάστασης με τα όπλα.

Το απόγευμα της 4 Νοέμβρη, μερικές ώρες μετά την έναρξη της σοβιετικής επίθεσης ο Γιάνος Καντάρ επανεμφανίζεται: τελικά είχε πειστεί από τους σοβιετικούς ηγέτες, ειδικότερα χάρη στην πίεση των Γιουγκοσλάβων, να αναλάβει το αξίωμα του Πρωθυπουργού στη θέση του Münnich.

Στη Βουδαπέστη, ο Αντρόπωφ βρίσκονταν σε δράση. Έχοντας πληροφορηθεί το προχώρημα των προετοιμασιών της εισβολής, ήρθε σ' επαφή με το Νάγκυ το πρωινό της 2 Νοέμβρη, για να του προτείνει την έναρξη διαπραγματεύσεων για την αποχώρηση των σοβιετικών στρατευμάτων. Του ανάγγειλε επίσης ένα συνταρακτικό νέο: η πρεσβεία του πολιορκούνταν από τους αντεπαναστάτες στασιαστές και σε περίπτωση που δεν έδινε αμέσως τέλος σ' αυτή την κατάσταση πραγμάτων θα κατέφευγε στο σοβιετικό στρατό για την άμυνά του. Με διαταγή του Ίμρε Νάγκυ, ο γενικός (στρατιωτικός) διοικητής της Βουδαπέστης Μπέλα Κίραλ, έσπευσε στη Σοβιετική πρεσβεία με μερικά τανκς: δρόμους γύρω δρόμους εντελώς ήσυχους και έρημους. Ο Αντρόπωφ είχε ματαιώσει το σχέδιό του στη χονδροειδή απόπειρά του να εφεύρει ένα πρόσχημα για την επικείμενη σοβιετική εισβολή. Εξήγησε μ' ένα ύφος αδιάφορο στον Κίραλ ότι ήταν μια απλή παρεξήγηση και άλλαξε αμέσως κουδέντα.

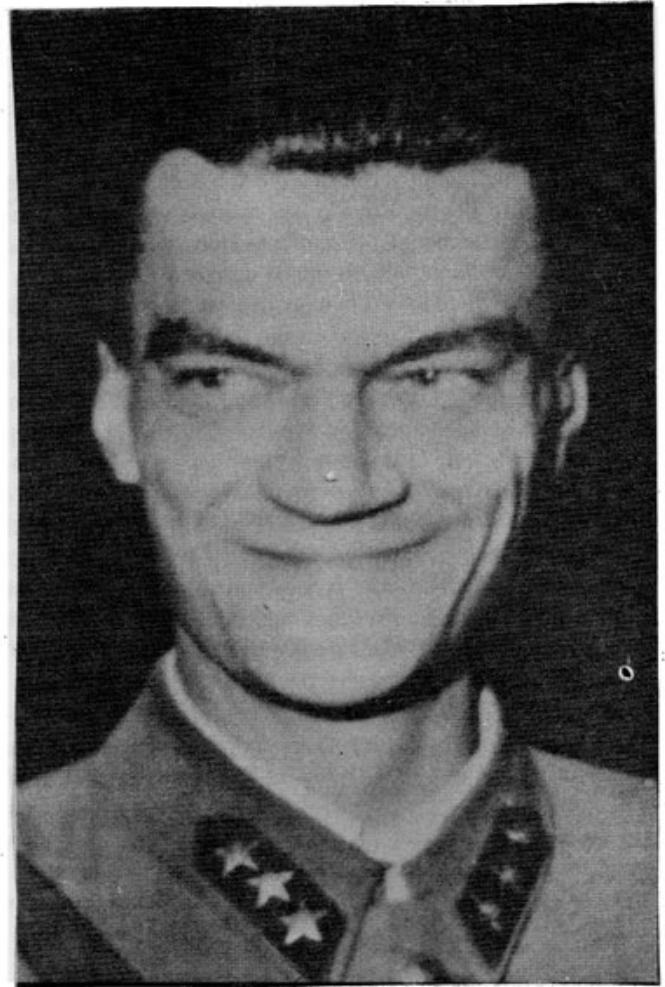
Η πραγματική πολιτική εξουσία

Την αυγή οι σοβιετικές δυνάμεις έκαναν μια μαζική επίθεση στη Βουδαπέστη. Ο Ίμρε Νάγκυ και οι Υπουργοί του αναζήτησαν καταφύγιο στην πρεσβεία της Γιουγκοσλαβίας, που τους είχε προσφέρει άσυλο με την άμεση παρέμβαση του Τίτο μετά από συνομιλίες του με τον Χρουτσώφ. Λίγο αργότερα, ένα ραδιοφωνικό ανακοινωθέν ανάγγειλε ότι μόλις είχε συσταθεί μια καινούργια κυβέρνηση κάτω από την αρχηγία του Γιάνος Καντάρ και του Ferenc Münnich και ότι είχε καλέσει τη σοβιετική βοήθεια για να συντρίψει την αντεπανάσταση.

Αν και ο Καντάρ ήταν στο νέο καθεστώς αρχηγός του κόμματος και Πρωθυπουργός, δεν ήταν στο κέντρο των γεγονότων. Ο ισχυρός άνθρωπος, ο άνθρωπος εμπιστοσύνης Νο 1 της σοβιετικής εξουσίας, παρέμενε ο Ferenc Münnich, αντιπρόεδρος της κυβέρνησης και υπουργός υπεύθυνος για τις ένοπλες δυνάμεις και την Ασφάλεια του Κράτους. Στις βδομάδες που ακολούθησαν, ενώ ο Καντάρ επιχειρούσε να εμφανιστεί σαν άνθρωπος του συμβιβασμού και της συμφιλίωσης και προσπαθούσε να φροντίζει για λαϊκή υποστήριξη, η πραγματική πολιτική εξουσία διαφυλάσσονταν απ' το σοβιετικό στρατό και η ούγγρική κυβέρνηση κατευθύνονταν από τη Μόσχα, ενώ οι αποφάσεις-κλειδιά υλοποιούνταν χάρις στη στενή συνεργασία ανάμεσα στον Münnich και τον πρεσβευτή Αντρόπωφ.

Η επίθεση της Βουδαπέστης

Οι διαπραγματεύσεις για την αποχώρηση των σοβιετικών στρατευμάτων άρχισαν στο Κοινοβούλιο το πρωί της 3ης Νοέμβρη και συνεχίστηκαν το απόγευμα στο σοβιετικό στρατηγείο στο Τόκöl, μερικά χιλιόμετρα νότια της Βουδαπέστης. Η ουγγρική αντιπροσωπεία είχε επικεφαλής τον υπουργό Άμυνας Pál Maléter και η σοβιετική (αντιπροσωπεία) τον αρχηγό των σοβιετικών δυνάμεων στην Ουγγαρία, στρατηγό Μ.Σ. Μαλίλιν: αυτός ο τελευταίος έδειχνε να χειρίζεται τις διαπραγματεύσεις με όλη του την ειλικρίνεια και μεγάλη ήταν η κατάπληξη όταν, λίγο μετά τα μεσάνυχτα, οι συζητήσεις διακόπηκαν απότομα από αξιωματικούς με όπλα της Κ.Γ.Β. — οι οποίοι καθοδηγούνταν, σύμφωνα με ορισμένες αφηγήσεις, από τον αρχηγό της ΚΓΒ, στρατηγό Ιδάν Σερώφ προσωπικά. Ο Maléter και οι σύντροφοί του πιάστηκαν.

Pál Maléter

Μια ώρα αργότερα τα πρώτα σοβιετικά αποσπάσματα εισέβαλαν στην περίμετρο άμυνας της Βουδαπέστης. Το νέο έφθασε στο Νάγκυ τη στιγμή ακριβώς που δέχονταν την επίσκεψη του πρεσβευτή Αντρόπωφ, ο οποίος είχε έρθει για να τον διαβεβαιώσει ότι η Σ. Ένωση δεν είχε επιθετικές διαθέσεις απέναντι στην Ουγγαρία, ότι έγινε μια απλή παρεξήγηση και για να προσπαθήσει να πείσει την ουγγρική κυβέρνηση να μην πάρει αμυντικά μέτρα.

Η απαγωγή του Νάγκυ

Στις 22 Νοέμβρη, ο Νάγκυ, εξαπατημένος, εγκατέλειψε το άσυλο της γιουγκοσλαβικής πρεσβείας : τον παρέλαβαν οι Σοβιετικοί και τον μετέφεραν με τη βία στη Ρουμανία. Αυτή η ημερομηνία αποτελεί ένα σημαντικό σταθμό στη σταθεροποίηση του νέου καθεστώτος. Ο Νάγκυ είχε εγκαταλείψει την πρεσβεία, βασισμένος στη γραπτή υπόσχεση ενός διαβατηρίου που είχε διαβιβάσει ο Γιάνος Καντάρ : είναι πιθανό ο ίδιος ο Καντάρ να μην είχε την πρόθεση να διαπράξει αυτή την προδοσία. Αντίθετα ο Αντρέωφ ήταν πληροφορημένος γι' αυτό που μόλις συνέβαινε σε τρία μέλη της ομάδας του Νάγκυ — τον György Lucács, τον Zoltán Vas και τον Zoltan Szantó — οι οποίοι είχαν εγκαταλείψει την πρεσβεία 4 μέρες πιο πριν για να συλληφθούν αμέσως από τις σοβιετικές δυνάμεις και να οδηγηθούν στο στρατηγείο Mátyásföld. Εκεί δέχτηκαν τη νύχτα της 18 Νοέμβρη, την επίσκεψη του Ferenc Münnich προσωπικά. Είναι μάλλον αλήθεια ότι η απαγωγή του Νάγκυ και των συντρόφων του διοργανώθηκε από τον Münnich και τον Αντρέωφ, που εργάστηκαν πάνω στις πλάτες του Καντάρ και τον χειραγώγησαν έτσι, ώστε να τον κάνουν να προδώσει τις υποσχέσεις του απέναντι στον Ίμρε Νάγκυ.

Τους πρώτους μήνες της στρατιωτικής συντριβής της επανάστασης, ο Αντρέωφ ήταν ο σοβιετικός κυβερνήτης της Ουγγαρίας: δούλεψε με τη διοίκηση των στρατιωτικών δυνάμεων για να κατευθύνει την κατοχή και επέβλεπε την εγκαθίδρυση της εξουσίας της νέας ουγγρικής κυβέρνησης. Στη διάρκεια αυτής της περιόδου, οι τελευταίες εστίες αντίστασης εκμηδενίστηκαν, οι οργανώσεις των εργαζομένων και των διανοούμενων συντρίφτηκαν και δεκάδες χιλιάδες Ούγγροι φυλακίστηκαν. Αργότερα, την άνοιξη του 1957 και μετά από μια πρώτη

περίοδο σταθεροποίησης ήρθαν οι δίκες και οι εκτελέσεις, με στόχο να τρομοκρατήσουν τον πληθυσμό και να τον αναγκάσουν να αποδεχτεί το νέο καθεστώς. Στο μεταξύ, θύμα μιας καρδιακής κρίσης ο Αντρέωφ εγκατέλειψε το αξίωμα του πρεσβευτή στις αρχές του Μάρτη του 1957 και σταμάτησε από τότε να ασκεί επίδραση στην εξέλιξη των γεγονότων στην Ουγγαρία.

Το δίκαιο του κράτους

Στις 16 Ιούνη 1958, ο Ίμρε Νάγκυ καθώς και ο Pál Maléter και άλλοι ηγέτες της επανάστασης καταδικάστηκαν μυστικά στη Βουδαπέστη και εκτελέστηκαν. Εκείνο τον καιρό ο Αντρέωφ δεν ασχολιόταν πλέον άμεσα με τις ουγγρικές υποθέσεις: υπεύθυνος στην Κεντρική Επιτροπή του τμήματος των σχέσεων με τις άλλες χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, δεν μπορεί να υπάρξει αμφιβολία πως (οι Σοβιετικοί) τον συμβουλευθήκαν όταν πάρθηκε η απόφαση να εκκαθαριστεί ο Νάγκυ κι ότι η γνώμη του ήταν σημαντική.

Σήμερα ο ρόλος του Γιούρι Αντρέωφ του 1956 φαίνεται σαν εκείνον ενός πολιτικού αδυσώπητου και υπερβολικά πανούργου. Απ' την αρχή μέχρι το τέλος συμπεριφέρθηκε σαν διοικητής αποικίας, υπολογιστής και επιδέξιος, που ήξερε να χειραγωγεί τους ούγγρους ηγέτες — πρώτα το Νάγκυ, στη συνέχεια τον Καντάρ, για να τους κάνει να υπερασπιστούν τα πολιτικά και στρατηγικά συμφέροντα της Σ. Ένωσης και να διατηρήσουν την Ουγγαρία στην τροχιά της. Καμιά ιδεολογία, καμιά πολιτική αξία στη βάση της συμπεριφοράς του : μόνο το δίκιο του κράτους.

Plantu (Le Monde)

Η εξέλιξη του κινήματος της δημοκρατικής αντιπολίτευσης

από τον Μπιλ Λόμαξ

Αυτό το άρθρο αποτελεί την πρώτη προσπάθεια που γίνεται για να μελετηθεί μ' ένα τρόπο πιο συστηματικό ο πολιτικός προβληματισμός, ο έξω από την επίσημη, κυρίαρχη ιδεολογία, όπως αυτός αναπτύχθηκε στη Βουδαπέστη τα τελευταία 5 χρόνια. Μέσα απ' αυτό το λεπτομερειακό «απολογισμό» φαίνεται καθαρά ο δυναμισμός και ο πλούτος του προβληματισμού, αλλά εξ ίσου φανερά είναι τα όρια, οι διαταγμοί και η ανασφάλεια· δηλ. διαφαίνονται οι δυο πλευρές του προβλήματος που λέγεται δημοκρατική αντιπολίτευση.

Ο Μπιλ Λομάξ είναι ο συγγραφέας του βιβλίου «Ουγγαρία 1956», που αναφέρεται στην ούγγρική επανάσταση του 1956 και διατηρεί στενούς δεσμούς με την ούγγρική πολιτική και πνευματική ζωή. Το άρθρο που ακολουθεί δημοσιεύτηκε στ' Αγγλικά στο τεύχος Καλοκαιριού (No 3-4 τομ. 5) του περιοδικού Labour Focus on Eastern Europe.

Παλιότερα γίνονταν η εκτίμηση ότι η Ουγγαρία είναι μια απ' τις λίγες χώρες στην Ανατολική Ευρώπη όπου δεν παρουσιάζεται κάποιο αντιπολιτευτικό κίνημα. Σήμερα όμως, μετά το κλείσιμο στις φυλακές των οπαδών του Χάρτας⁽¹⁾ στην Τσεχοσλοβακία και τις προσπάθειες καταστολής της «Αλληλεγγύης» των Πολωνών εργατών, η Ουγγαρία παραμένει — θα λέγαμε — η μοναδική χώρα του μπλοκ, όπου μια κίνηση αντιπολιτευτική μπορεί ακόμα να λειτουργεί σε πλήρη έκταση. Πραγματικά, μέσα στους μήνες που ακολούθησαν το πραξικόπημα στην Πολωνία, η ούγγρική αντιπολίτευση ανέπτυξε τη δραστηριότητά της και διάδοσε πλατιά την κυκλοφορία των κειμένων του samizdat. Πρέπει να σημειωθεί εδώ ότι για πρώτη φορά μετά από δεκάδες χρόνια τα κείμενα αυτά έχουν τη μορφή έντυπου υλικού.

Η σημερινή κίνηση της αντιπολίτευσης γενιέται το Γενάρη του 1977. Εκείνη την εποχή 34 Ούγγροι διανοούμενοι υπογράφουν γράμμα συμπαράστασης στη Χάρτα '77 της Τσεχοσλοβακίας. Δηλώνουν ότι «η περιφρούρηση των

δικαιωμάτων του ανθρώπου και των δικαιωμάτων του πολίτη αφορά όλη την κοινότητα της Ανατολικής Ευρώπης». Τα άτομα που υπογράφουν αντιπροσωπεύουν ένα μεγάλο αριθμό ρευμάτων, μέσα στην Ούγγρική διανοήση: απ' τη μια μέλη που ανήκουν στη «Σχολή της Βουδαπέστης», κριτικοί φιλόσοφοι όπως ο Mihály Vajda και η Άγκνες Χέλλερ⁽²⁾ και από την άλλη γνωστοί διαφωνούντες, όπως ο Μίκλος Χάρασι⁽³⁾. Όμοια σημειώνεται η παρουσία συγγραφέων πολύ περισσότερο καθιερωμένων όπως ο Miklos Mészöly και ο Sandor Csóópi, καθώς επίσης και παλιότερων του 1956, όπως ο Istvan Götsi και ο Ferenc Donáth. Τέλος, αυτό που είναι ακόμα πιο σημαντικό είναι ότι, ένας μεγάλος αριθμός (μεγαλύτερος από τους μισούς) απ' αυτούς που υπόγραψαν, είναι νέοι διανοούμενοι της γενιάς μετά το 1956, άνθρωποι δηλαδή που, δεν είχαν καθόλου την ευκαιρία να ενταχθούν σε μια πολιτική κίνηση, αλλά που μπορούσαν πολύ γρήγορα να σχηματίσουν ομάδες κρούσης στα πλαίσια της ήδη γεννημένης κίνησης του samizdat.

1977-78 : η γέννηση του samizdat

Οι πρώτες ομάδες του samizdat εμφανίζονται αυθόρμητα στην αρχή, με πρωτοβουλία δηλωμένων αντιφρονούντων, αλλά από μια νέα γενιά που ψάχνει παράλληλα, απ' τη μια ν' αποκτήσει και από την άλλη να διαδώσει όλες τις πληροφορίες που τα επίσημα μέσα κρατικής ενημέρωσης αρνούνται να δώσουν. Τα πρώτα κείμενα ήταν ξαναμεταφρασμένα γραφτά των Ούγγρων αντιφρονούντων, που είχαν δημοσιευτεί στη Δύση.

Απ' αυτά σημειώνουμε το δοκίμιο του György Bence και του János Kis (με το ψευδώνυμο Marc Bakouski). «Ο Μαρξισμός και οι κοινωνίες, σοβιετικού τύπου» και το άρθρο του Iván Szaléhyi «Περιφερειακή διαχείριση και κοινωνικές τάξεις». Θ' ανακαλύψουν επίσης και θα διαδώσουν τα δοκίμια του Istvan Bibo, ενός από τους πιο γνωστούς Ούγγρους αντιπροσώπους της πολιτικής σκέψης, που είναι τα πιο αυθεντικά του 20ού αιώνα πάνω στην

περίοδο, της «συνεργασίας χωρίς αύριο» — 1945-1948 — που προηγήθηκε από την ολοκληρωτική κατάληψη της εξουσίας από τους κομμουνιστές.

Ο István Bibó⁽⁴⁾ ήταν υπουργός στην κυβέρνηση του Imre Nagy στη διάρκεια της επανάστασης του 1956 και γνώρισε τη φυλακή μέχρι το 1963. Το γεγονός ότι το καθεστώς του ξανάδωσε την ελευθερία δε σήμαινε ότι άφηνε και το έργο του να γίνει γνωστό. Αυτό αποσιωπήθηκε. Όμως με το θάνατό του στα 1979, σε ηλικία 67 χρόνων, καθιερώθηκε στην αντιπολίτευση σαν το σύμβολο της δημοκρατικής και ανεξάρτητης σκέψης.

Πρέπει να σημειώσουμε ότι τα χρόνια 1977-1978 σηματοδοτούν μια εποχή, όπου πολλά άτομα της προηγούμενης γενιάς που είχαν γνωστά με τ' όνομα «Σχολή της Βουδαπέστης» εγκαταλείπουν την Ουγγαρία προσωρινά ή μόνιμα : ανάμεσά τους οι φιλόσοφοι Άγκνες Χίλλερ και Mihaly Vajda, Ferenc Fehér και György Márkus και οι κοινωνιολόγοι Maria Márkus, Ivan Szelényi και István Kemény.

Η γενιά που ακολούθησε απομακρύνθηκε πολύ από το Μαρξισμό και ξέκοψε τους δεσμούς της με το νεολενινισμό των μαθητών του Λούκατς⁽⁵⁾. Δεν έδειχνε να ενδιαφέρεται πολύ για το θεωρητικό ψάξιμο πάνω στη φύση του «αληθινού σοσιαλισμού», ενώ αντίθετα ήταν πολύ πιο ευαισθητοποιημένη απέναντι στα συγκεκριμένα προβλήματα της ελευθερίας και της καταπίεσης μέσα στο καθεστώς του «υπαρκτού σοσιαλισμού», που τα ζούσε σαν τέτοια. Απόρριπτε τους συμβιβασμούς που η διανοήση μετά το 1956 δεχόταν μαζί με τον κομφορμιστικό τρόπο ζωής της προηγούμενης γενιάς και μάχονταν για το δικαίωμα των νέων να «σκέπτονται και να συμπεριφέρονται μ' ένα διαφορετικό τρόπο», δηλ. να εκφράζουν εναλλακτικές ιδέες, σκέψεις που ν' αμφισβητούν την τάξη των πραγμάτων, σκέψεις που ν' αφορούν τα ενδιαφέροντα των μειονοτήτων. Έτσι από τις πρώτες κιόλας δημοσιεύσεις βλέπουμε κείμενα σχετικά με το διωγμό των μεθοδιστών αντιφρονούντων και με το πρόβλημα της Ούγγρικης μειονότητας της Ρουμανίας.

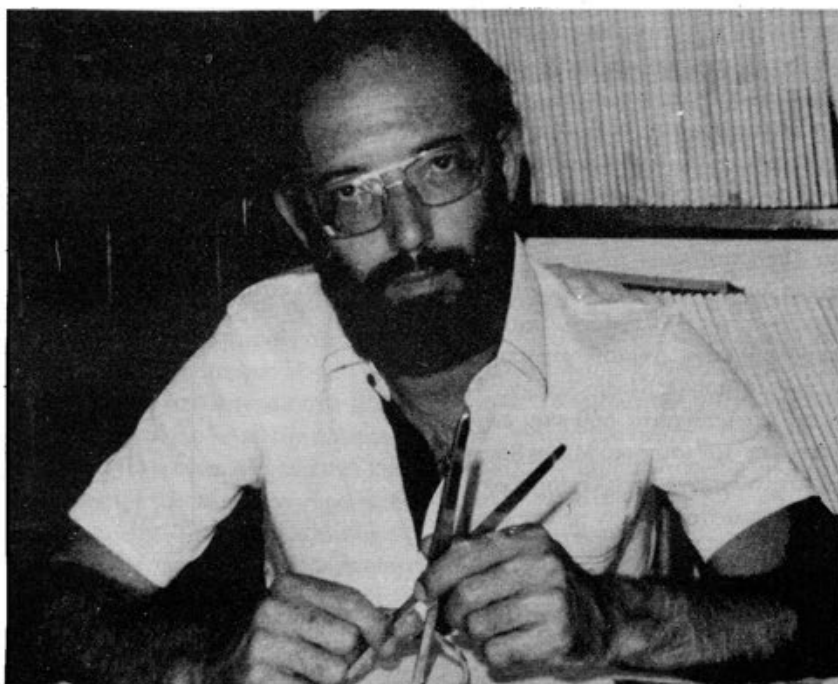
Στα τέλη του 1977 οι διάφορες ομά-

δες που δημιουργούσαν τα samizdat άρχισαν να συνεργάζονται στενά και έτσι βγήκαν στο φως πολλά σχέδια δουλειάς, πιο συλλογικά και πιο οργανωμένα. Ένα απ' τα πρώτα αυτά σχέδια ήταν ένα ερωτηματολόγιο, φτιαγμένο από το νεαρό φιλόσοφο András Kovács, που απευθύνονταν σε μια σειρά από διανοούμενους αντιφρονούντες και τους ζητούσε να συγκεκριμενοποιήσουν την άποψή τους για το Μαρξισμό και πιο ειδικά για τις σύγχρονες εκφράσεις του στη Δυτική Ευρώπη. Όλες οι απαντήσεις εκφράζανε την καλπάζουσα απογοήτευσή τους πάνω στο θέμα της χρησιμότητας του Μαρξισμού : οι 21 απαντήσεις συγκεντρώθηκαν σ' έναν τόμο με τον τίτλο «Ο Μαρξ μέσα στην τέταρτη δεκαετία, (με αναφορά στο γεγονός ότι όπως, και τα σοσιαλιστικά καθεστάτα έτσι και οι πιο πολλοί από τους αντιφρονούντες είχαν ηλικία γύρω στα 40 χρόνια). Μια από τις απαντήσεις με τη μεγαλύτερη απήχηση ήταν αυτή του György Bence και του János Kis. Είχε τον τίτλο «Το να είσαι Μαρξιστής» και μέσα σ' αυτό το κείμενο εκθέτουν τη ρήξη τους με τους μεγαλύτερους τους σε ηλικία Μαρξιστές απ' τη «Σχολή της Βουδαπέστης» και αναπτύσσουν μια πολιτική στρατηγική για «ριζοσπαστική ανανέωση», που έχει πολλά κοινά σημεία με τις ιδέες του Άνταμ Μίχνικ και του Γιάνσεκ Κουρόν στην Πολωνία⁽⁶⁾

Ο δεύτερος τόμος, με τον τίτλο «Προφίλ» φτιάχτηκε απ' ένα σύνολο 34 δοκιμίων, που ο κρατικός τύπος αρνήθηκε να δημοσιεύσει, καθώς επίσης και από δοκίμια λογοτεχνικά, κοινωνιολογικά, κείμενα με κριτική κινηματογράφου και ποιητικά. Ο υπεύθυνος γι' αυτό το έργο ήταν ο János Kenedi, ένας νεαρός συγγραφέας απολυμένος απ' τη δουλειά του σ' έναν εκδοτικό οίκο και καταχωρημένος στα μαύρα κατάστιχα όλων των πνευματικών επαγγελμάτων. Η εισαγωγή, γραμμένη από τον ίδιο, αφιερώνεται σε μια πολύτιμη εξερεύνηση των μεθόδων της λογοκρισίας και της αυτολογοκρισίας όπως αυτή βιώνεται στην Ουγγαρία⁽⁷⁾

Στις αρχές του 1978 με παράκληση του Πολωνικού KOR — Επιτροπή κοινωνικής αυτοάμυνας — έγινε μια συλλογή από κείμενα των τόμων «Ο Μαρξ μέσα στην τέταρτη δεκαετία» και «Το Προφίλ», καθώς και άλλα κείμενα του Ούγγρικου samizdat για να δημοσιευτούν στο Πολωνικό samizdat, με μια εισαγωγή του Μίκλος Χάρασι κάτω απ' τον τίτλο «0,1%».

Για να μπορέσουν να δημιουργήσουν ένα ρεύμα κυκλοφορίας των ιδεών ανάμεσα στα μέλη της αντιπολίτευσης, μικρές ομάδες άρχισαν να μαζεύονται με μεθόδους παρανομίας σε σπίτια, όπου συζητούσαν, τα κείμενα του samizdat και πολύ συχνά αυτές οι συζητήσεις έπαιρναν το χαρακτήρα

Γιανος Κις

τακτικού σεμναρίου. Το βιβλίο του György Konrád και του Ivan Szelényi «Οι διανοούμενοι και ο δρόμος της ταξικής εξουσίας» έγινε πολλές φορές αφορμή για ν' αναπτυχθεί ένας πολύ μακρύς και ζωντανός διάλογος των απόμων που συμμετείχαν στις διαδικασίες. Άλλοι διάλογοι παραμείνανε στο επίπεδο της ανταλλαγής γραφτών κειμένων μέσα στα πλαίσια του samizdat. Απ' αυτούς αναφέρουμε τη συζήτηση ανάμεσα στον András Hegedüs, από τη μια και τους Bence και Kis απ' την άλλη, πάνω στις δυνατότητες του εκδημοκρατισμού της Ανατολικής Ευρώπης και την εφαρμογή ενός πλουραλιστικού συστήματος καθώς επίσης μια δεύτερη συζήτηση που έβαλε αντιμέτωπους τον János Kenedi και τον Sándor Radnoti μ' αφορμή το θέμα των σκοπών και του νοήματος του samizdat, και της δυναμότητας που έχει να ξεμπλοκαρισθεί από τα στενά του όρια για να γίνει μια αντιπολιτευτική δύναμη πιο πλατιά.

Την ίδια εποχή εμφανίζεται ένας άλλος τρόπος επικοινωνίας. Πρόκειται για μια εφημερίδα που θα κυκλοφορούσε ανάμεσα στα μέλη της αντιπολίτευσης και ο καθένας με τη σειρά του έπρεπε να έχει μια συμμετοχή γραφή για τα γεγονότα της ημέρας, όπως φιλοσοφικά κείμενα ή παρατηρήσεις πάνω στην πολιτική συγκυρία. Ακόμα σήμερα κυκλοφορεί ασταμάτητα αυτή η εφημερίδα, φτιάχνοντας έτσι ένα δίκτυο επαφής και επιτρέποντας τη σταθερή ανταλλαγή των απόψεων ανάμεσα στα μέλη της αντιπολίτευσης.

Το Σεπτέμβριο του 1978 τα ανεπίσημα παράνομα σεμινάρια παίρνουν μια μορφή πολύ πιο οργανωμένη: γίνονται δηλ., κάθε Δευτέρα απόγευμα «Ελεύθερο Πανεπιστήμιο» σύμφωνα με το μοντέλο των «Μεταφερόμενων Πανεπιστημίων» της Πολωνίας⁽⁷⁾ και της Τσεχοσλοβακίας. Δημιουργός υπήρξε ο νεαρός ιστορικός Sándor Szilagyι. Τα δυο πρώτα μαθήματα δόθηκαν εναλλακτικά απ' τον ιστορικό Miklos Szabó, και από τον συγγραφέα György Dalos. Στο πρώτο ασχολήθηκαν με την ιστορία του Κ.Κ.Σ.Ε., και στο δεύτερο με την πολιτική λογοτεχνία της Ουγγαρίας από το 1945. Τα μαθήματα είχαν μεγάλη επιτυχία και παρασύροντας στις αίθουσες ένα μεγάλο ακροατήριο έγιναν πολύ δημοφιλή.

Το Φθινόπωρο του 1978 γίνεται το πρώτο δήμεμα ίδρυσης κεντρικής βιβλιοθήκης για να μαζέψει όλο το samizdat και να συντονίσει τις ενέργειες για την αναπαραγωγή του και τη διάδοσή του (γιατί πρέπει να σημειωθεί ότι η αντιπολιτευτική κίνηση είχε ξεπεράσει τα σύνορα της χώρας της). Για παράδειγμα στο Παρίσι είχε εκδοθεί ένα νέο

ούγγρικο περιοδικό με τίτλο «Magyar Füzetek» (Τα Ούγγρικά Τετράδια), που δημιουργός του περιοδικού ήταν ο Péter Kend. Ο βασικός στόχος του περιοδικού ήταν να ξαναδημοσιεύει τα γραφτά του samizdat με σκοπό να διαδοθούν αυτά σε αναγνώστες τόσο της Δύσης όσο και του εσωτερικού της Ουγγαρίας.

Η απάντηση του καθεστώτος

Από την αρχή της η κίνηση του samizdat είχε απορρίψει όλες τις μορφές παράνομης οργάνωσης και επέμενε να διεκδικεί ανοιχτά τη δραστηριότητά της. Αν το καθεστώς ήθελε να την καταστείλει θα μπορούσε να τότε κάνει απ' την πρώτη της κιόλας εκδήλωση: θα έδειχνε μ' αυτό τον τρόπο στην κοινή γνώμη της Δύσης αλλά και της Ουγγαρίας ότι δεν ήταν διατεθειμένο να δεχτεί το παραμικρό δείγμα ελευθερίας της έκφρασης και της επικοινωνίας. Αλλά πρέπει να πάρουμε υπόψη μας ότι στις αρχές το καθεστώς του Καντάρ ενδιαφερόταν πολύ να επιδείξει ένα φιλελεύθερο πρόσωπο στη Δύση για τον παρακάτω λόγο: Η ούγγρική οικονομία είναι εκείνη την εποχή εξωφρενικά εξαρτημένη από το εξωτερικό και αυτό γιατί η αύξηση της τιμής του πετρελαιο στα 1973-1974 της δημιούργησε μεγάλο οικονομικό πρόβλημα. Έτσι ήταν αναγκασμένη στα 1978 να βρίσκεται με έλλειμμα 60 εκ. (8) forints από τα οποία τα 2/3 τα χρωστούσε σε δολάρια. Τα στελέχη της Ουγγαρίας ήταν έτοιμα να κάνουν τα πάντα για να βρουν ευνοϊκές τις εμπορικές τους συμφωνίες και να τα πάνε καλά με τις κυβερνήσεις και τις τράπεζες της Δύσης.

Φυσικά κάτω απ' αυτές τις συνθήκες

το καθεστώς δεν ήθελε με κανένα τρόπο να ερεθίσει το Δυτικό τύπο με θέματα όπως φυλακίσεις ή διωγμοί Ούγγρων συγγραφέων.

Έτσι το καθεστώς, αναγκαστικά, στην επίθεσή του απέναντι στην αντιπολίτευση, περιορίστηκε στο να εμποδίζει μόνο την επιρροή και την ανάπτυξη της κίνησης στα λαϊκά στρώματα. Χρησιμοποίησε μεθόδους όπως διώξιμο των στελεχών του κινήματος από τη δουλειά τους, άνοιγμα «μαύρων καταλόγων», απαγόρευση της εργασίας, άρνηση έκδοσης διαβατηρίων για να μην είναι δυνατά τα ταξίδια στο εξωτερικό, και άλλες ελπίζοντας έτσι ν' αποκαρδιώσει τους νέους οπαδούς, αποφεύγοντας πάντα να χρησιμοποιεί αστυνομικά μέτρα, που θα τράβαγαν την προσοχή της Δύσης και θίγανε την υπόλειψή του.

Έτσι λοιπόν η αντιπολίτευση βρίσκεται στο κατώφλι μιας ανοικτής πόρτας. Ένα δηματάκι ακόμα και θα μπορούσε να την πέρανε... Στα χρόνια που ακολούθησαν, είδαν το φως πολλές πρωτοβουλίες αλλά πρέπει να περιμένουμε ακόμα αρκετό χρόνο για να είναι σε θέση η Κίνηση να κάνει αυτό το δήμεμα μπρος, δίνοντας παράλληλα στον κόσμο της μια στρατηγική ξεκάθαρη και ολοκληρωμένη.

1979-80 εποχή νέων πρωτοβουλιών

Στην αρχή του 1979 πολλά από τα μέλη της αντιπολίτευσης συνέχιζαν να θεωρούν ότι ο ρόλος τους ήταν περισσότερο μορφωτικός παρά πολιτικός. Σύμφωνα με τις δηλώσεις του συγγραφέα György Dalos, η άποψή τους είναι η παρακάτω: «Είμαστε μια αντιπολίτευση πνευματικού προβληματισμού (...) που η λειτουργία της μέσα στην ούγγρικη κοινωνία του σήμερα, δεν έχει σκοπό να διεξάγει μια πολιτική μάχη ενάντια στην κατεστημένη τάξη, αλλά αντίθετα να χτίσει ένα τρόπο ζωής και ν' αναπτύξει ένα προβληματισμό πέρα απ' τον επίσημο κρατικό».

Μέσα στα πλαίσια αυτών των επιδιώξεων έγιναν οι διάφορες ενέργειες των προηγούμενων χρόνων, δηλ. δημιουργία πηγών πληροφόρησης και χώρων όπου αναπτύχθηκε διάλογος για εναλλακτικές λύσεις.

Στο «Ελεύθερο Πανεπιστήμιο» ο Miklós Szabó επειδή υποχρεώθηκε να δουλεύει μόνο ιδιωτικά, αναγκάστηκε να διακόψει τα μαθήματα που είχε προγραμματίσει να δώσει πάνω στην ιστορία του ούγγρικου κομμουνιστικού κόμματος. Αλλά ευτυχώς έφτασαν άλλοι που δήλωσαν ότι θέλουν να συμπαρασταθούν σ' αυτή την προσπάθεια. Ανάμεσά τους έχουμε ακόμα δυο ιστορικούς, τον Péter Hanák, που έδινε μαθήματα πάνω στην κοινωνική ιστορία της Ουγγαρίας από το 1848 μέχρι το 1945 και τον Tibor Hajósi, που ασχολήθηκε με τις επαναστάσεις του 1918 και 1919. Στα 1980 υπήρχαν κυρίως τα μαθήματα φιλοσοφίας του Gáspár Miklós Tamás, πάνω στην κατάσταση της Ούγγρικης μειονότητας στη Ρουμανία και τα μαθήματα του οικονομολόγου Ferenc Jánossy πάνω στις οικονομικές κρίσεις στη Δύση και την Ανατολή.

Στο μεταξύ το samizdat συνεχίζει ν' αναπτύσσεται κυκλοφορώντας τις παρακάτω μεταφράσεις: «Η μεγάλη τρομοκρατία» του Robert Conquest και «Το μηδέν και το άπειρο» του Άρθουρ Κάιζλερ, όπως επίσης και μια μελέτη του Γίρι Πέλικαν για τις δίκες της Τσεχοσλοβακίας στα 1950-1954 και τα ντοκουμέντα πάνω στην «Άνοιξη της Πράγας» στα 1968. Επίσης κείμενα που είχαν απαγορευτεί από τον επίσημο τύπο, διαδίδονται πλατιά μέσα στους κύκλους του samizdat. Ανάμεσα

στις νέες Ούγγρικες δημιουργίες σημειώνεται ειδικά το «Ουγγαρία 1984;» που είναι ανάλυση της σύγχρονης Ούγγρικης πολιτικής ειδομένης ιστορικά και το «Κάντε το μόνοι σας», που είναι μια σάτυρα της παράλληλης οικονομίας στην Ουγγαρία.

Το Μάη του 1979 ο θάνατος και οι τελετές της κηδείας του István Bibó, δίνουν την ευκαιρία να παρουσιαστεί ένα άλλο σχέδιο δουλειάς πολύ πολύ σπουδαίο. Ήδη οι φίλοι του είχαν σκεφτεί να συγκεντρώσουν ένα σύνολο από δοκίμιά του και αυτή η δουλειά θα ήταν αφιερωμένη στα 70 του χρόνια. Έτσι μετά το θάνατό του αυτό το σχέδιο πραγματοποιήθηκε με την έκδοση ενός τόμου, αφιερωμένου στη μνήμη του, από έναν εκδοτικό οίκο 10 ατόμων. Ο κύριος υποκινητής ήταν ο πρόεδρος τους, παλιός φίλος του Bibó, ο Ferenc Donáth, παλιό στέλεχος του K.K., στενός συνεργάτης του Ίμρε Νάγκυ στα 1956. Ο τόμος «Στη μνήμη του Istvan Bibó», τέλειωσε το Σεπτέμβρη του 1980: Χίλιες και μια σελίδες με άρθρα 76 συνεργατών έδωσαν μια πολύ πλατιά εικόνα της κοινωνικοοικονομικής ζωής της Ουγγαρίας. Σημειώνουμε εδώ ότι ανάμεσα σ' αυτούς ήταν πολλοί διανοούμενοι που μέχρι εκείνη τη στιγμή δεν είχαν ποτέ συνεργαστεί με το samizdat.

Πάντως, οι πιο ριζοσπαστικές πρωτοβουλίες πάρθηκαν από τα πιο νεαρά και με λιγότερη πείρα άτομα της κίνησης. Στα 1978 δυο νέοι κοινωνιολόγοι ο Péter Farkas και ο Gábor Németh ταχυδρομούν σε περισσότερους από 100 διανοούμενους ένα ερωτηματολόγιο, που λειτούργησε σαν απαρχή για συνεντεύξεις και συζητήσεις πάνω στα προβλήματα της δημοσίευσης και της λογοκρισίας. 70 άτομα αρνήθηκαν τη συμμετοχή και 30 την αποδέχτηκαν. Οι συνεντεύξεις, μαγνητοφωνήθηκαν και δημοσιεύτηκαν στο samizdat στα 1979, κάτω από τον τίτλο «Απ' την άλλη όχθη». Παραπέρα έγινε μια επιλογή και μια κατανομή των κειμένων γύρω από βασικά θέματα διάλογου, που δημοσιεύτηκαν με τον τίτλο «Συζήτηση στρογγυλής τραπέζης». Οι περισσότεροι από τους συνεργάτες υπογράμμισαν τη μεγάλη σημασία που είχε η κατάκτηση του δικαιώματος της ελεύ-

θερης έκφρασης των ιδεών και δήλωσαν ότι είχε πια φτάσει ο καιρός που οι διοικούντες έπρεπε να δεχτούν ότι οι ανεξάρτητες ιδέες και οι διαφωνούντες έπρεπε να εκφράζονται δημόσια.

Αυτή την πολιτική κατάκτηση της πλείριας ελευθερίας της έκφρασης την ενστερνίστηκαν πολλοί νεαροί συγγραφείς και καλλιτέχνες, που είχαν δυσανασχετήσει πολύ από τους περιορισμούς και την καταπίεση που ασκούσαν τα κρατικά μέσα πάνω στην πνευματική καλλιέργεια του ατόμου, και μάλιστα χωρίς μέχρις εκείνη τη στιγμή ν' ανήκουν ενεργητικά στο ρεύμα της αντιπολίτευσης. Η πίεσή τους προς αυτή την κατεύθυνση είχε σαν αποτέλεσμα τη δημιουργία στα 1973 ενός «Κύκλου νέων συγγραφέων» με την υποστήριξη της Ένωσης συγγραφέων και την έκδοση στα 1975 μιας πρωτοποριακής φιλολογικής εφημερίδας, την «Mozgó Villag». (Ο κόσμος σε κατάσταση κίνησης). Αυτή η εφημερίδα δημοσίευσε στα χρόνια που ακολούθησαν τα πιο ανατρεπτικά και καυστικά ντοκουμέντα όπως άρθρα, κοινωνιολογικές μελέτες, κλπ., που στην ουσία ήταν κριτικές και φωτογραφίες που ποτέ προηγούμενα δεν είχαν δει το φως της δημοσιότητας στην Ουγγαρία. Πολλοί απ' αυτούς, λοιπόν, τους συνεργάτες ήρθαν σε στενή επαφή με την αντιπολίτευση και η εφημερίδα πολύ γρήγορα κέρδισε έδαφος στο χώρο της νέας γενιάς. Φτιάχτηκαν όμιλοι της Mozgó Villag μέσα στα Πανεπιστήμια και στις ανώτερες σχολές όπου συζητιόνταν τα δημοσιεύματα της εφημερίδας και τελικά εξελίχτηκαν σε λέσχες συζήτησης ψηλού προβληματισμού πάνω σε καυτά θέματα. Στο Πανεπιστήμιο των Οικονομικών Σπουδών, που έχει τ' όνομα Karl Marx, φτιάχτηκε μια λέσχη ανοιχτών συζητήσεων με τ' όνομα Polvax και συγκέντρωσε πολλούς φοιτητές γύρω από το διάλογο που άνοιξε με θέματα: εθνική και διεθνής πολιτική, οικονομική μεταρρύθμιση, τα δικαιώματα του ανθρώπου και ο Ευρωκομμουνισμός.

Οι πολιτικές πρωτοβουλίες

Ορισμένα μέλη της αντιπολίτευσης, όντας πιο ριζοσπαστικά, νοιώθουν ότι έχει έρθει η στιγμή για να περάσουν σε κάποια ταχτική άμεσα πολιτική. Έτσι κατά τη διάρκεια διάφορων ιδιωτικών συγκεντρώσεων με άτομα όπως οι κοινωνιολόγοι Tamás Földvári και Zoltán Zsille και ο φυσικός György Göndör αναπτύχθηκε η ιδέα να δημιουργήσουν μια Εθνική Δημοκρατική Αντιπολίτευση μ' ένα πολιτικό πρόγραμμα σαφές και να δοκιμάσουν τη συμμετοχή τους στις δημοτικές και βουλευτικές εκλογές. Η πρόταση αυτή γέννησε μεγάλο προβληματισμό· όμως τα περισσότερα μέλη της αντιπολίτευσης δεν αποφάσιζαν να παρέμβουν μέσα στις εκλογικές ομάδες για τις εκλογές του Ιούνη 1980 και να υποβάλλουν σε δοκιμασία τους υποψηφίους τους που είχαν φανερό ότι δεν θα είχαν την παραμικρή επιτυχία. Μερικά άλλα μέλη αποφάσισαν τελικά να καλέσουν το λαό σε μπουκότάρια των εκλογών.

Το καθεστώς της φτώχειας

Εδώ και πολλά χρόνια, κοινωνιολόγοι, μέλη της αντιπολίτευσης μη θέλοντας να σταθούν μόνο στα προβλήματα της πνευματικής ελευθερίας προχώρησαν σε μια σειρά από έρευνες πάνω στο καθεστώς της φτώχειας στην Ουγγαρία, βγάζοντας στο φως ότι το ένα πέμπτο του πληθυσμού ζει κάτω από συνθήκες φτώχειας και το ένα δέκατο (που υπολογίζεται περίπου σ' ένα εκατομμύριο κατοίκους) ζει σε συνθήκες εξαιρετικής αθλιότητας. Το Νοέμβρη του 1979 μια ομάδα νέων κοινωνιολόγων, καταλαβαίνοντας ότι δεν μπορούν να περιοριστούν στα πλαίσια μιας απλής μελέτης του προβλήματος «φτώχεια», μαζεύονται για να μεθοδεύσουν τις προσπάθειές τους και ναβάλουν μπροστά μια σειρά από συγκεκριμένες ενέργειες συμπαράστασης και παροχών. Το Μάρτη του 1980 δίνουν σ' αυτή την κίνηση το όνομα «Πόροι για τη βοήθεια των φτωχών», γνωστή σαν SZETA, και ζητάνε τη συμπαράσταση της κοινής γνώμης. Πρέπει να

Αλλά για άλλη μια φορά έρχεται η καταστολή στην Τσεχοσλοβακία και ξεσηκώνει πολλές αντιδράσεις. Στις 23 Οχτώβρη 1969 5 μέλη της VONS (Επιτροπή προστασίας των παράνομα παρακολουθούμενων προσώπων), καταδικάζονται στην Πράγα με βαριές ποινές φυλάκισης : Μέσα σε μια δομάδα η Ούγγρική αντιπολίτευση συγκεντρώνει 252 υπογραφές και στέλνει γράμματα στον πρόεδρο της Ουγγαρίας και στον γραμματέα του κομμουνιστικού κόμματος, ζητώντας να επέμβουν για την αθώωση των καταδικασμένων. Το κεντρικό θέμα αυτής της διαμαρτυρίας ήταν η ανησυχία αυτών που είχαν υπογράψει για την κατάργηση του σεβασμού των δικαιωμάτων του ανθρώπου και της ελευθερίας της έκφρασης. *Μας έχει βαθιά ανησυχήσει το γεγονός ότι άνθρωποι φυλακίζονται για τις πεποιθήσεις τους ή γιατί εκφράζουν ανοιχτά τις προσωπικές τους σκέψεις σ' οποιοδήποτε μέρος της γης κι αν αναπτύχθηκαν αυτές.*

σημειωθεί ότι η SZETA είναι ο πρώτος αυτόνομος οργανισμός που δημιουργείται στην Ουγγαρία σε διάστημα περισσότερο από το 1/4 του αιώνα.

Ανάμεσα στο Νοέμβρη του 1979 και τον Αύγουστο του 1980 περίπου 98.000 forinks (κάπου 220 χιλιάδες δραχμές) και 300 κιλά ρούχα μαζεύτηκαν και μοιράστηκαν στον κόσμο που υπόφερε. Παράλληλα η SZETA δημιούργησε ένα σύστημα νομικής, ιατρικής και σχολικής βοήθειας καθώς επίσης συμβουλών και δοήθειας για τις επισκευές ή το νοίκιασμα σπιτιών. Μπροστά στην ανάγκη να κινήσουν την κοινή γνώμη να συνειδητοποιήσει τις συνθήκες ζωής των φτωχών, οι εμπνευστές αυτής της οργάνωσης ακολούθησαν ένα πρόγραμμα πνευματικών εκδηλώσεων και σαν σκοπό είχαν να πλατύνουν το ακροατήριό τους και να εξασφαλίσουν όσο το δυνατό μεγαλύτερη προσφορά υλικών πόρων.

Σαν πρώτη εκδήλωση στα πλαίσια αυτής της προσπάθειας είχε προγραμ-

ματιστεί ένα κονσέρτο του πιανίστα Zoltan Kocsis στις 11 Σεπτέμβρη 1980. Τελικά το κονσέρτο δεν έγινε γιατί οι αρχές απαγόρευαν τη χρησιμοποίηση της αίθουσας που είχε νοικιαστεί. Έτσι η SZETA συνέχισε τις εκδηλώσεις της μέσα σε διαμερίσματα ιδιωτικά. Τον Οχτώβρη έγινε μια βραδυά ποιησης του István Görsi και το Νοέμβρη μια διάλεξη από τον Jyörgy Konrad μα αποστάματα από το τελευταίο του έργο «Οι Συνένοχοι». Και οι δυο αυτές εκδηλώσεις είχαν μεγάλη επιτυχία.

Από την πλευρά τους τώρα οι αρχές δεν σταμάτησαν να ενοχλούν τους διοργανωτές με συχνές ειθέςεις και να τους εκφοβίζουν. Τον Οχτώβρη ο αρχιτέκτονας Balint Nagy πιάστηκε από την αστυνομία και του πήραν όλα τα ντοκουμέντα της SZETA που είχε στην κατοχή του. Το Νοέμβρη σχεδόν όλα τα μέλη οργανωτές της SZETA είχαν καλεστεί στην αστυνομία, όπου γίνονταν ανακρίσεις και κατηχήσεις σκληρές, πριν την έξοδό τους από 'κει. Γεγονός που είχε πολλά χρόνια να συμβεί στην Ουγγαρία.

Στο τέλος της χρονιάς η SZETA αποφάσισε να οργανώσει μια έκθεση έργων τέχνης για να μαζέψει λεφτά. Πραγματικά αυτή η ιδέα συνάντησε το ενδιαφέρον ενός μεγάλου αριθμού καλλιτεχνών, που πρόσφεραν τα έργα τους : είναι φανερό ότι κάτω από τέτοιες συνθήκες ένας χώρος ιδιωτικός δεν θα ήταν αρκετός για να γίνει αυτή

η έκθεση. Έτσι, οι διοργανωτές ήρθαν σ' έπαφή με τις αρχές και αυτές τελικά δέχτηκαν να τους παραχωρήσουν κάποιο δημόσιο χώρο με τον όρο ότι πιθανά δεν θα φαινόταν επίσημα το σήμα της SZETA. Η έκθεση κράτησε από τις 11 μέχρι τις 14 Δεκέμβρη: 150 καλλιτέχνες πρόσφεραν τα έργα τους και 500 άτομα βοήθησαν για το στήσιμό της. Πολλές χιλιάδες άτομα την επισκέφτηκαν και περισσότερα από 150.000 forints (δηλ. 330.000 δραχμές) μαζεύτηκαν μ' αυτό τον τρόπο.

Οι εφημερίδες του samizdat

Νέες επιχειρήσεις στα 1980: η ίδρυση εφημερίδων του samizdat που λειτουργούν σαν κέντρα πληροφόρησης και συζήτησης. Το πρώτο φύλλο της «Kelet Eurpai Figyeló» (Ο Ανατολικοευρωπαίος Παρατηρητής) βγήκε το Μάρτη του 1980, μ' ένα σύνολο από μαρτυρίες αυτόπτων μαρτύρων πάνω στην επανάσταση του 1956 που οι δυτικοί δημοσιογράφοι τις είχαν συγκεντρώσει τότε, και αποτέλεσαν έτσι τα πρώτα κείμενα πάνω στο 1956 που δημοσίεψε το ούγγρικο samizdat. Ακολούθησαν νέες παραλαβές στοιχείων κατά την άνοιξη και το καλοκαίρι του 1980, που έδωσαν πληροφορίες για την αντιπολίτευση των άλλων χωρών της Ανατολικής Ευρώπης: το Νο 2 ήταν αφιερωμένο στον Paul Goma, Ρουμάνο συγγραφέα διαφανούντα, το Νο 3 αναδημοσίευσε το άρθρο του Μεντβέντεφ πάνω στο σεβασμό του απόρητου της αλληλογραφίας, και τέλος, το Νο 4 περιείχε ντοκουμέντα πάνω στη δίκη του Πετρ Ουλ⁽⁹⁾ και των συντρόφων του στην Τσεχοσλοβακία.

Το Σεπτέμβρη του 1980 γενιέται ένα άλλο έντυπο: Széga (η Σφαίρα). Είναι μια εφημερίδα λογοτεχνική που σαν σκοπό έχει να προσφέρει ένα χώρο έκφρασης στους νεαρούς συγγραφείς, που τα έργα τους είχαν απαγορευτεί από τα επίσημα κυκλώματα και να τους επιτρέψει να συζητήσουν τα προβλήματά τους με την πνευματική γραφειοκρατία. Η «Σφαίρα», είχε προβλεφθεί να βγαίνει κάθε μήνα και κυκλοφόρησε σε 80 αντίγραφα δακτυλογραφημένα.

Η Πολωνία

Η απεργία των εργατών στα ναυπηγεία του Γκντανσκ τον Αύγουστο του 1980 και η δημιουργία της «Αλληλεγγύη» κίνησε ένα τεράστιο ενδιαφέρον στην Ουγγαρία και ιδιαίτερα στους χώρους της αντιπολίτευσης. Κάποια στιγμή που η απεργία στο Γκντανσκ είχε φτάσει σε καθοριστικό σημείο, 7 ενεργά μέλη της αντιπολίτευσης, προσπάθησαν, μέσω του αεροδρομίου της Βουδαπέστης, να πάνε και να εκφράσουν από κοντά την αλληλεγγύη τους στους απεργούς. Όμως τους απαγόρευαν την πτήση και κράτησαν και τα διαβατήριά τους. Αλλά άλλοι αγωνιστές κατόρθωσαν να φτάσουν οδικά ή με τραίνο στο Γκντανσκ και μπόρεσαν να καταθέσουν στεφάνι στο μνημείο των εργατών που σκοτώθηκαν στα 1976.

Τα γεγονότα της Πολωνίας είχαν μεγάλη απήχηση και στην Ούγγρική εργατική τάξη. Ένα χρόνο πριν, με την αύξηση των τιμών των ειδών διατροφής το καλοκαίρι του 1979 οι μεταλλουργοί του Cserel είχαν δάξει μια τούρτα από χοιρινό λίπος λυωμένο, μέσα στην παλάμη του αγάλματος του Λένιν, που βρίσκεται στην είσοδο του εργοστασίου τους. Κατά τη διάρκεια της απεργίας του Γκντανσκ οι εργάτες του Cserel ενεργοποιήθηκαν πάλι. Την τελευταία στιγμή οι νέες αυξήσεις που επρόκειτο να γίνουν στις ήδη πριν ένα μήνα αποφασισμένες τιμές, ματαιώθηκαν: οι αρχές δεν ήθελαν ν' αντιμετω-

πίσουν αντιδράσεις τύπου Πολωνίας

Μέσα στους 16 μήνες που ακολούθησαν πολλοί νεαροί Ούγγροι ταξίδεψαν στην Πολωνία για να δουν από κοντά την κατάσταση και συχνά για να βρουν σύνδεσμο με την «Αλληλεγγύη». Πολλοί απ' αυτούς απελάθηκαν από τις Πολωνικές αρχές και με την εισοδό τους στην Ουγγαρία τους αφαιρέθηκαν τα διαβατήρια. Έχουμε και μια περίπτωση απόλυσης από δουλειά: αυτή του Balint Magyar.

Ξαναβρίσκουμε αυτό το ενδιαφέρον για την Πολωνία μέσα στο samizdat: Το Νο 5 του «Ανατολικοευρωπαίου Παρατηρητή» δημοσίευσε μια σειρά από ντοκουμέντα της Πολωνικής αντιπολίτευσης από την περίοδο πριν το 1980 και το «Πολωνικό καλοκαίρι». Στα 1981 αυτός ο τρόπος της ενημέρωσης έγινε πιο συχνός: ντοκουμέντα όπως για παράδειγμα οι συνεντεύξεις των Λεχ Βαλέσα, Γιασεκ Κουρόν και Κάρολ Μοτζελέφσκι, στον διεθνή τύπο μεταφράζονταν αμέσως μόλις εμφανίζονταν.

Αλλά, αν τα γεγονότα της Πολωνίας έδωσαν κουράγιο στην Ούγγρική αντιπολίτευση ν' ανασυγκροτήσει τη δραστηριότητά της, άλλο τόσο είχαν σαν αποτέλεσμα την υιοθέτηση μιας συμπεριφοράς αναμονής. Και αυτό γιατί ήταν φανερό ότι από την πορεία αυτής της πολωνικής κίνησης εξαρτιόταν στενά το μέλλον της αντιπολίτευσης στην Ουγγαρία.

Από τη δίκη του Β. Φρασίνουκ στην Πολωνία

1981-82: η δημιουργία της «παράλληλης κοινής γνώμης»

Στα 1980 και 1981, η κίνηση του εκδημοκρατισμού στην Πολωνία είχε συνέπειες αργές αλλά συγκεκριμένες στους περισσότερους τομείς της κοινωνικής και πολιτικής Ούγγρικης ζωής. Η δυσανεξία άρχισε να εκφράζεται ανοιχτά όλο και περισσότερο, μια που και οι αρχές οι ίδιες γίνονταν μέρα με τη μέρα πιο νευρικές, ζώντας μέσα στην αγωνία που δημιουργούσε η εκδοχή αντιπολιτευτικής κίνησης πολύ πιο πλατιάς. Το πρόβλημα της αντιπολίτευσης μπήκε πολύ σοβαρά σαν θέμα στις συνεδριάσεις του πολιτικού γραφείου, που αντιμετώπιζε ακόμα και το ενδεχόμενο να τιμωρήσει τους συνεργάτες του τόμου που είχε εκδοθεί για τη μνήμη του Bibó.

Η χρονιά του 1981 αντιστοιχούσε στην 25η επέτειο της Επανάστασης του 1956 κι αυτό το γεγονός έδωσε στην εξουσία ένα παραπάνω ερέθισμα για να εντείνει τον εκνευρισμό της.

Οι εντάσεις μεγαλώνουν

Στα 1980 τα Πανεπιστήμια γνώρισαν ένα μεγάλο κύμα εκφρασμένης δυσανεξίας: η επίσημη οργάνωση «Η Ένωση Νέων Κομμουνιστών» (KISZ) είχε δει τη μαζικότητά της να φθίνει. Σ' ορισμένους χώρους το ποσοστό συμμετοχής των φοιτητών έπεσε κάτω από το 50%. Οι φοιτητές της Βουδαπέστης είχαν δηλώσει τη δυσανεξία τους για το σύστημα αντιπροσώπευσης στο χώρο τους σε μια συνέλευση, χωρίς προηγούμενο, των φοιτητών της σχολής Καλών Τεχνών. Ίδια ρεύματα παρουσιάστηκαν στη συνέχεια και στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο.

Τις πρώτες εβδομάδες του 1981 αναπτύχθηκε ένα κίνημα διεκδίκησης σ' όλα τα Πανεπιστήμια της Ουγγαρίας: εκδημοκρατισμός του KISZ ή αναδιοργάνωση της εκπροσώπησης των φοιτητών ήταν η βασική απαίτηση. Στο διασχολικό των φοιτητών του Πανεπιστημίου και των Ανώτερων σχολών της Βουδαπέστης που κράτησε από τις 19

μέχρι τις 22 Μάρτη, άρχισε να ωριμάζει η ιδέα της δημιουργίας μιας ανεξάρτητης φοιτητικής οργάνωσης, βασισμένης στο μοντέλο που είχε μόλις εγκριθεί στην Πολωνία. Γενικά, μια μεγάλη ελπίδα πλανιόταν στους 1.200 φοιτητές που πήραν μέρος στο διασχολικό. Όμως, δεν μπόρεσαν διόλου να προετοιμαστούν για πιθανές αντιρρήσεις και αντιθέσεις. Έτσι τελικά η ηγετική ομάδα της KISZ εύκολα τους παρέσυρε, διαβεβαιώνοντάς τους ότι θα ελέγχει πολύ σταθερά όλες τις διαδικασίες. Παρατέρα, αρνήθηκε συστηματικά όλες τις προσπάθειες για εναλλακτικές λύσεις, καθώς επίσης και κάθε είδους ψηφοφορία.

Από την πλευρά του τώρα «Ο Κύκλος των νέων συγγραφέων Affila Zozsef», πέρασε στον αγώνα με τρόπο πολύ ξεκάθαρο. Το Μάη του 1979 εκλέγει μια νέα διοίκηση και απευθύνει μήνυμα στον κόσμο για ένα πνευματικό εκδημοκρατισμό πιο ριζοσπαστικό. Μετά από τη συνέλευση στο Szentendre, τον Οκτώβρη του 1980, ζήτησαν να έχουν το δικαίωμα να δημοσιεύουν τη δική τους εφημερίδα, να εκδίδουν οι ίδιοι τα βιβλία τους και να εξασφαλίζουν υποτροφίες για τους νεαρούς

συγγραφείς. Με τέτοια ανοίγματα προς την αυτονομία ο Κύκλος ξεπέρασε τα όρια ανεκτικότητας του συστήματος και τελικά το Μάρτη του 1981 οι δραστηριότητές του καταργήθηκαν από την επίσημη εξουσία της κυρίαρχης τάξης.

Θα μπορούσε να πιστέψει κανείς ότι και η πρωτοποριακή εφημερίδα Mozgó Világ θα απαγορευόταν: αφού είχε αναγκαστεί να βγάλει συνέχεια επαναλήψεις και με δεδομένο το ότι είχε χάσει το πολιτικό της αισθητήριο και το σεβασμό που της έτρεφε το κοινό, δεν μπόρεσε να κυκλοφορήσει το φύλλο του Μάρτη 1981. Τελικά η εφημερίδα βγήκε μετά από τρίμηνη σιωπή τον Ιούνιο, αλλά χωρίς τα δυο άρθρα που αποτελούσαν θέματα προς συζήτηση: το πρώτο αναφέρονταν στην αύξηση της κυκλοφορίας των ναρκωτικών στην Ουγγαρία και το άλλο περιέγραφε ένα καλοκαιρινό ταξίδι στην Πολωνία. Ο διευθυντής αντικαταστάθηκε αλλά το εκδοτικό προσωπικό αντιστάθηκε στις πιέσεις, που εξάσκησαν πάνω του για ν' απομακρύνει τα πιο ριζοσπαστικά του μέλη και έτσι η εφημερίδα κριτική και χωρίς σοβαρές ζημιές συνέχισε να βγαίνει, ακολουθώντας την ίδια γραμμή.

Το βιβλιοπωλείο του samizdat

Ενώ η εξουσία χρησιμοποιούσε τη δύναμή της για να καταστείλει τις εκδηλώσεις ανεξαρτησίας που φανερόνταν, στα πλαίσια πάντα των κρατικών θεσμών, δεν ήξερε πια πως να αντιμετωπίσει τους σκοπούς μιας αντιπολίτευσης που είχε κάνει αποφασιστικά βήματα προς τη δημιουργία μιας «παράλληλης κοινής γνώμης», ανάλογης με την «παράλληλη οικονομία». Στα μέσα Φλεβάρη άνοιξε ένα βιβλιοπωλείο στη Βουδαπέστη που ήταν ανοιχτό για το κοινό όλες τις Τρίτες το μεσημέρι και πουλούσε τα κείμενα του samizdat. Ιδιοκτήτης αυτού του βιβλιοπωλείου, που λέγονταν «το μαγαζί του samizdat», ήταν ο Λάζλο Ράικ γιος του γραμματέα του Κ.Κ. που εκτελέστηκε με τους Σταλινικούς διωγμούς το 1949. Όπως όλοι καταλαβαίνουμε ο Λάζλο Ράικ δεν ήταν το κατάλληλο πρόσωπο, που θα μπορούσε ανώδυνα να κλείσει στη φυλακή ο Καντάρ...

Τον Απρίλη του 1981 παρουσιάζεται η πρώτη τυπωμένη έκδοση του samizdat, (σημειώνουμε ότι αν εξαιρεθεί ένα μικρό βιβλίο με σχέδια του Agnes Hay πάνω στη σεξουαλικότητα, που δημοσιεύτηκε στα 1978, τα κείμενα του samizdat ήταν δακτυλογραφημένα και σπάνια ξεπερνούσαν τα 50 αντίτυπα). Η παραπάνω έκδοση είναι μια νέα πολιτική εφημερίδα, η Magyar Figyelő (Ο

László Rajk. © Bezold

Ούγγρος Παρατηρητής) που τα άρθρα της μιλάνε για τις προσδοκίες μιας δημοκρατικής ανάπτυξης στην Ουγγαρία. 6 φύλλα εκδόθηκαν μέσα στο 1981. Μέσα κει θίχτηκαν τα προβλήματα της οριοθέτησης των πνευματικών και πολιτισμικών εκδηλώσεων και τα θέματα των ούγγρικων μειονοτήτων στη Ρουμανία και στην Τσεχοσλοβακία, αλλά το κέντρο βάρους του ενδιαφέροντος στον «Ούγγρο Παρατηρητή» πέφτει πάνω στα γεγονότα της Πολωνίας: δυο τεύχη είχαν αποκλειστικά αφιερωμένα σε μαρτυρίες και σε ντοκουμέντα πολωνικά.

Το Ελεύθερο Πανεπιστήμιο δρισκοταν στον τρίτο χρόνο της ζωής του. Συνέχιζε τις δραστηριότητές του με τις παραδόσεις του Mihaly Vajda (που είχε ξαναγυρίσει μετά από δυο χρόνια διδασκαλίας στη Δυτική Γερμανία) πάνω στη φιλοσοφία και τη δυνατότητα του κτισίματος μιας κοινωνίας πιο δημοκρατικής, καθώς επίσης και τις παραδόσεις του μεθοδιστή παπά Gábor Iványi για την απουσία ελευθερίας μέσα στις Ούγγρικές εκκλησίες. Ακόμα υπήρχαν τα μαθήματα του Andráw Hegedüs πάνω στη δομή του κοινωνικού συστήματος στην Ανατολική Ευρώπη και του János Kis πάνω στις προσπάθειες ανάλυσης της φύσης των κοινωνιών σοβιετικού τύπου από τους κοινωνιολόγους και πολιτειολόγους της Δύσης. Οι παραδόσεις του JH. Kis συνεχίστηκαν στα χρόνια 1981-1982 εναλλακτικά με τις μαγνητοφωνημένες διαλέξεις του István Bibó, που ασχολούνταν με τη φύση μιας κοινωνίας γνήσια δημοκρατικής και σοσιαλιστικής.

Αλληλεγγύη στην «Αλληλεγγύη»

Η SZETA συνέχισε στα 1981 τις δραστηριότητές της για να βρίσκει νέες πηγές χρημάτων, μ' ένα ρεσιτάλ ποιήσης του György Dalos το Φλεβάρη και ένα κονσέρτο το Μάρτη προς τιμή των 100

χρόνων από τη γέννηση του μουσικού Μπέλα Μπάρτοκ. Αλλά και αυτοί επίσης, έψαχναν να προσανατολίσουν τη δράση τους προς την Πολωνία: έτσι αφού απέτυχε μια πρόταση συνεργασίας που έκανε στον Ούγγρικο Ερυθρό Σταυρό, η SZETA αποφασίζει να υλοποιήσει την ιδέα της προσφέροντας καλοκαιρινές διακοπές στην Ουγγαρία σε παιδιά φτωχών Πολωνών.

Ενώ στη Βουδαπέστη μαζεύονταν γρήγορα τα 80.000 forints (περίπου 200 χιλιάδες δρχ.), που ήταν απαραίτητα, οι δυο υπεύθυνοι της κίνησης ξαναγυρνούν στην Πολωνία και έρχονται σ' επαφή με την «Αλληλεγγύη» της περιοχής της Βαρσοβίας. Στις 10 Ιούλη, 24 παιδιά, φορώντας καπέλλα της Αλληλεγγύης, κατεβαίνουν στο αεροδρόμιο της Βουδαπέστης για να πάνε να περάσουν δυο βδομάδες κοντά στη λίμνη Balaton. Εκεί τους φροντίζουν μέλη της αντιπολίτευσης, που πληρώνονται από τους κατοίκους των χωριών της περιοχής και παρακολουθούνται από την ούγγρική αστυνομία.

Αντίθετα, από τη στιγμή που μερικοί αντιπολιτευόμενοι πέρασαν σε δράσεις πιο άμεσα πολιτικές, δεν βρήκαν παρά μικρή ανταπόκριση. Όσο για τις προτάσεις δημιουργίας μιας «Επιτροπής αλληλεγγύης στους Πολωνούς εργάτες», ή της συλλογής υπογραφών για την υποστήριξη της Αλληλεγγύης μείνανε χωρίς συνέχεια. Παρόλα αυτά οι κονκάδες της Αλληλεγγύης διαδόθηκαν πλατιά στις μάζες, παρόλες τις προσπάθειες της αστυνομίας για το αντίθετο: υπήρξαν άτομα που απολύθηκαν από τη δουλειά τους γιατί φορούσαν το σήμα στον τόπο δουλειάς. Επίσης διάφορα γεγονότα διαδραματίστηκαν μ' ευκαιρία τα ταξίδια στην Πολωνία: π.χ. διάφορα άτομα που έφυγαν και είχαν επαφή με την Αλληλεγγύη, στερήθηκαν το διαβατήριό τους με την επιστροφή. Όμοια σ' άλλους απαγορεύτηκε η έξοδος και τους έγινε και κατάσχεση διαβατηρίου.

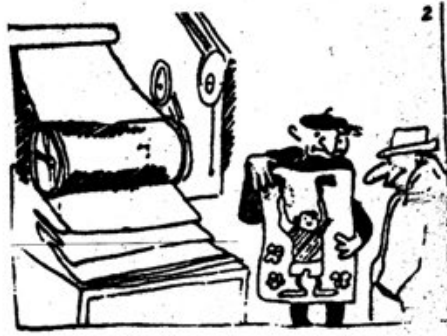
Το πολιτικό μνημόσυνο

για την επανάσταση του '56

Τη Δευτέρα, 19 του Οχτώβρη στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο γίνεται η πρώτη δημόσια εκδήλωση για την επανάσταση του 1956. Ο György Krassó άρχισε την εκδήλωση διαβάζοντας το ποίημα του Gyula Illyes «Η κρίση της τυραννίας». Στη συνέχεια ακούστηκαν μαγνητοφωνημένες εκπομπές από το ραδιόφωνο, της εποχής της επανάστασης και μετά ο Milów Szabó αναφέρθηκε σύντομα στο νόημα που είχε η επανάσταση του 1956 για τη σημερινή Ουγγαρία. Η εκδήλωση έκλεισε μ' ένα ποίημα του György Petri αφιερωμένο στην επανάσταση.

Η εξουσία απ' τη μεριά της αντιδρά άμεσα προσπαθώντας να εμποδίσει κάθε νέα απόπειρα πολιτικού μνημόσυνου. Στις επόμενες μέρες μια εικοσάδα άτομα πιάστηκαν και ανακρίθηκαν. Πάντως δεν μπόρεσαν να ματαιώσουν άλλες συγκεντρώσεις που έγιναν στις 23 του Οχτώβρη στον τάφο του Istvan Bibó, στους τάφους των νεκρών της επανάστασης, καθώς και στο άγαλμα του Bem, που ήταν ένα από τα σημεία όπου είχαν συγκεντρωθεί οι επαναστάτες της 23 Οχτώβρη του 1956.

Όλα αυτά δεν ήταν οι μοναδικοί τρόποι απότισης τιμής στην επέτειο του 1956. Στις αρχές του χρόνου έχουμε μια έκδοση του samizdat για τη μελέτη του Μπιλ Λόμαξ «Ουγγαρία 1956» με πάμπολλες διορθώσεις και προσθήκες, που τις χρωστάμε στο μεταφραστή, György Krassó. Επίσης έχουμε το 6ο φύλλο της εφημερίδας «Magyar Figyeló» τον Οχτώβρη που είναι αφιερωμένο στην επανάσταση του 1956, παραθέτοντας ένα λεπτομερειακό χρονολογικό κείμενο μ' όλα τα γεγονότα της εποχής.

Οι νέες εφημερίδες

Η χρονιά της 25ης επετείου της επανάστασης του 1956 συμπύπτει με την εποχή που η ούγγρική αντιπολίτευση προχωράει ένα βήμα πιο μπροστά. Και αυτό το βήμα είναι η δημιουργία του δικού της κεντρικού όργανου ενημέρωσης: μια εφημερίδα με 120 σελίδες, που λέγεται «Beszelo» και κυκλοφορεί σε πάνω από 1.000 αντίτυπα. Οι εμπνευστές και δημιουργοί της αντιπροσωπεύουν πλατιά τα διάφορα ρεύματα στο χώρο της αντιπολίτευσης. Στις δηλώσεις που έκαναν με την έκδοση του πρώτου φύλλου, διακήρυξαν ότι σκοπός τους είναι να πολεμήσουν την αντίληψη που λέει ότι «Στην Ουγγαρία δεν συμβαίνει τίποτα», να δγάλουν στην επιφάνεια γεγονότα που μόνο σαν φήμη κυκλοφορούν — αν κυκλοφορούν — και γενικά να κάνουν την Beszelo όργανο πληροφόρησης πάνω σε συγκεκριμένα γεγονότα.

Το πρώτο φύλλο της εφημερίδας κυκλοφόρησε το Δεκέμβρη του 1981. Περιέχει άρθρα για τις διάφορες τάσεις που υπάρχουν στους κόλπους της Καθολικής Εκκλησίας, για τις απεργίες, για τη χρήση των ψυχοφαρμάκων, για την πολιτική καταπίεση, για τους αγώνες δημιουργίας ανεξάρτητης φοιτητικής οργάνωσης, για την κατασκήνωση της SZETA με τα παιδιά της Πολωνίας κλπ. Όμοια δίνει πληροφορίες για την Ούγγρική μειονότητα στην Τσεχοσλοβακία, για το διάλογο μέσα στην Αλληλεγγύη της Πολωνίας και επίσης δημοσιεύει γνήσια ντοκουμέντα του 1956.

Περίπου την ίδια εποχή μια άλλη εφημερίδα πολυγραφημένη έρχεται στο φως. Είναι η Kisregó, που θέλει μ' ένα τόνο καυστικό και ασυμβίβαστο, να δημιουργήσει ξανά το φιλελεύθερο κλίμα του καθεστώτος Καντάρ και επιμένει πως η αντιπολίτευση πρέπει να εξελιχτεί πιο τολμηρά και να προχωρήσει σ' έναν αγώνα χωρίς δειλίες. Μέσα στην ύλη υπάρχουν κείμενα του Ιταλού αναρχικού Μαλατέστα και επίσης αποσπάσματα από την «Ανοιχτή Επιστολή στο ΠΕΕΚ»⁽¹⁰⁾.

Το πραξικόπημα στην Πολωνία

Μόλις είχαν γίνει τα παραπάνω βήματα προόδου της αντιπολίτευσης, έρχεται το στρατιωτικό πραξικόπημα της 13 Δεκέμβρη να καταπνίξει την προσπάθεια για εκδημοκρατισμό στην Πολωνία. Η Ούγγρική αντιπολίτευση δεν πετυχαίνει ν' αντιδράσει αποτελεσματικά απέναντι σ' αυτό. Για να μην αναφέρουμε την περίπτωση του András Hegedűs που δήλωσε ότι εξακολουθεί να έχει εμπιστοσύνη στον Γιαρουζέλσκι ... Ακόμα καμιά αντίδραση διαμαρτυρίας δεν είχε γίνει, όταν, στις 17 Δεκέμβρη, μόνος του ο Tibor Pákh δήλωσε δημόσια την υποστήριξη του στην Αλληλεγγύη.

Αργότερα οι διανοούμενοι και αγωνιστές της SZETA, που ήταν οι εμπνευστές της κατασκήνωσης των παιδιών της Πολωνίας, μαζεύουν χρήματα για να καλέσουν στην Ουγγαρία παιδιά των φυλακισμένων εργατών. Παράλληλα οι μεταφραστές δουλεύουν και το Φλεβάρη παρουσιάζεται ένα σπουδαίο έντυπο πάνω στις μέρες που ακολούθησαν το πραξικόπημα και στην αντίσταση που αναπτύχθηκε ενάντια στη στρατιωτική χούντα, με τον τίτλο «Αλληλεγγύη: Ντοκουμέντα της καταστολής και της αντίστασης».

Τέλος το δεύτερο φύλλο της Beszelo (Απρίλης 1982) παρουσιάζεται έχοντας εξώφυλλο το μνημείο των σκοτωμένων εργατών του 1956, φτιαγμένο από την Αλληλεγγύη του Poznan τον Ιούνιο του 1981, και είναι αφιερωμένο στη μνήμη των Πολωνών εργατών που έπε-

σαν θύματα της στρατιωτικής καταστολής από τις 13 Δεκέμβρη 1981.

Αντίθετα μ' αυτό που μπορούσε κανείς να περιμένει το Πολωνικό πραξικόπημα δεν συνοδεύτηκε από άμεση σκλήρυνση της εξουσίας στην Ουγγαρία. Στην πραγματικότητα η άρχουσα τάξη ενδιαφερόταν πολύ να διατηρήσει το φιλελεύθερο της προσωπείο που έδειχνε στη Δύση, γιατί δεν ήθελε να μπλεχτεί σε κάποιο πιθανό μπουκκάρισμα και να έχει την ίδια μεταχείριση με κείνη των άλλων χωρών του μπλοκ από τη μεριά των Δυτικών Τραπεζών. Το χρέος της Ουγγαρίας ήταν 8 δισεκατομμύρια δολάρια, πράγμα που σημαίνει ότι το βιοτικό επίπεδο εδώ είναι πολύ ψηλότερο από αυτό της Πολωνίας. Η Ουγγαρία βρισκόνταν ακριβώς στη στιγμή που θα ζήταγε την ένταξή της στη Διεθνή Τράπεζα.

Κάθε αλλαγή στις σχέσεις της Ουγγαρίας με τη Δύση δεν μπορεί παρά να οδηγήσει σε δυσκολίες που θάχουν σαν αποτέλεσμα τη μη κάλυψη του χρέους της, πράγμα που με τη σειρά του θα έχει σα συνέπεια την ανικανότητα της χώρας να διατηρήσει το βιοτικό της επίπεδο στο ύψος που το είχε φτάσει — όρος απαραίτητος για την εσωτερική της σταθερότητα. Έτσι για την εξουσία ήταν πολύ πιο συμφέρον να παρουσιάζει την ελεύθερη δράση των αντιπολιτευτικών ομάδων σαν έργο και αποτέλεσμα του καθεστώτος, που, όντας φιλελεύθερο, προτρέπει στην ελεύθερη διακίνηση των ιδεών.

Τα προβλήματα στον τομέα του εξωτερικού εμπορίου οδήγησαν επίσης στο να ξαναβγούν στο φως οικονομικές μεταρρυθμίσεις, πδν, κατά κάποιο τρόπο, είχαν ήδη εγκαταλειφθεί από τη δεκαετία του '70. Είταν το μόνο μέσο για να μπορέσει ν' ανταπεξέλθει στον ανταγωνισμό των εθνικών προϊόντων μέσα στη διεθνή αγορά. Όλα τα μπλοκαρίσματα και οι διαταγμοί ξεπεράστηκαν. Η κυβέρνηση έβαλε μπρος για τη διάλυση των μεγάλων και μη αποτελεσματικών τραστ, την επαναλειτουργία όλου του φάσματος των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και για μια ενίσχυση της ιδιωτικής πρωτοβουλίας κύρια στον τομέα του μοιράσματος των αγαθών της πώλησης και της προσφοράς των υπηρεσιών. Η κυβέρνηση φάνηκε να δέχεται όλες τις προτάσεις ακόμα κι αυτές του Tibor Lisca, οικονομολόγου, ανορθόδοξου, που οι αντιλήψεις του για μια οικονομία ελεύθερης αγοράς βασισμένης στην ύπαρξη ανεξάρτητων παραγωγών, κέρδισαν τον επίσημο τύπο και οι διαλέξεις του στο Οικονομικό Πανεπιστήμιο μάζευαν κάθε φορά περισσότερα από 1.000 άτομα.

Η αντιπολίτευση στο σταυροδρόμι

Αυτό που χαρακτηρίζει την αντιπολίτευση στην αρχή του 1982 είναι η αβεβαιότητα και η μη σταθερότητα της. Πολλά άτομα έχουν την αίσθηση ότι το στρατιωτικό πραξικόπημα σημάδεψε καθοριστικά μια πορεία (για να μην πούμε ότι έβαλε τέλος σε μια εποχή σημαντική μέσα στην ιστορία των κοινωνιών της Ανατολικής Ευρώπης). Το φύλλο No 2 της Beszeló επιμένει πολύ πάνω στην εκτίμηση ότι η Πολωνική κρίση είναι πολύ πιο δύσκολη στην αντιμετώπισή της από όλες τις προηγούμενες του 1956 και 1968. Έτσι το μέλλον φαίνεται αβέβαιο.

Απ' την άλλη μεριά στο ίδιο διάστημα η αντιπολίτευση είναι πιο ενεργητική και πιο παραγωγική. Στις αρχές της χρονιάς ένας ανεξάρτητος εκδοτικός οίκος σχηματίζεται και ακολουθεί τη γραμμή των Πολωνικών εκδόσεων NOWA, έχει το σήμα AB και λέγεται

«Οι ανεξάρτητοι Εκδότες». Διευθύνεται από τον Gabnor Demszki και έχει σαν σκοπό να δημοσιεύσει έργα συγγραφέων που δεν είναι «persona grata» (πρόσωπα εγγυημένα) στους κύκλους των καθιερωμένων κρατικών εκδόσεων. Η πρώτη δουλειά του AB είναι δοκίμια πολυγραφημένα των 20 ή 30 σελίδων: «Το Κράτος και η Λογοκρισία» του György Konrád, «Σύντομη Εισαγωγή στον Κανταρισμό» του Μίκλος Χάρασι όπως επίσης και επαναδημοσίευση κειμένων που είχε δημοσιεύσει το samizdat παλιότερα. Σαν τέτοια αναφέρουμε την αναφορά του Lazař πάνω στην «Ούγγρικη μειονότητα της Τρανσυλβάνιας» και την ανάλυση του Marc Rakowski πάνω «Στα ανθρώπινα δικαιώματα στην Ουγγαρία». Επίσης άλλα κείμενα εκδόθηκαν φωτοτυπημένα και πρώτ' απ' όλα το «Οι Ούγγροι στην Ρουμανία» του Lászlo Németh και «Το Πρόβλημα των Εβραίων στην Ουγγαρία» του Istvan Bibó. Αλλά η πιο σημαντική και πιο πρωτότυπη έκδοση είναι χωρίς αμφιβολία «Η Αιώνια Δευτέρα», ποιητικού βιβλίου του György Petri, ποιητή πολύ αγαπητού στο λαό, που για πολύ καιρό το όνομά του ήταν στα μαύρα κατάστιχα των επίσημων εκδόσεων και που τα ποιήματά του έχουν ένα περιεχόμενο ξεκάθαρο πολιτικό.

Στους κύκλους της αντιπολίτευσης

ένα άλλο κέντρο ενδιαφέροντος αποκτά μεγάλη σημασία, που μέρα τη μέρα αυξάνει. Είναι η ειρηνιστική Ευρωπαϊκή Κίνηση. Στο χώρο της «παράλληλης κοινής γνώμης» κυκλοφορούν πληροφορίες για τις ανεξάρτητες ειρηνιστικές πρωτοβουλίες που παίρνονται μέσα στο κομμουνιστικό μπλοκ. Για παράδειγμα η χριστιανική κίνηση στην Ανατολική Γερμανία. Στην Ουγγαρία επίσης δημιουργείται μια έντονη αντίθεση, που στη μάζα των νέων κερδίζει πολύ γρήγορα έδαφος ενάντια στην υποχρεωτική στρατιωτική θητεία των 18 μηνών και σημειώνονται πολλές περιπτώσεις «άρνησης της στρατιωτικής θητείας». Όμοια μπορούμε να δούμε και στο εσωτερικό της Καθολικής Εκκλησίας μια ευαισθητοποίηση απέναντι στο αντιστρατιωτικό πνεύμα. στα 1981, όπου δυο παπάδες, ο Laszlc Kovács, και ο András Gromon καθαιρέθηκαν από τον Πρωθυπουργό της Ουγγαρίας γιατί έκαναν αντιστρατιωτικά κηρύγματα και υπερασπίστηκαν το δικαίωμα της άρνησης της στρατιωτικής θητείας. Αυτά τα γεγονότα δημοσιεύθηκαν στο φύλλο No 2 της Beszeló. Μια απ' τις πιο πρόσφατες δημοσιεύσεις στους κόλπους του samizdat είναι και η μετάφραση του κειμένου της διάλεξης του E.P. Thompson πάνω στην ψυχοπολεμική πολιτική, με τίτλο «Πίσω απ' τον ψυχρό πόλεμο», θέμα που αρνήθηκε το BBC να παρουσιάσει.

Βουδαπέστη 4 Αυγούστου 1982 : η αστυνομία συλλαμβάνει τον Λάζλο Ράικ και τον Μίκλος Χάρασι, που μοίραζαν ειρηνιστικές προκηρύξεις.

Μέχρι εκείνη τη στιγμή η αντιπολίτευση δεν ήξερε πως ν' αντιμετωπίσει τη νέα πολιτική που ασκούσε το καθεστώς με την οικονομική μεταρρύθμιση που έκανε. Κάποιες φωνές σηκώθηκαν για να πουν ότι μπροστά στην έλλειψη οποιασδήποτε ιδεολογικής καθοδήγησης και σφαιρικής στρατηγικής από την πλευρά της κυβέρνησης είναι καιρός να φτιάξει η ίδια η αντιπολίτευση από μόνη της κάποιο πρόγραμμα μιας ξεκάθαρης αλλαγής. Όπως πρόσφατα σημείωνε στο Νο 3 της Beszeló ένας από τους πιο δυνατούς θεωρητικούς της αντιπολίτευσης, ο Janos Kis, η Ουγγαρία ή μπορεί ν' αντισταθεί στις σύγχρονες οικονομικές καταστροφές — όπου σ' αυτή την περίπτωση θα ήταν δυνατό

να διατηρήσει το καθεστώς της σχετικά φιλελεύθερο όπως προσπαθείται εδώ και 15 χρόνια — ή αλλιώς θα μπλεχτεί μέσα στην ίδια οικονομική κρίση, που οι γείτονες Πολωνοί και Ρουμάνοι έζησαν και φυσικά, αυτή η δεύτερη περίπτωση θα σημάνει το πιασμάρι σε μεθόδους αυταρχικές και καταπιεστικές. *Το δίλημμα της Ούγγρικης αντιπολίτευσης είναι το ότι στον ίδιο χρόνο πρέπει να προετοιμάζεται παράλληλα για δυο ενδεχόμενα να συμβούν πράγματα.*

Από το Δεκέμβριο του '82 η καταστολή εντάθηκε. Στις 11 του μήνα αυτού η επίσημη εφημερίδα του κόμματος κατάγγειλε τα μέλη της αντιπολίτευσης σαν «προπαγανδιστές και πράκτορες

του αμερικάνικου ιμπεριαλισμού». Τρεις μέρες αργότερα η αστυνομία συνέλαβε 7 γνωστούς αντιπολιτευόμενους (που απελευθερώθηκαν την επόμενη) και κατάσχεσε όσα samizdat βρήκε καθώς και πολυγράφους. Στις 21 Δεκέμβρη σημειώθηκε νέα σύλληψη του Λάζλο Ράικ.

Από τότε ο επίσημος τύπος δεν σταμάτησε να συκοφαντεί την αντιπολίτευση. Ευτυχώς οι Ούγγροι δεν διαβάζουν, συνήθως, τα κύρια άρθρα των εφημερίδων, αλλιώς θα ανακάλυπταν με έκπληξη ότι το να μιλάς για κοινωνικές ανισότητες, για την αδήφηση του αλκοολισμού, για τη λαϊκή δυσφορία, είναι «προσβολή ενάντια στους υγιείς του έθνους» ...

Προτείνουμε δυο βιβλία (που κυκλοφορούν στα ελληνικά) για την Ουγγαρία : «η ουγγρική επανάσταση του 1956» του Άντυ Άντερσον, εκδόσεις «Ελεύθερος Τύπος» και «η νέα Ουγγρική αριστερά» — ίσως όμως, εξαντλημένο — εκδόσεις «Εξάντας»

- (1) Για τη «Χάρτα '77» και τις προσπάθειες καταστολής της, δες την «Αλληλεγγύη» Νο 1, σελ. 5.
- (2) Στα ελληνικά υπάρχουν μεταφρασμένα το βιβλίο της «Επανάσταση και καθημερινή ζωή» (εκδόσεις Οδυσσεύς) και το άρθρο «Οι αληθινές και οι ψεύτικες ανάγκες» (εκδόσεις Κομμούνια, με τίτλο «Οι ριζικές ανάγκες»).
- (3) Δες το βιβλίο του «Μισθός με το κομμάτι» (εκδόσεις Στοχαστής), που έχουμε σκοπό να παρουσιάσουμε σε επόμενο τεύχος.
- (4) Δες και το κείμενο που ακολουθεί.
- (5) Δες «Ιστορία και ταξική συνείδηση» (έκδοση Οδυσσεύς).
- (6) Δες «Αλληλεγγύη» Νο 1 σελ. 50 και Νο 2-3 σελ. 74.
- (7) Δες «Μαρξιστικό Δελτίο» Νο 11 σελ. 74.
- (8) Περίπου 135 εκατομμύρια δραχμές.
- (9) Δες «Αλληλεγγύη» Νο 1 σελ. 5.
- (10) «Ανοιχτό γράμμα στο ΠΕΕΚ» (εκδόσεις «Πρωτοποριακή βιβλιοθήκη» και «Εξάντας»).

ΡΩΣΙΑ

Η εργατική τάξη της Ρωσίας

Σημείωμα του μεταφραστή

Αυτό το κείμενο του Βίκτωρ Ζαολάφσκι πρωτοπαρουσιάστηκε στην Ιταλική Επιθεώρηση *Mondoperaio*, No 6, το 1978. Επανεμφανίστηκε αναθεωρημένο στην Αμερικάνικη επιθεώρηση *Telos* το 1979, και η μετάφραση που ακολουθεί είναι από το *Telos*. Παρά τις διάφορες σημαντικές εξελίξεις στο μπλοκ του Κρατικού Καπιταλισμού (Πολωνική επανάσταση, αλλαγές ηγεσίας στη Ρωσία, εμπέδωση του δόγματος περί «υπαρκτού σοσιαλισμού» και απεριόριστη αναβολή στην έλευση του Κομμουνισμού) οι βασικές ιδέες που εκφράζονται στο κείμενο βοηθούν οπωσδήποτε στην κατανόηση των συνθηκών που διώνει η εργατική τάξη στη μητρόπολη του Κρατικού Καπιταλισμού. Αν μάλιστα δούμε τις εξαγγελίες του προκατόχου του Αντρόπωφ κάτω από το φως των πληροφοριών του κειμένου, θα καταλάβουμε τις προθέσεις της τότε ηγεσίας καλύτερα, θα δούμε τι υπήρχε πίσω από τις οικονομικές μεταρρυθμίσεις.

Το κείμενο βέβαια δεν φιλοδοξεί να κάνει συνολική ανάλυση, αυτό φαίνεται και στην κάτω περιορισμένη σκοπιά της ανάλυσης, δηλαδή στο τι γίνεται με το βιομηχανικό προλεταριάτο. Αυτό όμως δεν μειώνει τα όσα γράφονται για τις συγκεκριμένες πραγματικότητες που εξετάζει ο συγγραφέας, απλώς προσθέτει και άλλα ερωτήματα. Πουθενά σ' αυτό το μπλοκ η τέχνη της αποσιώπησης δεν είναι πιο αναπτυγμένη απ' ό,τι στη Ρωσία. Οι διάφορες αναλύσεις των αντιφρονούντων είναι ελάχιστα κατατοπιστικές για τις συνθήκες και την κατάσταση της εργατικής τάξης. Απ' αυτά την άποψη το κείμενο αυτό προσφέρει αρκετά. Βέβαια διατηρούμε τις επιφυλάξεις μας για τις επιμέρους απόψεις του συγγραφέα, αφήνοντάς τες ανοιχτές σε συζήτηση.

Δ. Κομνηνός

Γιατί δεν υπάρχει κίνημα εργατών στη Σοβιετική Ένωση σήμερα; Γιατί στην πράξη οι Σοβιετικοί εργάτες δεν εμπλέκονται ποτέ σε οργανωμένες ενέργειες; Μερικοί συγγραφείς βρίσκουν εύκολες απαντήσεις σε αυτά τα ερωτήματα στη θεωρία του τρομοκρατικού ολοκληρωτικού Κράτους, ιδιαίτερα οι αναλύσεις των Καρλ Φρήντριχ, Ζμπίγκνιεφ Μπρεζίνσκι και της Άννα Άρεντ. Κατά τη θεωρία αυτή, ο ισχυρός κατασταλτικός μηχανισμός του Ολοκληρωτικού Κράτους θα κάπνιζε στη γέννησή της την κάθε μορφή

είτε πραγματικής είτε δυνητικής αντίθεσης των εργατών.

Σήμερα, όμως, η αποκλειστική στήριξη πάνω στο μοντέλο του Ολοκληρωτικού Κράτους ισοδυναμεί με μια μηχανιστική μεταφορά των γνωρισμάτων του Σταλινισμού στο καθεστώς του Μπρέζνιεφ, προσέγγιση που αγνοεί τις τεράστιες αλλαγές των τελευταίων 25 χρόνων. Στη Σοβιετική ιστορία, η μετα-Σταλινική περίοδος είναι περίοδος «ειρηνικής» ανάπτυξης, χωρίς διακοπές λόγω πολέμων, διαγμών ή επαναστάσεων είτε «από κάτω» είτε «από πά-

νω». Στη διάρκεια αυτών των χρόνων, η Σοβιετική Ένωση μεταμορφώθηκε σε μια προχωρημένη βιομηχανική κοινωνία, μια κοινωνία όμως πολύ διαφορετική από το Δυτικό μοντέλο. Αν η «δύναμη αδράνειας του φόβου» λειτουργεί ακόμα σ' αυτή την κοινωνία και ο μηχανισμός καταστολής διατηρεί σημαντική εξουσία, παρ' όλα αυτά οι παράγοντες αυτοί λειτουργούν σε ένα ποιοτικά διαφορετικό επίπεδο από ό,τι στη Σταλινική εποχή και σίγουρα δεν μπορούν να εξηγήσουν τη σχετική συναίνεση ανάμεσα στην εργατική τάξη και τον κυρίαρχο ιμπεριαλισμό.-

Κοινωνική εξατομίκευση

Το πρόβλημα πρέπει να τεθεί με διαφορετικούς όρους. Μια άμεση συνέπεια της Σοβιετικής ιδεολογικής δικτατορίας και του μονο-κομματικού συστήματος ήταν η εξατομίκευση της κοινωνίας. Κάθε κοινωνική δραστηριότητα παραμένει αποκλειστικό δικαίωμα του κόμματος ή του Κράτους. Καμιά ατομική ή ομαδική πρωτοβουλία στον πολιτικό, οικονομικό ή πολιτιστικό τομέα και καμιά σύμπραξη μεταξύ ατόμων δεν μπορεί να είναι ανεχτή, αν θρῖσκει τρόπο έκφρασης χωρίς τη μεσολάβηση του κόμματος και του Κράτους. Για παράδειγμα, μια ομάδα ζωγράφων που αποπειράται να οργανώσει μια ανεξάρτητη επίδειξη θα θεωρηθεί ανατρεπτική, όχι τόσο για την «ιδεολογικά αρνητική» επιρροή που η τέχνη μπορεί να ασκήσει πάνω στους ανθρώπους — οι άρχοντες είναι συνήθως πιο πραγματιστές από τους ζωγράφους και δεν υπερτιμούν το δυναμικό της τέχνης — αλλά επειδή το καθεστώς στοχεύει στο να σακατεύει κάθε επικίνδυνη εμφάνιση προσωπικής ή ομαδικής πρωτοβουλίας καθώς επίσης και κάθε μορφή αλληλεγγύης ανάμεσα σε άτομα.

Η απουσία οργανωμένης δράσης των εργατών την Ε.Σ.Σ.Δ. δείχνει αποτελεσματικά την εμμονή της κοινωνικής εξατομίκευσης. Τι μηχανισμός σιγουρεύει τη

διαιώνισή της και τι παρακινεί τους εργάτες να εγκαταλείψουν την οργανωμένη δράση; Αυτά τα ερωτήματα απαιτούν μια ολοκληρωμένη και απροκατάληπτη ανάλυση των συνθηκών της Σοβιετικής εργατικής τάξης στη μετα-Σταλινική περίοδο. Πρόσφατα, η Σοβιετική κοινωνιολογία έφερε στο φως τη σημαντική ανομοιογένεια της Σοβιετικής εργατικής τάξης. Οι Κοινωνικοί ερευνητές σε αυξανόμενο βαθμό έχουν εστιάσει το ενδιαφέρον τους πάνω στην εσωτερική δομή της εργατικής τάξης, σε μελέτες των διαφόρων πηγών στρατολόγησης, των ποικίλων κατηγοριών απασχόλησης σε διάφορους τομείς της βιομηχανίας, της στρωματοποίησης των εργατών που σχετίζεται και με τα προσόντα και με τον χαρακτήρα της δουλειάς. Τα εμπειρικά στοιχεία δείχνουν καθαρά ότι αυτές οι ομάδες και αυτά τα στρώματα είναι διαφοροποιημένα σ' ό,τι αφορά τα συμφέροντά τους, τα κίνητρό τους και τα πρότυπα συμπεριφοράς τους. Σε αντίθεση με το φρόντο της επίσημης σοβιετικής περί αυξανόμενης κοινωνικής ομοιογένειας και προόδου προς το τελικό ξεπέρασμα όλων των κοινωνικών διαφορών, μια αντίθετη κοινωνιολογική θέση έχει αποκτήσει πρόσφατα ιδιαίτερη σπουδαιότητα, δηλαδή, ότι οι ενδο-ταξικές διαφορές στη Σοβιετική Ένωση γίνονται πολύ πιο ουσιαστικές από τις διαταξικές.-

Για τους σκοπούς αυτού του άρθρου, η Σοβιετική εργατική τάξη μπορεί να χωριστεί σε δυο μεγάλες αδιαφοροποίητες ομάδες (χωρίς για την ώρα να ληφθούν υπ' όψη οι υποδιαρέσεις που υπάρχουν και μέσα σ' αυτές τις ομάδες, Σημ. του Μετ.): η πρώτη αποτελείται από εργάτες με χαμηλά — μέχρι — μεσαία προσόντα, που είναι κυρίως γνώστες της χειρωνακτικής εργασίας και οι οποίοι αποτελούσαν περίπου το 79% όλων των εργατών στα μέσα της δεκαετίας του 70· η δεύτερη σχηματίζεται από εργάτες υψηλών προσόντων που συμπληρώνουν τη χειρωνακτική με τη διανοητική εργασία και οι οποίοι αποτελούσαν το υπόλοιπο 21% της εργατικής τάξης. Οι δυο ομάδες διαφέρουν κατά πολλούς τρόπους, συμπεριλαμβανομένων και των διαθέσεών τους προς το καθεστώς.-

Από την καταναγκαστική εργασία στην εθελοντική ανεργία

Στη Σοβιετική κοινωνία, οι συνδικαλιστικές ενώσεις δεν έχουν πραγματική εξουσία και, με σπάνιες εξαιρέσεις, απεργίες δεν γίνονται. Παρ' όλα αυτά, δεν θα έπρεπε να θεωρούμε ότι οι Σοβιετικοί εργάτες στερούνται δικαιωμάτων, επειδή τα Δυτικά κριτήρια συνδικαλιστικής αποτελεσματικότητας απλούστατα δεν εφαρμόζονται στη Σοβιετική κοινωνία. Όμως, ένα ουσιαστικό γνώρισμα μιας κεντρικά σχεδιαζόμενης οικονομίας Σοβιετικού τύπου, είναι το θεμελιώδες δικαίωμα του εργάτη να παρατάσει τη δουλειά του κατά βούληση.-

Η εκτεταμένη ανάπτυξη της Σοβιετικής βιομηχανίας, σε συνδυασμό με τη χαμηλή παραγωγικότητα της εργασίας και τη φτωχή οργάνωση της δουλειάς, δημιουργεί μια χρόνια έλλειψη εργασίας. Όταν σκεφτούμε ότι το 1970 90% ολόκληρου του ενήλικου για δουλειά πληθυσμού ήταν ήδη απασχολημένο, τότε μπορούμε να πούμε με ασφάλεια ότι σήμερα τα αποθέματα εργασιακής δύναμης της Ε.Σ.Σ.Δ. έχουν στην πράξη εξαντληθεί. Η Σοβιετική Ένωση είναι ίσως η μόνη χώρα στον κόσμο όπου, αντί για επιδόματα ανεργίας, υπάρχει ένας νόμος ενάντια στον «κοινωνικό παρασιτισμό», ο οποίος μετατρέπει σε παράπτωμα το να μην δουλεύει κάποιος για περισσότερα από 3 συνεχόμενους μήνες.-

Παρ' όλα αυτά, το δικαίωμα να παρατάει κάποιος τη δουλειά του κατά βούληση

ση είναι μια μάλλον πρόσφατη εξέλιξη στη Σοβιετική Ένωση. Αμέσως μετά την Οκτωβριανή Επανάσταση, ο Μπουχάριν ισχυριζόταν ότι μια σχεδιασμένη οικονομία καθιστούσε αναπόφευκτη την Καταναγκαστική εργασία. Εφόσον η ελεύθερη εργασία δεν μπορούσε να ταιριάζει αληθινά μέσα σε μια σχεδιασμένη, ορθολογικά οργανωμένη οικονομία, έπρεπε να αντικατασταθεί από τον κρατικό καταμερισμό της εργατικής δύναμης και από ένα καθεστώς υποχρεωτικής εργασίας. Αλλά εξ ορισμού, καταναγκαστική εργασία μπορεί να υπάρχει μόνο αν υπάρχει ένας ισχυρός μηχανισμός καταστολής. Το δικαίωμα του Σοβιετικού εργάτη να επιλέγει ελεύθερα τη δουλειά του βγήκε από τη μέση το 1940, μόνο αφού το Σταλινικό καθεστώς είχε εμπειδώσει τον εξαναγκασμό μηχανισμό. Ο νόμος της 26ης Ιούνη του 1940, παγίωσε όλους τους εργάτες στις δουλειές που βρίσκονταν εκείνη τη στιγμή. «Η εθελοντική αποχώρηση από την δουλειά» απαγορεύτηκε σαν εγκληματικό παράπτωμα. Η κοπάνα από την δουλειά και η αδικαιολόγητη απουσία τιμωρούνταν με «σωφρονιστική» εργασία. Αργολορίες πάνω από 20 λεπτά μετρούσαν σαν μιας μέρας απουσία. Χρειάστηκαν μόνο λίγο περισσότερα από 20 χρόνια για να περιέλθει η κατάσταση από την Οκτωβριανή Επανάσταση, που ανακήρυξε τα εργοστάσια σε ιδιοκτησία των εργατών, στο διάταγμα του Στάλιν, που υποβίβαζε τους εργάτες στο να είναι ιδιοκτησία των εργοστασίων.-

Αυτό το σύστημα καταναγκαστικής εργασίας κράτησε από το 1940 ως το 1956. Στα τελευταία χρόνια του καθεστώτος του Στάλιν, ο τρόμος, σαν μέθοδος διακυβέρνησης, είχε ήδη αρχίσει να απειλεί την ίδια την ύπαρξη του κοινωνικού συστήματος. Επίσης ο τρόμος είχε ήδη αποδειχθεί αναποτελεσματικός στη σφαίρα της οικονομίας, εφόσον κατέστρεφε την ανθρώπινη θέληση για δουλειά. Επομένως, οι απόπειρες του Χρουτσώφ να υποβιβάσει κάπως το μηχανισμό καταστολής και να κάμψει την πολιτική αστυνομία, να αποκαταστήσει επιζώντες φυλακισμένους από τα στρατόπεδα εργασίας και να ανακαλέσει το νόμο που απαγόρευε την εκούσια αλλαγή του τόπου εργασίας, είχαν αντίστροφα αλληλοεξαρτώμενες ενέργειες.-

Ένα χρόνο μετά την άρση του νόμου, οι μισοί σχεδόν εργάτες είχαν αλλάξει δουλειά. Τότε άρχισε το πασίγνωστο φαινόμενο της εργατικής κινητικότητας. Οι Σοβιετικές στατιστικές το ορίζουν σαν τον

αριθμό των εργατών που παρατάνε εκούσια τις δουλειές τους ή που απολύονται από τη διοίκηση για παραβιάσεις των κανόνων εργασίας. Από το 1959, η ετήσια αναλογία εργατικής κίνησης κυμάνθηκε ανάμεσα στο 19 και το 22%. Επιπλέον, όπως παρατήρησε ο Murray Feshbach, «αυτές οι αναλογίες μειώνουν τη σημασία της πραγματικής αναλογίας κίνησης επειδή αποκλείουν, εξ ορισμού, κάποιους 'αποδεκτούς' λόγους για αναχώρηση όπως, επιστράτευση στις ένοπλες δυνάμεις, διαχωρισμός με συντάξεις γήρατος και ανικανότητας, και τερατισμός προσωρινών αναθέσεων εργασίας. Συνυπολογισμός και αυτών των αιτιών ανεβάζει την αναλογία κίνησης στη βιομηχανία στο 30% το χρόνο».-

Κάτω από αυτές τις συνθήκες, το δικαίωμα του εργάτη να παρατάει τη δουλειά του με τη θέλησή του αντιπροσωπεύει ένα ισχυρό μέσο πίεσης στη διοίκηση. Όπως επισημάνθηκε σε ένα χειρόγραφο που κυκλοφόρησε πλατιά στη Σοβιετική Ένωση μέσω του παράνομου τύπου, (Samizdat), το χαρακτηριστικό γνώρισμα

**ZUSMIECHEM
PRACUJE SIĘ LEPIEJ**

Μ' ένα χαμόγελο δουλεύουμε καλύτερα ...

του Σοβιετικού εργάτη είναι «η επίγνωση του κοινωνικού του ρόλου (το να είναι εργάτης) και η συνείδηση της διαφοράς ανάμεσα στα δικά του συμφέροντα και τα συμφέροντα της διοίκησης του εργοστασίου». Μέσα στο Σοβιετικό οικονομικό σύστημα, η καριέρα και ο μισθός του διευθυντή ενός εργοστασίου εξαρτώνται από την πραγματοποίηση του σχεδίου παραγωγής που ανάλαβε το εργοστάσιο. Αναγκασμένη να εκπληρώσει το σχέδιο κάτω από συνθήκες χρόνιας έλλειψης εργασίας, η διοίκηση δοκιμάζει κάθε μέσο για να κρατήσει εργάτες στη δουλειά της. Κατά

κανόνα, η διοίκηση καταφέρει να κερδίσει το σεβασμό στους κανονισμούς της και να διατηρήσει την απαιτούμενη παραγωγικότητα, βελτιώνοντας τα συστήματα δώρων ή με το να εγγυάται στους εργάτες της καλύτερες συνθήκες δουλειάς από εκείνες των γειτονικών επιχειρήσεων. Έτσι, υπάρχει μια «αυθόρμητη» αύξηση στους μισθούς, εξαιτίας του νόμιμου δικαιώματος των εργατών να κινούνται προς το εργοστάσιο που τους πληρώνει καλύτερα.-

Η διατήρηση αυτού του θεμελιώδους δικαιώματος συνεπάγεται μια διαρκή πάλη. Επί Χρουτσώφ το καθεστώς μελέτησε την έκδοση «διαβατηρίων εργασίας», για να περιορίσουν την ελευθερία κίνησης της εργασίας· αλλά αυτή η πρωτοβουλία δεν διεκπεραιώθηκε. Έχουν γίνει παρόμοιες απόπειρες και από τον Μπρέζνιεφ. Για παράδειγμα, στις αρχές της δεκαετίας του 70 τα γραφεία τοποθέτησης-εύρεσης εργασίας απόκτησαν μεγαλύτερο έλεγχο πάνω στη νέα απασχόληση· όλοι οι εργάτες που απολύονταν, για κάποια παράβαση της εργασιακής πειθαρχίας, έπρεπε να δώσουν αναφορά σε μια ειδική δημόσια επιτροπή εύρεσης εργασίας, πριν να τους ανατεθεί νέα δουλειά. Εκτός από αυτό, με νομοθετική ρύθμιση του 1974 ορίζονταν ρητά ότι κάθε εργάτης που παρατάει τη δουλειά του ύστερα από δική του αίτηση, χάνει το δικαίωμα της καλλιέργειας ενός κομματιού κήπου που του παραχωρεί το εργοστάσιο — και το οποίο είναι σημαντικό για την οικονομία της οικογένειας. Παρ' όλα αυτά, η Σοβιετική ηγεσία αποφεύγει τη χρήση ριζικών διοικητικών μέτρων. Για παράδειγμα, οι απόπειρες κάποιων διαχειριστών εργοστασίου να διώξουν εργάτες, οι οποίοι είχαν φύγει οικειοθελώς από τις δουλειές τους, από διαμερίσματα που ήταν ιδιοκτησία των επιχειρήσεων, δεν υποστηρίχθηκαν από τις κεντρικές εξουσίες. Άρα, το δικαίωμα αλλαγής εργασίας παραμένει σε ισχύ. Η εξάλειψή του με διοικητικά μέτρα θα μπορούσε να παρακινήσει τους εργάτες σε αποφασιστικές διαμαρτυρίες που ο αντίκτυπός τους θα ήταν δύσκολο να αξιολογηθεί.

Η απόρριψη των οικονομικών μεταρρυθμίσεων

Για να καταλάβουμε τις πηγές υποστήριξης και ικανοποίησης από το παρόν καθεστώς από τη μεριά των ανειδίκευτων και ημι-ειδικευμένων εργατών, ας πάμε πίσω σε ένα από τα πιο ιδιόμορφα περι-

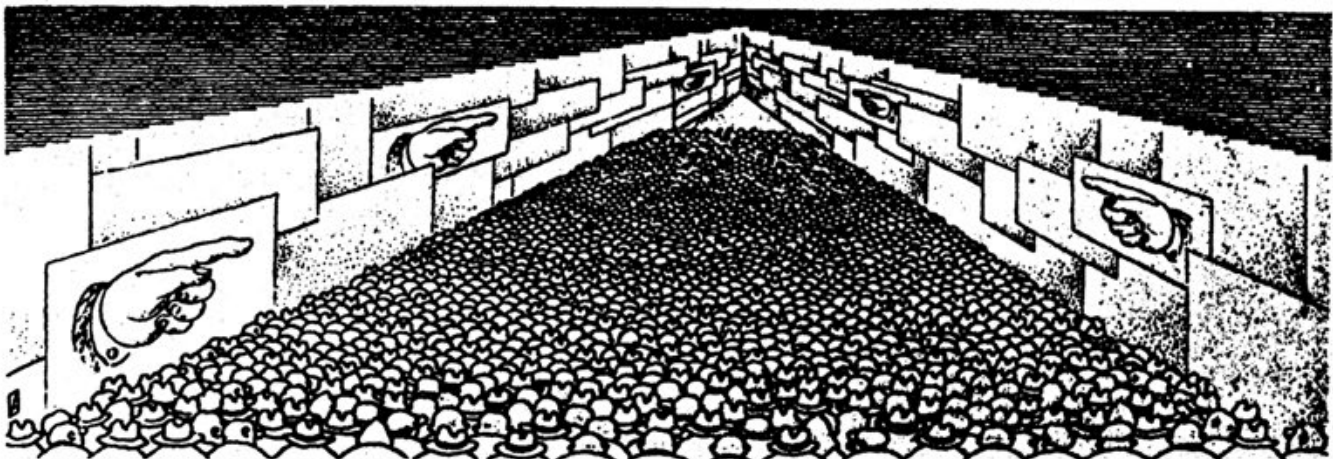
στατικά στην πρόσφατη Σοβιετική Ιστορία — την οικονομική μεταρρύθμιση της δεκαετίας του 60. Αρχικά η μεταρρύθμιση παρουσιάστηκε στον πληθυσμό σαν ένας μηχανισμός επαναστατικοποίησης της Σοβιετικής οικονομίας. Μετά από μερικά χρόνια, όμως, τα Σοβιετικά μέσα μαζικής ενημέρωσης σταμάτησαν να αναφέρουν τη μεταρρύθμιση, παρά το γεγονός ότι η ηγεσία που την είχε αρχίσει ήταν και είναι ακόμη στην εξουσία. Σήμερα οι οικονομολόγοι εξηγούν την αποτυχία των οικονομικών μέτρων που πάρθηκαν στην Ανατολική Ευρώπη τη δεκαετία του 60 σαν αποτέλεσμα της ασυνέπειας, ανεπάρκειας και συντηρητισμού αυτών των μεταρρυθμίσεων. Χωρίς να αρνούμαστε τη σπουδαιότητα αυτής της οικονομικής εξήγησης, πρέπει επίσης να συγκεντρώσουμε την προσοχή μας στον κοινωνικό αντίκτυπο της Σοβιετικής μεταρρύθμισης, ο οποίος έγινε άμεσα αισθητός και συνέβαλε σημαντικά στο να απορριφτεί η μεταρρύθμιση.

Το αντικείμενο αυτών των μεταρρυθμίσεων ήταν η μείωση του ρόλου του συγκεντρωτικού σχεδιασμού και το δυνάμωμα της πρωτοβουλίας κάθε επιχείρησης, κάνοντας την οικονομική αυτόρκεια (αποδοτικότητα) το κριτήριο για τη σωστή λειτουργία της επιχείρησης. Πριν από τη μεταρρύθμιση, η επιχείρηση έπαιρνε ένα σχέδιο παραγωγής, τα χρήματα για την πληρωμή των εργατών και ένα σχέδιο δουλειάς, που καθόριζε τον ακριβή αριθμό εργατών που θα έπρεπε να απασχολούνται από την επιχείρηση. Μετά τη μεταρρύθμιση, ενώ τα σχέδια παρέμειναν σταθερά σε ό,τι αφορούσαν τον όγκο της παραγωγής και τις δάσεις των μισθών, οι διάφοροι φορείς μπορούσαν να καθορίσουν αυτόνομα τον αριθμό των εργατών και τα ποσά των μισθών. Ό,τι χρήματα

Όλες οι «μεταρρυθμισμένες» επιχειρήσεις συμπεριφέρθηκαν με τον ίδιο τρόπο. Μείωσαν δραστικά τον αριθμό των εργατών (μερικές φορές κατά 50%), βελτίωσαν την οργάνωση δουλειάς και διέγειραν το οικονομικό ενδιαφέρον των εργατών, που είχαν απομείνει, ώστε να πραγματοποιήσουν το πλάνο. Έτσι κατόρθωσαν μια σημαντική άνοδο στην παραγωγικότητα και μείωση του κόστους παραγωγής. Αλλά, όσο μεγάλωνε ο αριθμός των «μεταρρυθμισμένων» επιχειρήσεων, τόσο πιο έκδηλες γίνονταν οι κοινωνικές συνέπειες της μεταρρύθμισης: πρώτα απ' όλα, η μεταρρύθμιση απειλούσε δυο σημαντικές κοινωνικές ομάδες — τη μικρή και μεσαία γραφειοκρατία και τους ημιειδικευμένους εργάτες. Η κοινωνική θέση, τα προνόμια, ο τρόπος ζωής, ακόμα και η ίδια η ύπαρξη των ομάδων αυτών έμπαιναν σε κίνδυνο. Η οικονομική μεταρρύθμιση οδήγησε σε μια κατάσταση, όπου η μεγαλύτερη έμφαση έπεσε πάνω στις λειτουργίες των τεχνικών, των μηχανικών και των ειδικών που η αποδοτικότητα τους μαζί με την ικανότητά τους να αξιοποιούν πραγματικές πλουτοπαραγωγικές πηγές, τους έκανε αποφασιστικούς παράγοντες για την επιτυχημένη λειτουργία της επιχείρησης. Ο έλεγχος πάνω στην παραγωγή και την κατανομή άρχισε να αλλάζει χέρια. Η μεγάλη ενδιάμεση γραφειοκρατία του κράτους και του κόμματος, που κρατούσε τη βιομηχανία κάτω από την κηδεμονία της, έγινε άχρηστη ή ακόμα και επιζήμια. Στην πραγματικότητα, ήταν ένα εμπόδιο στην ανάπτυξη των επιχειρήσεων και άρχισε να αντιμετωπίζει αυξανόμενη αντιπολίτευση: Έτσι, δεν αποτελεί έκπληξη το ότι οι κομματικοί 'απαράτοικοι' άρχισαν να αντιστέκονται στη μεταρρύθμιση με κάθε δυνατό μέσο, μέχρι το σημείο του να δυσφημούν τους πιο δραστήριους υπο-

στηρικτές της, μερικοί από τους οποίους φυλακίστηκαν για «οικονομικά εγκλήματα».

Αλλά πολύ πιο σημαντική ήταν η ισχυρή αντίθεση που συνάντησε η μεταρρύθμιση ανάμεσα στους ημιειδικευμένους εργάτες. Σαν αποτέλεσμα της μεταρρύθμισης, όχι μόνο συντελούνταν μια γρήγορη οικονομική στρωματοποίηση μέσα στην εργατική τάξη, αλλά και το δικαίωμα των εργατών να παρατάνε τις δουλειές τους κατά βούληση εξουδετερώνονταν από την εμφανιζόμενη ανεργία και την ανάπτυξη του «εφεδρικού στρατού» της εργασίας. Η κοινωνική εμπειρία του Σοβιετικού εργάτη έχει αποδείξει επανειλημμένα ότι το δικαίωμα του ατόμου να αλλάξει τον τόπο δουλειάς του κατά βούληση, είναι η μόνη του διέξοδος εφόσον δεν έχει κατακτήσει το δικαίωμα της απεργίας και της συλλογικής διαπραγματεύσεως. Κάτω από συνθήκες έλλειψης εργασίας οι εργάτες με τα λιγότερα προσόντα μπορούν να διατηρήσουν τη μακροπρόθεσμη ασφάλειά τους, να αγωνιστούν για ατομικές αυξήσεις των μισθών και να τις πετύχουν. Ένας Σοβιετικός συγγραφέας μας δίνει, μέσω του Samizdat, την περιγραφή μιας αντιπροσωπευτικής κατάστασης δουλειάς σε κάποια μέρη της βιομηχανίας οικοδομών: «Το ποσό της τελειωμένης δουλειάς που αναφέρεται είναι πολύ πιο πάνω από αυτό που έχει γίνει στην πραγματικότητα: το κόστος των υλικών τοποθετείται σε ένα επίπεδο σχεδόν δυο φορές ψηλότερα από τις κρατικές τιμές: οι εργάτες παίρνουν δυο φορές περισσότερα από όσα θα έπρεπε (σύμφωνα με τις καθιερωμένες νόρμες παραγωγικότητας): ακόμα και «νεκρές ψυχές» εμφανίζονται, οι οποίες παίρνουν κανονικά τους μισθούς τους». Αυτή η κατάσταση δεν περιορίζεται καθόλου στη βιομηχανία οι-

κοδομών. Η εικόνα που σχηματίζεται απέχει πολύ από τα ιδανικά του ήθους εργασίας των διαμαρτυρόμενων ή από το ιδανικό του τεχνοκράτη για μια διαρκή αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας, αλλά απέχει το ίδιο και από την εικόνα μιας Σοβιετικής εργατικής τάξης που της στερούν κάθε δικαίωμα.-

Μέσα στο σύγχρονο γενικό πλαίσιο της κοινωνικής εξατομίκευσης και αλλοτρίωσης, τέτοιες συνθήκες δουλειάς ανταποκρίνονται στα ιδανικά ζωής, ορισμένων στρωμάτων εργατών, και πρώτα απ' όλους, των λιγότερο μορφωμένων και αυτών με τα λιγότερα προσόντα. Έτσι, δεν πρέπει να αναρωτιόμαστε γιατί υποδέχθηκαν εχθρικά τις τεχνοκρατικές οικονομικές μεταρρυθμίσεις και γιατί αντιστάθηκαν με σκόπιμες επιβραδύνσεις, απότυχαν στο να φτάσουν τις καθορισμένες νόρμες παραγωγής και, σε μερικές περιπτώσεις, ανοιχτή άρνηση να δουλέψουν ή ακόμα και διομηχανικό σαμποτάζ.

Συνεπώς, η ενδιάμεση γραφειοκρατία και οι εργάτες με χαμηλά ως μεσαία προσόντα, σχημάτισαν ένα είδος κοινωνικού μπλοκ, πάνω στη βάση των κοινών τους συμφερόντων, του οποίου οι τακτικές πίεσης συνέβαλλαν στη διακοπή της οικονομικής μεταρρύθμισης κατά την α-

χή της δεκαετίας του 70. Σαν αποτέλεσμα, η νομιμότητα και σταθερότητα του καθεστώτος του Μπρέζνιεφ ενισχύθηκαν, εφόσον η ηγεσία είχε προστατέψει όχι μόνο τα συμφέροντα της κομματικής γραφειοκρατίας, αλλά επίσης και πολλών εργατών. Για τον εργάτη, το καθεστώς αναδύθηκε σαν υπερασπιστής του ενάντια στην αυθαιρεσία των τοπικών διοικητικών στελεχών, ενάντια στον κίνδυνο μιας νέας τεχνολογίας και την απειλή μιας αναδιοργάνωσης της παραγωγικής διαδικασίας, πράγματα που σήμαιναν ανεργία και ανάγκη για μια κουραστική επανεκπαίδευση. Μέχρι τώρα οι Σοβιετικοί εργάτες, ειδικά αυτοί που ζούσαν στις «κλειστές» πόλεις (όπου χρειάζεται ειδική άδεια για να κατοικήσει κανείς) μπορούσαν να αποσπάνε ορισμένες παραχωρήσεις από τις διοικήσεις των εργοστασίων παρατώντας τις δουλειές τους κατά βούληση ή απλώς απειλώντας ότι θα το κάνουν. Είναι δύσκολο να περιμένει κανείς από τους εργάτες να καταφεύγουν σε συλλογικές πρωτοβουλίες, όταν οι ατομικές ενέργειες αποδεικνύονται τουλάχιστον μερικά αποτελεσματικές, και όταν ο κατασταλτικός μηχανισμός παραμένει ισχυρός και η «δύναμη αδράνειας του φόβου» είναι ακόμα ισχυρή.-

νονική εξατομίκευση της εργατικής τάξης μόνο με το να εγγυούνται μια σταθερή βελτίωση, οσοδήποτε αργή, της ποιότητας ζωής. Με μια πρώτη ματιά αυτό φαίνεται να είναι ένας εύκολος αντικειμενικός σκοπός. Μερικοί μελετητές, τονίζοντας αυτό που αυτοί βλέπουν σαν σεμνές και χειραγωγούμενες ανάγκες του Σοβιετικού πληθυσμού, πιστεύουν ότι ο έλεγχος των αναγκών είναι το κλειδί για τη σταθερότητα του καθεστώτος. Στην πραγματικότητα τα πράγματα είναι πιο απλά. Μετά την αναστολή της οικονομικής μεταρρύθμισης, οι αναλογίες της οικονομικής ανάπτυξης και της παραγωγικότητας έδειξαν μια απότομη πτώση. Επιπλέον, ένα είδος κρυφού πληθωρισμού προξενείται στη Σοβιετική Ένωση από μια αυθόρμητη αύξηση των μισθών που δεν συνοδεύεται από μια αντίστοιχη αύξηση στα διαθέσιμα καταναλωτικά αγαθά. Η ηγεσία είναι αναγκασμένη να διατηρεί σταθερές τιμές για τα βασικά είδη ανάγκης, τιμές που δεν έχουν αλλάξει για 15 χρόνια, και να αντιμετωπίζει την αιώνια οικιστική κρίση κρατώντας τα νοίκια στα επίπεδα του 1928, παρά την τεράστια απομύζηση του εθνικού προϋπολογισμού από τις στρατιωτικές δαπάνες και τις επανειλημμένες αποτυχίες στο γεωργικό τομέα.-

Η μεγάλη ψευδαίσθηση

Η συναίνεση που υπάρχει ανάμεσα στους εργάτες με τα χαμηλά προσόντα και που ευνοεί την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων, συνδέεται και με άλλον ένα παράγοντα. Η κοινωνική εξατομίκευση αναπόφευκτα οδηγεί σε μια κατάσταση, όπου η ιδιωτική υλική κατανάλωση είναι η κύρια πηγή της ατομικής ικανοποίησης. Επομένως, η επέκταση της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών μετατρέπεται σε αποφασιστικό παράγοντα για την πολιτική σταθερότητα του συστήματος.-

Ο Σοβιετικός πολίτης, αρχίζοντας από την εποχή του Στάλιν, αν και είταν τελείως αποκλεισμένος από οποιαδήποτε μορφή εξουσίας για τη λήψη αποφάσεων, αν και είχε υποστεί εξαιρετικά σκληρές υλικές στερήσεις λόγω της καταναγκαστικής βιομηχανοποίησης και του τρόμου, μπορούσε ακόμα να περιμένει ένα καλύτερο αύριο — με μια καλή δόση πίστης δέβαια. Αυτή η σταθερή προσδοκία βελτίωσης, όπως ορθά την όρισε ο W. Coppor, είναι ένα από τα στοιχεία-κλειδιά της πολιτικής κουλτούρας του Σοβιετικού λαού. Οι προσδοκίες δυναμώνουν από τη δύνα-

μη αδράνειας της ιδεολογίας και από επιβλητικά ντοκουμέντα όπως το τρέχον πρόγραμμα του Κ.Κ.Σ.Ε., που υπόσχεται την έλευση της πλήρους ισότητας και οικονομικής ευμάρειας — δηλ. τον κομμουνισμό — όχι αργότερα από το 1980. Έτσι, ο Σοβιετικός πολίτης υποδέχεται κάθε συμβάν που μπορεί να χειροτερέψει τις υλικές του συνθήκες με θαθεία απογοήτευση. Κάθε υποτίδραση των θεωριών του στάνταρ δημιουργεί μια άμεση άνοδο της αλληλεγγύης και τη δυνατότητα για συλλογική δράση. Για παράδειγμα, η απόφαση του Χρουτσώφ να αυξήσει την τιμή των τροφίμων το 1962, οδήγησε σε αναταραχή των εργατών και, αργότερα, στην εξέγερση του Νοβότσερκασκ — πολύ πιο εύγλωττη ήταν η περίπτωση της Πολωνίας, όπου μια ανάλογη περίπτωση οδήγησε στην πτώση της κυβέρνησης του Γκομούλκα και κατόπιν σε κατά διαστήματα επανερχόμενη εργατική αναταραχή.-

Συνεπώς, αν αποκλείσουμε την προσφυγή στον τρόπο, οι Σοβιετικοί άρχοντες μπορούν να διατηρούν τη σταθερότητα του καθεστώτος και να συντηρούν την κοι-

Ο αλκοολισμός σαν μηχανισμός διακυβέρνησης

Σ' αυτό το σημείο, ένα αρχαίο εργαλείο έρχεται να διασώσει το καθεστώς: το κρατικό μονοπώλιο της Βότκας. Στα χρόνια του, ο Στάλιν έπρεπε να εμφανίσει το μονοπώλιο της Βότκας σαν ένα προσωρινό και αναπόφευκτο μέτρο, για «να εξασφαλισθούν μέσω των δικών μας προσπάθειών και έτσι να αποφύγουμε τον ξένο ζυγό». Αυτό το «προσωρινό» μέτρο έχει γίνει ένας από τους πιο σταθερούς Σοβιετικούς θεσμούς. Η Βότκα είναι το μόνο εμπόρευμα που μπορεί να βρεθεί οποιαδήποτε μέρα, σε οποιαδήποτε ποσότητα και σε οποιοδήποτε μέρος στη χώρα: σύμφωνα με ορισμένα δεδομένα, το 70% των αγαθών που μεταφέρονται στις μακρινές

βόρειες πόλεις αποτελείται από προϊόντα με αλκοόλ· ένας πολίτης κινδυνεύει να μη σερβιριστεί σε ένα εστιατόριο, αν δεν παραγγέλλει Βότκα ή κονιάκ. Καθώς το καθεστώς διεγείρει την ιδιωτική κατανάλωση ενώ είναι ανίκανο να παράγει επαρκείς ποσότητες αγαθών, βρίσκει μια διέξοδο στην ανάπτυξη ενός «απατηλού καταναλωτικού αγαθού». Έτσι, ο αλκοολισμός στη Σοβιετική Ένωση έχει γίνει ένα απαραίτητο στοιχείο του Σοβιετικού τρόπου ζωής. Σήμερα, η Βότκα είναι αληθινά το «No 1 εμπόρευμα» της χώρας.

Το 1927, η κατανάλωση Βότκας και Σάμογκον — το σπιτίσιο είδος — έφτανε τα 6 λίτρα κατά κεφαλήν το χρόνο· το 1960, σύμφωνα με δεδομένα από την περιοχή της Μόσχας, είχε φτάσει τα 23 λίτρα. Μια μελέτη σε άλλη πόλη της ίδιας περιοχής, εξακρίβωσε ότι ο μέσος κάτοικος ξοδεύει 105 ρούβλια το χρόνο για την παραγόμενη από το κράτος Βότκα (σε σύγκριση με τα μόλις πάνω από 4 ρούβλια για διβλία), το οποίο ισοδυναμεί με μια συνολική κατά κεφαλή κατανάλωση 30-36 λίτρων αλκοόλ το χρόνο. Αυτά τα δεδομένα μας δείχνουν ότι η ατομική κατανάλωση της Βότκας έχει αυξηθεί τουλάχιστον 5 με 6 φορές σε ένα χρονικό διάστημα 40 χρόνων. Η Ε.Σ.Σ.Δ. σήμερα έχει ίσως τη μεγαλύτερη κατανάλωση σκληρών ποτών κατά κάτοικο από οποιαδήποτε άλλη χώρα στον κόσμο.

Σαν αποτέλεσμα, πολλοί εργάτες των

κατώτερων κλιμακίων δεν κερδίζουν πολλά από τις αυξήσεις μισθών. Στην κυριολεξία δουλεύουν για Βότκα, η παραγωγή της οποίας κοστίζει στο κράτος ελάχιστα, και η πώληση της οποίας γίνεται σε σταθερά ψηλές τιμές. Μια από τις πιο δειλές Σοβιετικές εκδόσεις παραθέτει ανάμεσα στις κύριες αιτίες του αλκοολισμού «την ψυχολογική και υλική ισοπέδωση, τη μονοτονία της καθημερινής ζωής και τους ψηλούς μισθούς της βιομηχανικής εργατικής δύναμης με τα χαμηλά προσόντα».

Αυτή η πολιτική φυσικά καταλήγει σε φαύλο κύκλο: η πώληση της Βότκας πρέπει να αποζημιώνει για την έλλειψη άλλων αναγκαίων αγαθών· αλλά οι παραβιάσεις της εργασιακής πείθαρχίας που απορρέουν από αυτό, η αποχή από την εργασία, η χαμηλή ποιότητα της παραγωγής και η εγκληματικότητα των νέων, προξενούν με τη σειρά τους μια πτώση της παραγωγικότητας και μια σπάνη πολλών ειδών κατανάλωσης. Κατά περιόδους, η Κεντρική Επιτροπή του Κ.Κ.Σ.Ε. εγκρίνει αποφάσεις πάνω στην ανάγκη καταπολέμησης του αλκοολισμού, ενώ ο τύπος συνεχίζει να δημοσιεύει τις τελευταίες έρευνες (μια από τις μελέτες, δείχνει, ότι 50% των πωλητών / τριών της Μόσχας είναι μεθυσμένοι / νες την ώρα της δουλειάς) και να παρακινεί το κοινό στην καταπολέμηση του αλκοολισμού. Με κάποια αίσθηση ειρωνίας, η Komsomolskaya Pravda διαπιστώνει ένα «ασυνήθιστο κοινωνικό παράδοξο» σε μια κατάσταση όπου από τη μια μεριά το Κράτος παλεύει ενάντια στον αλκοολισμό και, από την άλλη, «αυτό είναι που παράγει απεριόριστες ποσότητες αλκοόλ και δοκιμάζει τα πάντα για να το διανέμει». Αν οι απόπειρες για τη μείωση των συνεπειών του αλκοολισμού δεν είναι πολύ αποτελεσματικές, τότε η πάλη ενάντια στις αιτίες του θα απαιτούσε μεγάλους μετασχηματισμούς στη Σοβιετική κοινωνία μαζί με μια αποφασιστική εκδημοκρατικοποίηση και την ευκαιρία για τους πολίτες να επιδείξουν ένα πνεύμα πρωτοβουλίας και δημιουργικότητας.

Έτσι, ο αλκοολισμός είναι ένα σημαντικό δεκανίκι στη διατήρηση του καθεστώτος. Η Μέθη εγγυάται έναν ορισμένο βαθμό ικανοποίησης σε μερικά στρώματα του πληθυσμού (ιδιαίτερα στους ανειδίκευτους εργάτες και στους αγρότες) καθώς χαμηλώνει το επίπεδο των αναγκών τους γενικά. Πράγματι, η πλειοψηφία του πληθυσμού δεν αντιλαμβάνεται ότι ο αλκοολισμός είναι το αποτέλεσμα μιας συγκεκριμένης κρατικής πολιτικής και ότι, «ατά κανόνα, το άτομο δεν έχει ενάλ-

λακτικό τρόπο συμπεριφοράς. Την ίδια στιγμή, ενθαρρύνοντας τον αλκοολισμό, το κράτος συνεχίζει να συγκεντρώνει πόρους στη βαριά βιομηχανία, στους εξοπλισμούς και τα διαστημικά προγράμματα. Με τη σειρά τους, αυτοί οι τομείς έχουν μια σημαντική λειτουργία στην εξουδετέρωση της δυσαρέσκειας ανάμεσα στους πολύ ειδικευμένους εργάτες.—

Η δυσαρέσκεια ανάμεσα στους ειδικευμένους εργάτες

Η Σοβιετική φιλολογία της δεκαετίας του '60, παρουσίαζε τους καλύτερα ειδικευμένους και μορφωμένους εργάτες σαν πιο ικανοποιημένους με όσα είχαν, σαν πιο ευνοούμενους από το τωρινό Σοβιετικό καθεστώς και, συνεπώς, με μεγαλύτερη τάση να το υποστηρίξουν από άλλους. Συγκεντρώνοντας τα ευρήματα των Σοβιετικών κοινωνιολόγων για τη δεκαετία του 60, ο Μέργουϊν Μάθιους φτάνει στο συμπέρασμα ότι «ίσως δεν θα είταν άδικο να θεωρήσουμε το ανώτερο στρώμα της εργατικής τάξης σαν μια σύγχρονη εκδοχή της «εργατικής αριστοκρατίας» του Λένιν, δηλαδή, αυτοί που ευεργετούνται περισσότερο από την υπάρχουσα τάξη πραγμάτων και έχουν μεγάλο συμφέρον στο να την υποστηρίξουν». Στη δεκαετία του 70, όμως, οι Σοβιετικοί κοινωνιολόγοι άρχισαν να διαφοροποιούν πιο αυστηρά το χαρακτήρα της δουλειάς και την αντίστοιχη ικανοποίηση από αυτή, από τη μια μεριά, και τις κοινωνικό-οικονομικές συνθήκες της δουλειάς που καθορίζονται από την πολιτική εξουσία, από την άλλη. Για παράδειγμα, ο Ότσι Σκάραταν και οι συνεργάτες του εισήγαγαν την έννοια της «κοινωνικοοικονομικής αξιολόγησης του εργάτη» που βασίζεται στο συνδυασμό δύο δεικτών: τους μισθούς των εργατών και τις οικιστικές συνθήκες. Η κοινωνικοοικονομική αξιολόγηση του εργάτη συνεισφέρει αποφασιστικά στο γενικό επίπεδο ικανοποίησής του. Αυτή η προσέγγιση μας επιτρέπει να καταλάβουμε ότι στην ουσία, οι εργάτες των υψηλών κλιμακίων έχουν λόγους να είναι δυσαρεστημένοι με την κατάστασή τους και με την οικονομική ανάπτυξη της χώρας. Στο υπάρχον σύστημα πληρωμών, οι διαφορές ανάμεσα στους μισθούς των ανειδίκευτων και των ειδικευμένων εργατών, δεν ανταποκρίνονται πια στις διαφορές προσόντων ανάμεσα στις δυο ομάδες. Αυτή η κατάσταση έχει δημιουργηθεί όχι τόσο από το ατελές σύστημα μισθών, αλλά επειδή οι ειδικευ-

μένοι εργάτες κάνουν πιο περιορισμένη χρήση, σαν όπλο ενάντια στην διοίκηση, του δικαιώματός τους να παρατούν εκούσια τις δουλειές τους. Αυτοί οι εργάτες είναι συχνά τόσο ειδικευμένοι, ώστε το να αλλάξουν επιχείρηση επιφέρει τουλάχιστον προσωρινή πτώση στο μισθό και τα «προσόντά» τους. Το ψηλότερο πολιτιστικό επίπεδό τους και οι πιο εξελιγμένες τους ανάγκες κάνουν αυτούς τους εργάτες να μην έχουν την τάση να αναζητούν ικανοποίηση στο αλκοόλ — αυτή την «απατηλή κατανάλωση» που είναι τόσο διαδομένη ανάμεσα στους άλλους εργάτες. Πάνω απ' όλα, οι ειδικευμένοι εργάτες είναι δυσαρεστημένοι με τις οικιστικές τους συνθήκες και με την επιβράδυνση και αργοπορία που βιώνουν όσον αφορά την προς τα πάνω κοινωνική κινητικότητα.

Εργάτες	Υπάλληλοι
15.5%	25.2%
3.1%	6.2%
19.1%	15.8%
10.3%	18.4%
30.4%	22.5%
17.8%	0.2%
3.8%	3.5%

Έτσι, στα κοινοτικά διαμερίσματα, μέχρι 10 ή 15 οικογένειες μοιράζονται την ίδια κουζίνα και άλλους χώρους, ενώ ο όρος «σπίτι ενός δωματίου» είναι ευφημισμός για μια καλύβα. Εκτός από αυτά, όπως άλλωστε παρατηρεί και ένας γνωστός Σοβιετικός κοινωνιολόγος, «πολλές από τις αστικές οικοδομές δεν έχουν υπονόμους, σωλήνες ύδρευσης, σωλήνες γκαζιού, κεντρική θέρμανση κλπ.».

Η κατάκτηση του διαστήματος δεν μπορεί να διασκεδάσει τη δυσαρέσκεια του εργάτη για το ότι μοιράζεται ένα διαμέρισμα με ξένους ή για το ότι του λείπουν

Για παράδειγμα, όσον αφορά το οικιστικό πρόβλημα δεν πρέπει να περιοριστεί κάποιος σε μια περιήγηση στις νέες γειτονιές της Μόσχας ή στα επίσημα στοιχεία για τα εκατομμύρια διαμερίσματα, που προβάλλονται στο τελευταίο πενταετές πλάνο. Το μέγεθος των αριθμών δεν πρέπει να μας εμποδίζει να εξετάσουμε απτά δεδομένα. Σε σύγκριση με την επίσημη «ορθολογική νόρμα» των 19 τετραγωνικών μέτρων κατοικίσιμου χώρου κατά κεφαλή το 1975, ο αστικός πληθυσμός της περιοχής Τσίτα είχε μόνο 6.6 τετρ. μέτρα και στην περιοχή του Ιγκούτσκ 7.7 τετρ. μέτρα. Στοιχεία για την οικιστική κατάσταση στη δεκαετία του 70, σε μια αντιπροσωπευτική πόλη μέσου μεγέθους όπως η Κόστρομα, που είναι κοντά στη Μόσχα και όχι στη Σιβηρία, σκιαγραφούν τις οικιστικές συνθήκες των εργατών ως εξής:

ζούνε σε
διαμέρισμα μιας οικογένειας
οικογενειακό σπίτι 3 δωματίων
οικογενειακό σπίτι 2 δωματίων
2 δωμάτια μοιρασμένου διαμερίσματος
1 δωμάτιο μοιρασμένου διαμερίσματος
1 κρεβάτι σε κοιτώνες εργατών
1 δωμάτιο νοικιασμένο.

εγκαταστάσεις μπάνιου, τρεχούμενου νερού, γκαζιού ή θέρμανσης σε ένα κλίμα που συχνά είναι τραχύ. Διάφορες μελέτες δείχνουν ότι οι ειδικευμένοι εργάτες δεν απολαμβάνουν καλύτερες συνθήκες ζωής. Αντίθετα, η εξαπλούμενη πρακτική παραχώρησης διαμερισμάτων σε εργάτες επιδέξιους στη χειρωνακτική, βαριά και υπηρετική εργασία, χωρίς αναφορά στους καταλόγους προτεραιότητας, στο τέλος, χειροτερεύει την κατάσταση των ειδικευμένων εργατών που αισθάνονται κακοπληρωμένοι και ανεπαρκώς αμειβόμενοι για τα ειδικά τους προσόντα και προσπάθειες.

κληρονομική, και ότι οι ομάδες των ειδικών και των κομματικών γραφειοκρατών τείνουν να αυτο-αναπαράγονται. Η κατάσταση αυτή είναι ιδιαίτερα εμφανής σε πολλές Σοβιετικές δημοκρατίες, όπου τα βασικά στελέχη της εθνικής διανοήσης έχουν διαιωνιστεί μέσα από την αυτοστρατολόγηση και «μόνο σε ένα ασήμαντο ποσοστό αντλούνται μέλη από την εργατική τάξη».

Ο βασικός μηχανισμός κοινωνικής κινητικότητας στη Σοβ. Ένωση είναι η ανώτατη εκπαίδευση. Η είσοδος στα πανεπιστήμια μέσα από ανταγωνιστικές εξετάσεις προσφέρει ουσιώδη πλεονεκτήματα στους υποψήφιους που προέρχονται από οικογένειες ειδικών και κομματικών γραφειοκρατών. Αυτοί ευνοούνται κατά την επιλογή μέσα από ένα σύστημα ειδικών σχολείων, που αναπτύσσεται και από μια πρακτική που εξαπλώνεται: την ανάθεση υποψήφιων για τα πανεπιστήμια σε ιδιωτικούς, ακριδούς και με πολλά προσόντα καθηγητές. Είναι χαρακτηριστικό το ότι, ενώ στα μέσα της δεκαετίας του 60 σχεδόν το 90% από τους απόφοιτους γυμνασίου που προέρχονταν από την εργατική τάξη επιθυμούσαν να μπουν στο πανεπιστήμιο, στα μέσα της δεκαετίας του 70 ο αριθμός αυτός είχε πέσει σχεδόν στο 1/3. Όσο για τους νέους που προέρχονται από οικογένειες κομματικών γραφειοκρατών και ειδικών, στα μέσα της δεκαετίας του 70 — όπως και στη δεκαετία του 60 — περισσότεροι από 90% από αυτούς τους απόφοιτους γυμνασίου είχαν σταθερά αποφασισμένοι να μπουν στο πανεπιστήμιο. Οι αλλαγές στα σχέδια ζωής ανάμεσα στα παιδιά των εργατών, σε ένα σημαντικό βαθμό προξενούνται από τη ρεαλιστική εκτίμηση για τις πιθανότητές τους να μπουν στο πανεπιστήμιο.

Η πτώση της κοινωνικής κινητικότητας

Προσεγγίζοντας αυτό το πρόβλημα ο Ντাইβιτ Λαϊν κάνει διάκριση ανάμεσα στο «δομικό» και τον «ανταλλακτικό» τύπο κινητικότητας. Ο πρώτος συμβαίνει όταν ο αριθμός των διοικητικών θέσεων και των θέσεων κύρους στην κοινωνία αυξάνει, προξενώντας έτσι μια εισροή «νέων» στοιχείων, που ανήκουν στα μέχρι τώρα αποκλεισμένα κοινωνικά στρώματα· ο δεύτερος συμβαίνει όταν ο αριθμός των θέσεων μένει ο ίδιος αλλά η κοινωνική καταγωγή των προσώπων που τις κατα-

λαμβάνουν αλλάζει. Η μείωση της δομικής κινητικότητας είναι αποτέλεσμα του τέλους της περιόδου εκτεταμένης ανάπτυξης της Σοβιετικής βιομηχανίας, το οποίο με τη σειρά του απορρέει από την εξάντληση των Σοβιετικών εργατικών αποθεμάτων. Όσο για την ανταλλακτική κινητικότητα, τα τελευταία 15 με 20 χρόνια υπήρξε μια έντονη διαδικασία παγιοποίησης της Σοβιετικής ταξικής δομής. Εκτεταμένες έρευνες δείχνουν ότι η ιδιότητα μέλους μιας τάξης γίνεται όλο και περισσότερο

Η στρατιωτική βιομηχανία και οι «κλειστές» επιχειρήσεις

Η αναστολή της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας στο τέλος της δεκαετίας του 60 ήταν ένα σκληρό χτύπημα για τους ειδικευμένους εργάτες οι οποίοι, μαζί με τους ειδικούς, είχαν μεγάλα συμφέροντα στη συνεχιζόμενη τεχνολογική πρόοδο και την οικονομική φιλευθεροποίηση. Πραγματικά, οι εργάτες στα ανώτερα κλιμάκια πήραν αυξήσεις μισθών, έβλεπαν τη δυνα ότητα για μια γρήγορη βελτίωση στις συνθήκες της ζωής τους και δεν τους απασχολούσε πολύ η ανεργία. Στη Σοβιετική κοινωνία η συνέχιση της σταθερότητας θα εξαρτηθεί από το κατά πόσο η ηγεσία θα είναι ικανή να προσελκύει την υποστήριξη αυτής της σημαντικής κοινωνικής ομάδας ή κατά πόσο θα εξουδετερώνει τη δυσαρέσκειά της.

Ο ρόλος αυτού του στρώματος των εργατών που απασχολείται στους πιο προχωρημένους τομείς της βιομηχανίας, έχει αναλυθεί από τον Σερζ Μάλετ και άλλους μελετητές που δείχνουν ότι η μαζική συγκέντρωση ειδικευμένων εργατών στους πιο προχωρημένους κλάδους της βιομηχανίας και η οργάνωσή τους σ' αυτούς, δυνάμυνει την προσπάθειά τους για αυτοδιεύθυνση, εργατικό έλεγχο της παραγωγής, απασχόληση, οργάνωση της εργασιακής διαδικασίας, καθορίζοντας έτσι τις δυνατότητες επιτυχίας ολόκληρου του κινήματος των εργατών. Κάτω από τις υπάρχουσες συνθήκες, η ικανότητα της Σοβιετικής εργατικής τάξης να αντιστέκεται στην εξατομίκευση, εξαρτάται κυρίως από τους ειδικευμένους εργάτες, ιδιαίτερα από αυτούς που δουλεύουν σε προχωρημένους βιομηχανικούς κλάδους, εξοπλισμένους με σύγχρονη τεχνολογία και προχωρημένες μεθόδους οργάνωσης της εργασίας.

Κατά συνέπεια, το καθεστώς έχει εκφονήσει τακτικές εξατομίκευσης, που αναμφίβολα αντιπροσωπεύουν την τελευταία λέξη της πάλης της γραφειοκρατίας ενάντια στο κίνημα των εργατών. Η διάκριση σε κανονικές και «κλειστές» (δηλ. ειδικού καθεστώτος) επιχειρήσεις ή βιομηχανικούς τομείς, έχει εξελιχθεί σε θεμελιώδη διάσπαση, που ανταποκρίνεται χοντρικά σε μια υποδιαίρεση ανάμεσα σε προχωρημένους και παραδοσιακούς τομείς. Οι «κλειστές» επιχειρήσεις είναι συνδεδεμένες κυρίως με τη στρατιωτική βιομηχανία και δεσμεύονται από Κρατικούς κανόνες μυστικότητας. Όμως, η έννοια του Κρατικού μυστικού, έχει υιοθετεί ση-

μαντική άμβλυνση και σήμερα εφαρμόζεται όχι μόνο στις βιομηχανίες εξοπλισμών και διαστήματος, αλλά και στις βιομηχανίες που απλά χρησιμοποιούν πιο σύγχρονες εγκαταστάσεις και μια προχωρημένη τεχνολογία.

Για τον εργάτη η απασχόληση σε μια «κλειστή» επιχείρηση σημαίνει τουλάχιστον τρία πράγματα: Πρώτο, οι μισθοί είναι σημαντικά ψηλότεροι, οι διακοπές είναι καλύτερα οργανωμένες και συχνά η επιχείρηση προμηθεύει τους εργάτες με οικιστικές μονάδες και κομμάτια γης για κηπουρική. Δεύτερο, αυτές οι επιχειρήσεις χρησιμοποιούν πολύ σύγχρονες τεχνικές και μηχανήματα που απαιτούν ένα πιο δημιουργικό και με καλύτερα προσόντα τύπο δουλειάς. Τρίτο, αυτές οι επιχειρήσεις κατέχουν μια ειδική θέση και ονομάζονται επίσημα «επιχειρήσεις καθεστώτος» επειδή οι συνθήκες δουλειάς σε αυτές είναι διαφορετικές και μοιάζουν με συνθήκες κατάστασης πολέμου. Μόλις προσλαμβάνεται ο εργάτης, υποβάλλεται σε μια ειδική διαδικασία εκκαθάρισης από πλευράς ασφαλείας («αποδοχή της μυστικότητας»), η οποία περιλαμβάνει μια επίσημη υποχρέωση «να μην αποκαλύπτει κρατικά μυστικά» και «να μην έρχεται σε επαφή με ξένους πολίτες». Με πιο πρακτικούς όρους, ο εργάτης υπόκειται σε συνεχή και ανστηρό έλεγχο και στερείται το δικαίωμα να αλλάζει δουλειά εθελοντικά. Επιπλέον, κάθε απόπειρα από μέρους του, να συμμετάσχει σε οργανωμένη δράση τον φέρνει μπροστά σε ειδικές, στρατιωτικές, ανακριτικές επιτροπές. Ο εργάτης γίνεται υπεύθυνος όχι μόνο για τη δική του πολιτική συμπεριφορά, αλλά και για την πειθαρχία των στενών συγγενών του. Εάν κάποιος από αυτούς αποδειχτεί ότι είναι «ιδεολογικά ασταθές στοιχείο», τότε ο εργάτης θα απολυθεί.—

Παρ' όλα αυτά, τα πλεονεκτήματα της δουλειάς σε μια επιχείρηση ειδικού καθεστώτος είναι ολοφάνερα πιο μεγάλα από τα μειονεκτήματα: έτσι, ο ανταγωνισμός είναι πολύ μεγάλος. Πολλοί ειδικευμένοι εργάτες δέχονται δουλειές αρκετά κάτω από τις δυνατότητες και τα προσόντά τους για να δουλεύουν εκεί κι αυτή η κατάσταση έχει σαν αποτέλεσμα την υπερσυγκέντρωση μιας εργατικής δύναμης με πολύ ψηλές ικανότητες στις «κλειστές» επιχειρήσεις.—

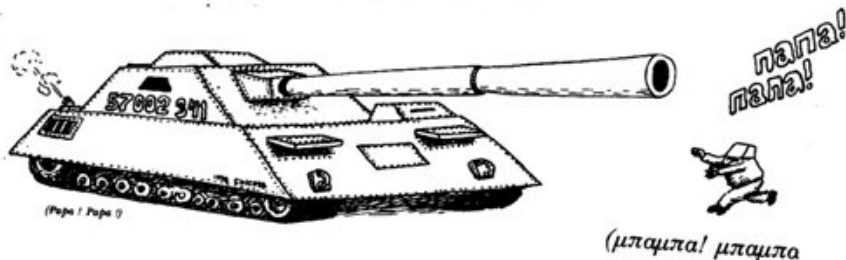
Η πολιτική διαίρεσης της Σοβιετικής βιομηχανίας σε κανονικά και «κλειστά»

μέρη έχει τις ακόλουθες συνέπειες. Υψώνεται ένα τεχνητό φράγμα ανάμεσα στους προχωρημένους και τους παραδοσιακούς βιομηχανικούς τομείς, με την επακόλουθη αρνητική επίδραση που αυτό έχει σε ολόκληρη την τεχνολογική ανάπτυξη της χώρας. Η πρόοδος στη μηχανοποίηση και τον αυτοματισμό είναι πολύ πιο αργή στις παραδοσιακές «ανοιχτές» επιχειρήσεις που συνεχίζουν να απασχολούν ένα μεγαλύτερο αριθμό ανειδίκευτων εργατών. Είναι χαρακτηριστικό ότι, το ποσό χειρωνακτικής εργασίας που απαιτούνται από τη Σοβιετική βιομηχανία στη δεκαετία 1965-75 αυξήθηκε κατά 3-5%. Έτσι, η πολιτική των «κλειστών» επιχειρήσεων έχει σαν επακόλουθο τον πολλαπλασιασμό των νομικών κατατάξεων και μια αποτελεσματική υποδιαίρεση της εργατικής τάξης σε λιγότερο ή περισσότερο προνομιακές κατηγορίες. Με την προσχώρησή τους στις προνομιούχες επιχειρήσεις, οι ειδικευμένοι εργάτες απολαμβάνουν ένα ορισμένο περιθώριο κοινωνικής κινητικότητας, ενώ ταυτόχρονα βρίσκονται κάτω από τον πολυσύνθετο έλεγχο του μηχανισμού ασφάλειας.— Αυτοί είναι οι εργάτες που δεν μπορούν να συνεισφέρουν σε κανένα είδους συμφωνημένης δράσης και στην πράξη είναι αποκλεισμένοι από πιθανή συμμετοχή σε ένα οργανωμένο κίνημα εργατών.—

Κατά σύμπτωση, η Λενινιστική έννοια της «εργατικής αριστοκρατίας» δεν φαίνεται να ταιριάζει με τους εργάτες αυτών των επιχειρήσεων ειδικού καθεστώτος. Ο Λένιν αναφέρονταν σε μια κατηγορία εργατών που έπαιρναν ένα μέρος από την υπεραξία που δημιουργούσαν οι λιγότερο τυχεροί σύντροφοι με την εργασία τους. Σήμερα, οι εργάτες στους «κλειστούς» τομείς πληρώνονται γι' αυτό που πραγματικά συνεισφέρουν και δεν μπορούμε να πούμε ότι εκμεταλλεύονται τη δουλειά άλλων. Όμως, με αντάλλαγμα το προνόμιο μιας πιο δίκαιης πληρωμής, αυτοί οι εργάτες αποκηρύσσουν εθελοντικά τη συλλογική δράση και συναινούν στην κοινωνική εξατομίκευση. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης συμβάλλουν στο να γίνει «εθελοντική» αυτή, η συμπεριφορά, παρουσιάζοντας την Ε.Σ.Σ.Δ. σαν μια πολιορκημένη χώρα, σπεκουλάροντας για τον Κινέζικο κίνδυνο και πλασάροντας τη δουλειά σε βιομηχανίες, αμυντικού υλικού σαν τη μεγαλύτερη τιμή για τους Σοβιετικούς πολίτες.—

Τέλος, μια επικίνδυνη συνέπεια αυτής της πολιτικής στεγανοποίησης της Σο-

βιετικής διομηχανίας είναι η ενίσχυση των σοβιετικών τάσεων στη Σοβιετική κοινωνία και η αυξανόμενη σημασία του στρατιωτικοδιομηχανικού της συμπλέγ-

Δουλειά κατ' «απόσπασμα»

Το πρόβλημα των εργατών με τις μεγάλες ικανότητες, δεν μπορεί να λυθεί απλά με την ανάπτυξη της στρατιωτικής διομηχανίας, επειδή σήμερα όλοι οι τομείς της οικονομίας χρειάζονται αυτό το είδος εργατικής δύναμης. Έτσι, το καθεστώς επιμένει στο να βρίσκει νέες μορφές οργάνωσης της δουλειάς, που θα επιτρέπουν και στη διοίκηση και στους εργάτες με τα λιγότερα προσόντα, να ελέγχουν τη δουλειά και τους μισθούς των πιο ειδικευμένων εργατών. Για παράδειγμα, ένα μεγάλο μέρος της τρέχουσας προπαγάνδας υποστηρίζει τη χρήση μιας μεθόδου που λέγεται «μέθοδος του 'αποσπάσματος' με τον προ-καθορισμένο αντικειμενικό σκοπό». Η θεωρητική της αρχή είναι η ένωση εργατών με διαφορετικά προσόντα σε ένα «απόσπασμα», όπου τα κέρδη δεν θα εξαρτώνται από την ατομική απόδοση, αλλά από την εκπλήρωση του σκοπού από όλο το «απόσπασμα». Αυτό το σύστημα σε πολλές περιπτώσεις στρέφεται ενάντια στους ειδικευμένους εργάτες, ενώ η διοίκηση ενισχύει την κυριαρχία της πάνω σε όλους τους εργάτες. Είναι χαρακτηριστικό ότι, ο όρος «Σταχανοδίτης» έχει ξεχαστεί, στην ουσία, και οι «Σταχανοδίτες» του χτες μπορεί σήμερα να ονομάζονται «ατομιστές». Περιγράφοντας τα καινούργια «αποσπάσματα», ο τύπος χρησιμοποιεί τη Λενινιστική έκφραση, «εργασιακή πειθαρχία ανάμεσα σε συντρόφους», η οποία πρέπει να κανονίζει τη λειτουργία του «αποσπάσματος» και να μην επιτρέπει σε άτομα να ξεχωρίζουν από τους άλλους. Η πρόσφατη απόφαση της Κεντρικής Επιτροπής «Για τη Βελτίωση στο Σχεδιασμό και στον Οικονομικό μηχανισμό» καλεί σε εγκατάλειψη «της ανάπτυξης για την ανάπτυξη» και δίνει έμφαση στην εργασία κατά «αποσπάσματα», η οποία «πρέπει να γίνει η κυρίαρχη μορφή οργάνωσης της δουλειάς και το κυρίαρχο

ματος. Αυτή η εξέλιξη είναι μια άλλη κύρια πηγή της βαθμιαίας αναγέννησης της Σταλινικής λατρείας κατά την τελευταία δεκαετία.—

κέντρισμα — ερέθισμα κατά τη διάρκεια του 11ου πενταετούς πλάνου».—

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων χρόνων μερικά άρθρα εμφανίστηκαν στο Σοβιετικό τύπο, που καλούσαν για προαγωγή νεαρών και πολιτικά αξιόπιστων εργατών σε καθοδηγητικές θέσεις. Μερικοί προτείνουν μια μείωση στη σημασία των πτυχίων για την ανάληψη διευθυντικών λειτουργιών· άλλοι προτείνουν να προτιμούνται οι εργάτες που δίνουν εισαγωγικές εξετάσεις για πανεπιστήμια. Ένας σχεδόν ξεχασμένος όρος, «έκτακτη προαγωγή εργατών σε διευθυντικές θέσεις», έκανε την επανεμφάνισή του. Αλλά αυτές είναι εκκλήσεις που γίνονται μόνο στα χαρτιά. Λόγω της σοβαρής υπερπαραγωγής ειδικών με πανεπιστημιακά πτυχία, και λόγω της πρωτοφανούς σταθερότητας και συνέχειας των βασικών στελεχών στις θέσεις της εξουσίας, κάθε συγκεκριμένο δήμα προς την εφαρμογή τέτοιων προτάσεων «συναντάει την αδιάλλακτη αντιπολίτευση και των ειδικών και των κομματικών γραφειοκρατών. Όπως ωμά είτε ένας Σοβιετικός δημοσιογράφος, οι καιροί των έκτακτων προαγωγών πέρασαν· τώρα υπάρχουν πάρα πολλοί μηχανικοί».—

Όλες αυτές οι γραφειοκρατικές μέθοδοι για την επίτευξη της συναίνεσης και για την εξουδετέρωση της δυσαρέσκειας ανάμεσα στους ειδικευμένους εργάτες, είχαν μόνο μερική επιτυχία. Η δομική κατάσταση του στρώματος των ειδικευμένων εργατών στη Σοβιετική οικονομία, δεν επιτρέπει σε πολλούς από αυτούς να δεχτούν την πολιτική υποστήριξη του κατεστημένου, που ακολουθεί η τωρινή ηγεσία. Καθώς η ιδέα της οικοδόμησης του κομμουνισμού χάνει την εγκυρότητα και την πειστικότητά της σαν ενοποιητικός κοινωνικός μύθος της Σοβιετικής κοινωνίας, οι ειδικευμένοι εργάτες — μαζί με κάποιους ειδικούς και κάποιους τομείς της ιντελιγ-

κέντοιας — αποτελούν τη μεγαλύτερη δύναμη για μια πιθανή αποσταθεροποίηση του ολοκληρωτικού συστήματος του Σοβιετικού «ώριμου σοσιαλισμού».—

Τι προοπτικές υπάρχουν

Μπορούμε να δγάσουμε μερικά συμπεράσματα από την προηγούμενη συζήτηση : (Α) Η απουσία ενός αναπτυσσόμενου εργατικού κινήματος στη Σοβιετική Ένωση σήμερα, δεν μπορεί να εξηγηθεί με όρους μαζικού τρόπου. Θα πρέπει να πάροουμε υπόψη το γεγονός ότι, ήδη από την αρχή της δεκαετίας του 1930, οι Σοβιετικοί εργάτες είχαν χάσει την ταξική συνείδηση και αλληλεγγύη που είχαν αποκτήσει στην προ-επαναστατική και στην επαναστατική περίοδο. «Ο πυρήνας των βιομηχανικών εργατών που επιδίωκε ακόμα από την περίοδο πριν την επανάσταση, είχε διασκορπιστεί και αποδεκατιστεί στη διάρκεια του εμφύλιου πολέμου, και ποτέ δεν ανασυγκροτήθηκε. Παντού οι αγρότες και τα μέλη των αγροτικών οικογενειών σχημάτισαν ένα σημαντικό μέρος του ανειδίκευτου εργατικού δυναμικού στα ορυχεία, στα εργοστάσια και στην οικοδομική Βιομηχανία». Κατά τη διάρκεια της Σταλινικής περιόδου, ο τρόμος εξατομίκευσε τη Σοβιετική κοινωνία και η κολοσιαία του δύναμη αδράνειας είναι ακόμα αισθητή σε όλες τις σφαιρές της Σοβιετικής ζωής. Οι Σοβιετικοί εργάτες — ιδιαίτερα οι ανειδίκευτοι και οι ημιειδικευμένοι, οι οποίοι έχασαν τη συνήθεια του πολιτικού αγώνα ή που δεν τον δοκίμασαν ποτέ — σήμερα αποσύρονται εθελοντικά στην εξατομίκευση, η οποία τους επιτρέπει να επιδιώκουν σχετικές βελτιώσεις στις συνθήκες ζωής μέσα από ατομικές ενέργειες. (Β) Οι Σοβιετικοί κυβερνήτες εκμεταλλεύονται επιδέξια και μερικές φορές προκαλούν σκόπιμα τις εσωτερικές διαιρέσεις και τα ανταγωνιστικά συμφέροντα των εργατών, κατά τέτοιο τρόπο, ώστε να μειώνεται πολύ η δυνατότητα των ειδικευμένων εργατών να γίνουν οι οργανωτές και ηγέτες κάποιας οργανωμένης δράσης. Το σύστημα των επιχειρήσεων ειδικού καθεστώτος, το οποίο μπορεί να οριστεί και σαν ένα σύστημα «μακάδριας καταστολής», δημιουργεί ένα πολλαπλασιασμό νομικών κατατάξεων και χρησιμεύει σαν ένας απορροφητής κραδασιών αποθαρρύνοντας και αφομοιώνοντας τις κοινωνικές αντιδράσεις των εργατών. (Γ) Η πλειοψηφία της Σοβιετικής εργατικής τάξης υπο-

στηρίζει το υπάρχον καθεστώς, το οποίο κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 70 μπόρεσε να διατηρήσει την ασφάλεια της δουλειάς των εργατών και να εξασφαλίσει μια αργή αλλά σταθερή άνοδο στις συνθήκες ζωής του πληθυσμού. Ιδιαίτερα, μετά από την απόρριψη της οικονομικής μεταρρύθμισης της δεκαετίας του 60, καθώς και με την αποτροπή των μαζικών απολύσεων και της ανεργίας, η ηγεσία υπεράσπισε τα βασικά κοινωνικο-οικονομικά δικαιώματα των εργατών για πλήρη απασχόληση και εκούσια μετακίνηση. Αν το καθεστώς μπορούσε να συνεχίσει τη βελτίωση, οσοδήποτε αργή, των συνθηκών ζωής, τότε αυτή η βελτίωση θα ήταν ένας πολύ σημαντικός παράγοντας για τη διατήρηση της νομιμότητας του καθεστώτος. (Δ) Η ανάπτυξη της ιδιωτικής κατανάλωσης έχει γίνει ένας κύριος παράγοντας για τη διατήρηση της εσωτερικής σταθερότητας. Όμως, η εξέλιξη της κατανάλωσης καταπνίγεται από τις παραδοσιακές προτεραιότητες της βαρειάς βιομηχανίας την πτώση της παραγωγικότητας λόγω της έλλειψης κινήτρων, από τις παραδιόσεις της εργασιακής πειθαρχίας, και από την εργατική μετακίνηση.—

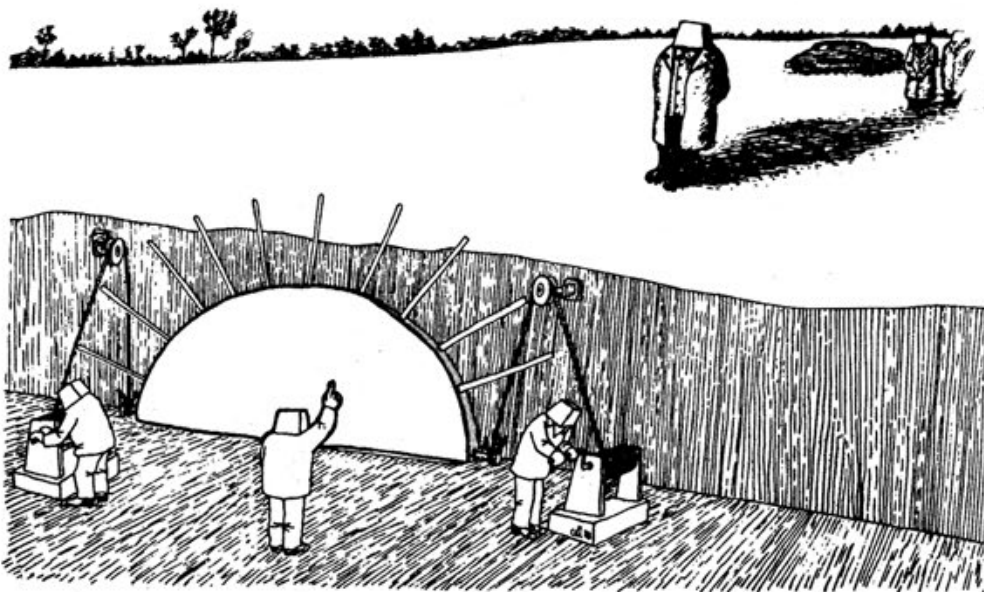
Τότε, ποιές είναι οι προοπτικές ανάπτυξης ενός εργατικού κινήματος, μέσα στη Σοβιετική κοινωνία; Στα χρόνια που έρχονται, η τωρινή ισορροπία, ανάμεσα στη δυσαρέσκεια και την υποστήριξη των εργατών, μπορεί να αναστατωθεί σοβαρά. Κατά τη δεκαετία του 80 η ετήσια αύξηση του εργαζόμενου πληθυσμού θα πέσει ακόμα πιο πολύ, λόγω των πτωτικών αναλογιών γεννήσεων της δεκαετίας του 60. Γι' αυτό το λόγο, οι Σοβιετικοί οικονομολόγοι προβλέπουν ένα σοβαρό έλλειμμα εργασίας. Βασισμένη σε αυτά τα δεδομένα η C.I.A. έχει προβλέψει μια αναπόφευκτη «δουτιά» της Σοβιετικής παραγωγής στη δεκαετία του 80. Όμως, αυτή η πρόγνωση δεν παίρνει υπόψη ούτε την πραγματική ανάπτυξη της Σοβιετικής οικονομίας ούτε τις εμπειρίες της εργατικής τάξης στην τελευταία δεκαετία. Κατά πάσα πιθανότητα η ΕΣΣΔ θα επαναρχίσει τον ίδιο τύπο οικονομικής μεταρρύθμισης, εφόσον μέχρι τη δεκαετία του 80 θα έχει γίνει απόλυτα αναγκαίος. Πράγματι, η κυβέρνηση του Μπρέζνιεφ μόλις έκανε τα πρώτα βήματα προς αυτή την κατεύθυνση. Ένα διάταγμα του 1979, που επιτρέπει σε πολλούς συνταξιούχους να συνεχίσουν τη δουλειά τους ενώ ταυτόχρονα παίρνουν ολόκληρο το ποσό της σύνταξής τους, στοχεύει στο να αντισταθμίσει την πτώση του εργατικού δυναμικού. Το καινούργιο διάταγμα για

το σχεδιασμό μοιάζει σε μια συνέχιση της οικονομικής μεταρρύθμισης του 1965. Το διάταγμα είναι πολύ αντιφατικό και ασυνεπές, γεγονός που μπορεί να εξηγηθεί κυρίως λόγω του γεροντοκρατικού χαρακτήρα της σημερινής Σοβιετικής ηγεσίας. Παρ' όλα αυτά, ήδη υποδεικνύει την κατεύθυνση προς την οποία θα κινηθεί η νέα πολιτική ηγεσία.—

Η επιστροφή των μεταρρυθμίσεων θα επιφέρει μια αλλαγή στις κύριες κοινωνικές ομάδες που υποστηρίζουν το καθεστώς. Σε αντίθεση με τις δεκαετίες του 60 και του 70, είναι πολύ πιθανό ότι στη διάρκεια της δεκαετίας του 80 τα συμφέροντα και οι ανάγκες των ειδικευμένων εργατών θα προωθηθούν. Ταυτόχρονα θα αυξηθεί η δυσαρέσκεια ανάμεσα στους εργάτες των κατώτερων κλιμακίων λόγω του κινδύνου της μαζικής ανεργίας. Υπάρχουν ήδη ενδείξεις μιας στροφής προς αυτή την κατεύθυνση, αν και παραμένουν ακόμα στο επίπεδο της θεωρίας. Για παράδειγμα, μια πρόσφατη έγκυρη μονογραφία πάνω στο θέμα του «Σοβιετικού τρόπου ζωής», προβάλλει την εξαπλούμενη πρακτική της λεγόμενης «επιπρόσθετης αποζημίωσης» που παραχωρείται σε όποιον κάνει δυσάρεστη και βαρειά δουλειά. Ο συγγραφέας συνιστά τον τερματισμό των αυξήσεων στους μισθούς, τον τερματισμό της «ανεπιφύλακτης» διάθεσης των διαμερισμάτων, τον τερματισμό του επιπλέον χρόνου διακοπών και των άλλων προνομίων που έχουν οι ανειδίκεντοι εργάτες,

και παρωτρύνει να χρησιμοποιηθούν αυτοί οι πόροι για τη βελτίωση των συνθηκών δουλειάς, μέσα από τον αυτοματισμό και τη μηχανοποιημένη εργασία.—

Έτσι, υπάρχουν λόγοι για να περιμένουμε ότι τουλάχιστον ένα στρώμα της εργατικής τάξης θα βελτιώσει τη θέση του μέσα στη Σοβιετική κοινωνία στην επόμενη δεκαετία. Αυτό που απομένει να δούμε, όμως, είναι κατά πόσο η καλύτερη θέση θα «παραχωρηθεί εκ των άνω», από τον κυρίαρχο κομματικό μηχανισμό, ο οποίος φυσικά θα διατηρήσει την επιλογή να την πάρει πίσω με την πρώτη ευκαιρία, όταν τα πράγματα αλλάξουν πάλι, ή κατά πόσο θα συμβεί μια πιο ριζική κοινωνική στροφή προς την κατεύθυνση μιας δημοκρατικοποίησης και αποκέντρωσης. Με άλλα λόγια, θα διατηρηθεί η τωρινή κατάσταση κοινωνικής εξατομίκευσης στην ΕΣΣΔ; Μια ρεαλιστική αξιολόγηση της σημερινής κατάστασης της Σοβιετικής οικονομίας και πολιτικής, μόνο καταφατικά μπορεί να απαντήσει. Όμως, πρέπει να έχουμε υπ' όψη ότι, ένα από τα κύρια αποτελέσματα των πρόσφατων πολιτικών εξελίξεων στην ΕΣΣΔ από τη δεκαετία του 60 είναι η εμφάνιση μιας πολιτικής αντίθεσης — αδύναμης αλλά πραγματικής. Αν αυτή η κίνηση συνδεθεί με την εργατική τάξη στον οικονομικό και πολιτικό αγώνα της, οι προοπτικές ριζοσπαστικοποίησης της Σοβιετικής κοινωνίας θα βελτιωθούν κατά πολύ.— — —

Καλειδοσκόπιο

ειδήσεις (με κάποιο νόημα), σχόλια μικρά και καυστικά, επιστημάνσεις, εμπάθειες, σημειώσεις, αστείότητες κι αστεϊσμοί

Στις σελίδες αυτές θα δημοσιεύονται μικρά κείμενα και ειδήσεις, που, θάταν δύσκολο να περιληφθούν στο υπόλοιπο μέρος του περιοδικού για λόγους μεγέθους (και ίσως) ύφους. Αποκόμματα εφημερίδων, που συνήθως το μάτι μας δεν πέφτει καν πάνω τους, κάποιες σκέψεις (ανάκατες ή όχι), κάτι που μας εντυπωσίασε από τη μια μεριά είναι καλό να δημοσιεύονται (κι έτσι να μένουν ...), ενώ από την άλλη μόνο προβλήματα στη σελιδοποίηση του περιοδικού θα δημιουργούσαν, αν έμπαιναν ξεκομμένα. Ας τα μαζέψουμε, λοιπόν, εδώ, στις τελευταίες σελίδες (που συνήθως μένουν αδιάβαστες ...), ευελπιστώντας ότι δεν θα δημιουργήσουν μια κατάσταση αλαλούμ!

Γι' αυτό το τεύχος τα σχόλια γράφτηκαν από τον Χάρη Στο., που ελπίζει να μην συνεχίσει να χέι το «προνόμιο να λυμαίνεται» τη στήλη. Οι απόψεις που εμφανίζονται βαρύνουν, βέβαια τον ίδιο. Η εντατικοποίηση του ρυθμού έκδοσης του τεύχους (αλλά, ίσως, κι η βαρεμάρα;) δεν επέτρεψε σ' άλλους να προσθέσουν σχόλια. Πάντως η στήλη είναι ανοικτή σ' όλους. Κλείνοντας, εκφράζουμε τις πάγιες ευχαριστίες μας στον Ριζοσπάστη, Οδηγητή και το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας, γενικότερα, για το πλούσιο γελοιογραφικό υλικό που προσφέρει, ελπίζοντας η συνεργασία μας αυτή να συνεχιστεί και στο μέλλον ...

*Ας είναι βαρύ το χώμα που σε σκεπάζει
σύντροφε Λεονίντ*

Ζή ; και πόσο έζησε ...

γράφτηκε στον τοίχο του νεκροταφείου του Περισσού με μαύρη μπογιά. Οι Κνίτες άρρησαν να το ανακαλύψουν. Θες τα φεστιβάλ και οι δημοτικές εκλογές, θες η μεγάλη απόσταση από κάποιο σταθμό του ηλεκτρικού σιδηρόδρομου (διαβάζονταν μόνον από τους επιβάτες των συρμών) το σύνθημα άρρησε να σηηστεί : μόλις που πρόλαβε τον επόμενο εκλιπόντα, τον σύντροφο Αντρόποφ. Όλα αυτά τα γράφω για την ιστορία και για να μην χαλάτε φαιά ουσία, όταν βρεθείτε κατά και και προβληματίζεστε τι άραγε να σημαίνει :

ΜΟΣΧΑ (ΑΠΕ). — Ο Σοβιετικός πρόεδρος Γιούρι Αντρόποφ υπέβαλε επίσημα χθές την υποψηφιότητά του για τις εκλογές του Σοβιέτ που θα διεξαχθούν τον Μάρτιο, μετέδωσε
30 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1984
Γ.Β. ΑΝΤΡΟΠΩΦ Ο Λενινισμός φωτίζει τον δρόμο μας, επιλογή ομιλιών και άρθρων. Εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή. Σελ. 408.

ΠΑΡΙΣΙ, Φεβρουάριος.

ΣΤΗ ΜΟΣΧΑ, όλοι οι ηλεκτρολόγοι έχουν μάθει πια πώς να βάζουν στα ραδιόφωνα ένα κουμπί για να «πιάνει» κανείς ξένους σταθμούς χωρίς κόπο. Έτσι την περασμένη εβδομάδα πολλοί Μοσχοδίτες μπόρεσαν ν' ακούσουν τη δήλωση του διευθυντή της «Πράβδα», ακαδημαϊκού Βίκτωρ Αφανάσιεφ, στο αμερικανικό νάλι C.B.S.

Αποκάλυπτε την πραγματική ασθένεια του Αντρόποφ: Ο σοβιετικός ηγέτης πάσχει από λύσσα στα γαλλικά σημαίνει μια πολύ σοβαρή μορφή διφθερίτιδας, ενώ στα αγγλικά μια μάλλον καλοήγη φλεγμονή του λαϊμού. Έτσι ο κ. Αφανάσιεφ, αντί να ξεδιαλύνει το μυστήριο, το πύκνωσε ακόμη περισσότερο.

Αυτή τη φορά οι σοβιετολόγοι δεν πρόφτασαν (προς μεγάλη τους λύπη) να κάνουν εικασίες : οι Ρώσοι φέρθηκαν πιο έξυπνα. Βέβαια τα σημάδια δεν κρύβονταν· οι έξι, σχεδόν, μήνες απουσίας του ηγέτη, δεν είναι κάτι που εύκολα άποσιωπάται, ύστερα μάλιστα από το προηγούμενο του σ. Μπρέζνιεφ. Κι όσο κι αν μας διαβεβαιώνω για το άριστο της υγείας του, όσο κι αν υποψηφιότητα στις εκλογές του Ανώτατου Σοβιέτ (μια βδομάδα πριν το θάνατό του !!) σνοκότηζε τα πράγματα, όσα βιβλία κι αν έγραφε (408 σελίδες, έστω και αναμασημάτων, δεν είναι δα και εύκολο πράγμα να γραφτούν), η υποψία είχε και τα στήριγματά της. Κι όταν το πράγμα έφτασε στο απροχώρητο ο ακαδημαϊκός Βίκτωρ Αφανάσιεφ, διευθυντής της «Πράβδα», έκανε τη μεγάλη αποκάλυψη : ο σύντροφος Γιούρι πάσχει από την ασθένεια «Κρουπ». Αισθανθήκαμε το σχετικό μούδιασμα κι ανατρέξαμε στα λεξικά. Κι απογοητευτήκαμε : πολύ σοβαρή μορφή διφθερίτιδας, σημαίνει στα γαλλικά και καλοήγη φλεγμονή του λαϊμού στα αγγλικά. Αισθανθήκαμε να πιανόμαστε κοροϊδα. Κι η έκπληξη μας μεγάλωσε, όταν, μια βδομάδα αργότερα μαθαίναμε πως η αρρώστια του συντρόφου είχε σχέση με τα νεφρά του κλπ... Δύστυχοι γιατροί ... Λέτε να σας βρει κάποιο κακό για την ακρίβεια της πρόγνωσης σας;

Υπάρχει όμως ακόμα ένα ερώτημα : μέχρι πότε, ακριβώς, έζησε; Το γεγονός των πρωτοφανών στα χρονικά αλλαγών στις στελεχικές θέσεις (ακόμα και στο επίπεδο του Πολιτικού Γραφείου), είταν άκρως προβληματικό· ζούσε πραγματικά ο Αντρόποφ; Πιώς μπορούσε να μας διαβεβαιώσει πως δεν είχε «μυμιοποιηθεί», σε μια ύστατη προσφορά του στο κόμμα, για να εξυπηρετήσει το παιχνίδι της διαδοχής με τον τρόπο του;

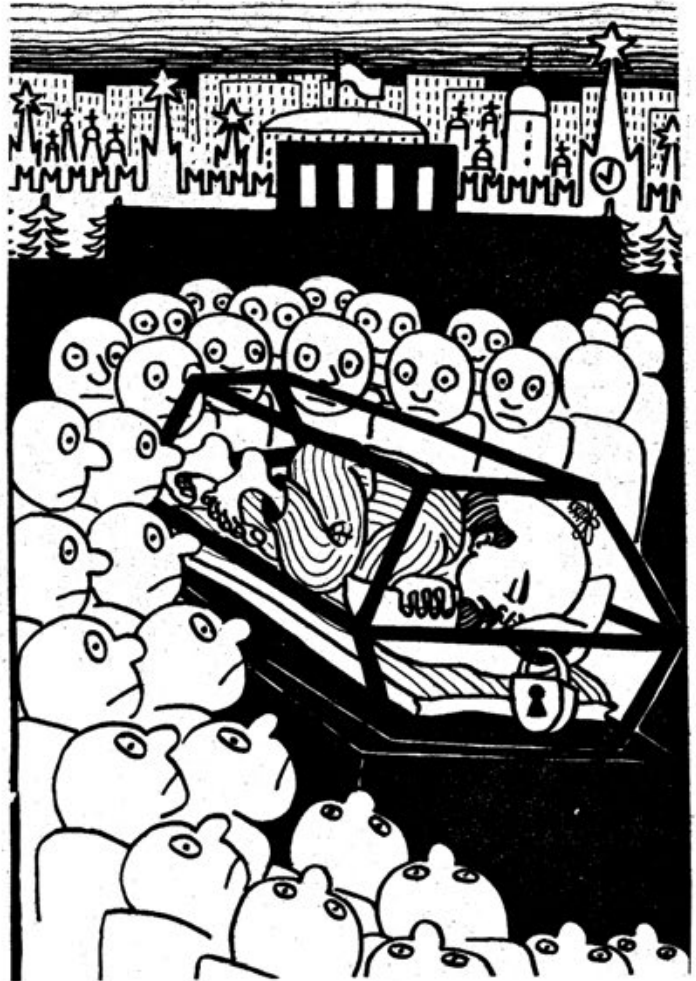
Δυστυχώς δεν σε προλάβαμε σύντροφε

Θάχατε ίσως προσέξει πως σε κάθε τεύχος μας, κι ενώ δρισκομάσταν στο στάδιο της σελιδοποίησης, κάποιος της ανώτατης ηγεσίας του ΚΚΣΕ πέθαινε. Στην αρχή είταν ο Σουολώφ (που του αφιερώσαμε κι ολόκληρο ποίημα), ύστερα ήρθε ο Λεονίντ. Πολλοί μας κατηγορήσαν πως βγάζουμε την «Αλληλεγγύη» ειδικά για να θάβουμε κι από έναν. Δυστυχώς γι' αυτό το τεύχος η «εκτίμησή» τους δεν επαληθεύτηκε. Ο Γιούρι δεν θέλησε να ζητήσει τη συγκατάθεσή μας και μας αφνιδίασε. Καλά βρε σύντροφε, 6 μήνες είχες εξαφανιστεί, δεν μπορούσες να περιμένεις ακόμα δυο βδομάδες;

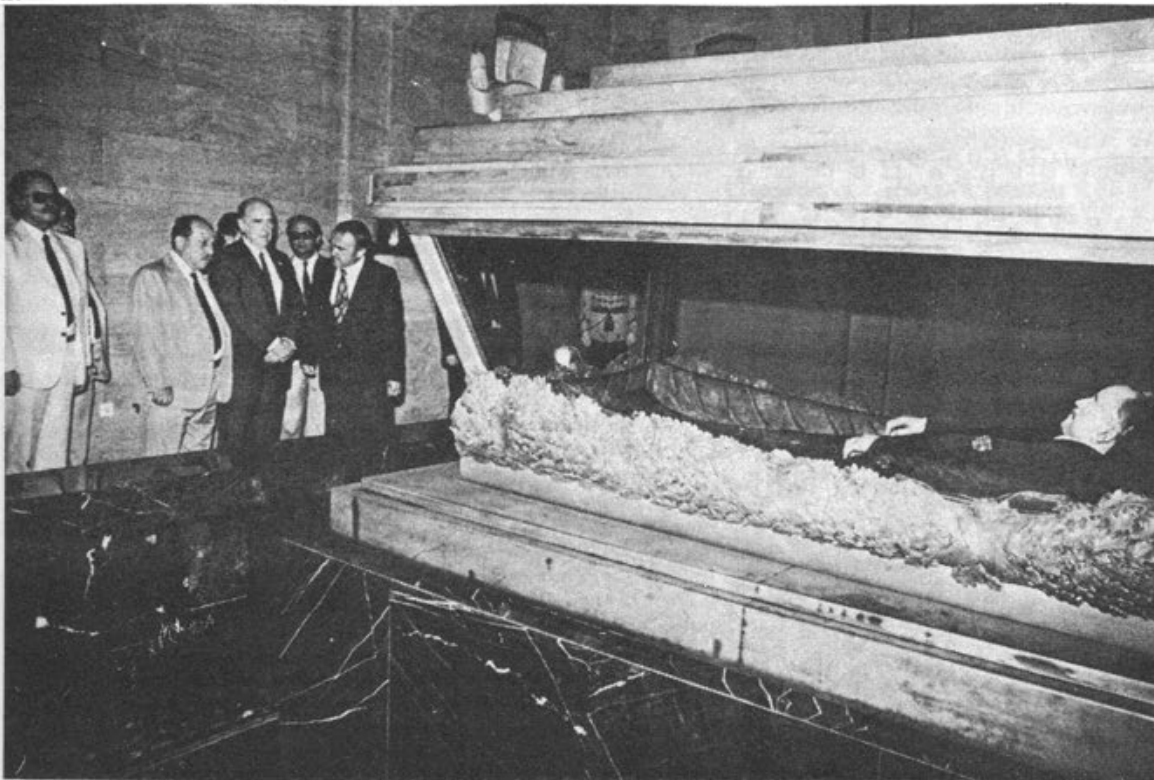
«Μουμιοποίηση»

Και μια και μιλάμε για κράτημα με το ζόρι στη «ζωή» και για μουμιοποιήσεις, ας θυμηθούμε ότι φέτος συμπληρώνονται 60 χρόνια από τότε, που την τύχη αυτή είχε κι ο Λένιν, πρώτος αυτός, από τους επιγόνους του. Την ευθύνη για την πρωτοφανή, τότε, ενέργεια ανάλαβε ο Στάλιν. Ο Ζηνόδιεφ δικαιολόγησε θεωρητικά την έκθεση του σώματος στο γνωστό μανσωλείο κι ο Γκόρκυ υπερκέραζε, υποστηρίζοντας πως «οι περισσότεροι άνθρωποι για ν' αρχίσουν τη δράση έχουν απόλυτη ανάγκη από την πίστη». Η χήρα του Λένιν, Ναντιέζντα Κρούτσκαγκια, ζήτησε να μην επιτραπεί οποιαδήποτε μορφή λατρείας προς τον Ίλιτς, συμπεριλαμβάνοντας την ταρίχευση, τις προτομές και τα αγάλματα, τις φωτογραφίες κλπ. Ο Τρότσκι δρισκοκταν για ανάρρωση στην Τυφλίδα και στο τηλεφώνημα που τον ενημέρωσαν για το θάνατο τον εξαπάτησαν, λέγοντάς του πως η κηδεία ορίστηκε ημέρα Σάββατο, ενώ στην πραγματικότητα έγινε την επόμενη. Κι όλα αυτά για να μην προφτάσει να παρευρεθεί στην κηδεία, μιας κι η φυσική παρουσία του είχε να παίξει ρόλο στη μάχη της διαδοχής. Πάντως είταν από τους πρώτους που κατάγγειλε την έκθεση του κουφαριού του Λένιν, συγκρίνοντάς την με αντίστοιχες χριστιανικές πρακτικές ταρίχευσης αγίων.

Δεν βρήκα, δυστυχώς, κάποια φωτογραφία από το Μανσωλείο. Βρήκα, όμως, μια αντίστοιχη του Γιόργκι Δημητράφ, στο αντίστοιχο Μανσωλείο της Σόφιας. Το κουφάρι του επιδεικνύουν οι Βούλγαροι σε κάθε επίσημο ξένο σαν αξιοθέατο. Ανάμεσα σ' αυτούς δεν μπορούσε να λείπει κι ο δικός μας ο Αντρέας ...

Alexandre Zinoviev

Βαρυπενθούντες συγγενείς

Δεν θ' αναφερθούμε εδώ στο πλήθος των συλληπτηρίων τηλεγραφημάτων, που ακολούθησαν την αναγγελία του θανάτου. Ούτε και ο' αυτό του ΚΚΕ, όσο κι αν υπήρξε αντικείμενο εμβριθούς μελέτης των σημειολόγων (γιατί λέει η α' φράση, γιατί προστέθηκε η β', τι σημαίνουν όλα αυτά κλπ.). Θα σταθούμε, όμως, στις ομιωγές του Αντρέα και του ΚΚΕ εσ. Στην πρώτη περίπτωση (σημειώστε εδώ : μήνυμα «Αντρέα» κι όχι κάποιου όργανου, τέλος πάντων, του ΠΑΣΟΚ ...) ο πρωθυπουργός μας κρίνει την «απώλεια μεγάλη», αφού διαπιστώσει πως ο εκλιπών υπήρξε ένας ικανότατος αρχηγός κράτους, ένας λογικός άνθρωπος, «ότι καταπολέμησε τη γραφειοκρατία, αύξησε την παραγωγικότητα (στο ψητό πάντα το μυαλό του ...) κλπ. Τώρα, το πότε πρόλαβε να κάνει όλες αυτές τις διαπιστώσεις, ο Αντρέας μας το ξέρει ... Πολύ καλό είναι, επίσης, και το συλληπτηριο μήνυμα (φωτοτυπία εδώ δίπλα) στο διδύλιο της Ρώσικης πρεσβείας που ανακάλυψε το περιοδικό «Πολίτης».

Πιο λυπηρή είναι, όμως η ανακοίνωση της Κ.Ε. του ΚΚΕ εσ., που έσπευσε να συνεδριάσει μετά την αναγγελία. Αν θυμόμαστε καλά, είναι πανομοιότυπη μ' αυτήν που στάλθηκε και για το θάνατο του Λεονίντ Μπρέζνιεφ. Το σε ποιό καλάθι πετάχτηκαν οι αναλύσεις (και διαφωνίες) του τελευταίου συνέδριου του κόμματος αυτού, μόνο οι Ρηγάδες μπορούν να μας πουν (αν ενδιαφέρθηκαν κι αυτοί). Αλλά, είπαμε, μπορεί να γίνει αίμα το νερό;

Στους Ρώσους πάλι, Σοβιετική Πρεσβεία, έφτασε
 κεντρικό το βολέτο μας. Αφ' ημετέρων
 με τον αδικοστό Λάσκοβ τ' αμάρτημα
 και κρινε διότι Αφ' ημετέρων - ούς
 κρινε πάλι παλαιός με την Κίρσιμ
 ματτα δι' έρωτα μας να γίνε - ούς
 το έρωτα

Καταργηθεί η τιμωρία

«Η Κεντρική Έπιτροπή τού ΚΚΕ έσωτερικού εκφράζει στο σοβιετικό λαό και τού ΚΚΣΕ τ' θερμά του συλληπτηρία για τού θάνατο τού Γκούρι Αντρέεφ, γενικού γραμματέα τού ΚΚΣΕ και προέδρου τού Ανώτατου Σοβιέτ. Η σύντομη περίοδος διακαής των καθηκόντων του θα μείνει συνδεδεμένη με τις θετικές προτάσεις και πρωτοβουλίες του για την ειρήνη και την ύφεση, σε μία πολύ δύσκολη για όλους τήν ανθρωπότητα περίοδο.»

Ο εβδομηντάρης κι ο ογδοντάρης είναι ο νέος της εποχής ...

(παλιό λαϊκό άσμα)

Ο πρόεδρος της Βουλγαρίας Τεοντόφ Ζίβκοφ είναι 72 ετών ενώ οι ηγέτες της Ανατολικής Γερμανίας Έρχτ Χόνεκερ, της Τσεχοσλοβακίας Γκוסτάβ Χούσκακ και της Ουγγαρίας Γιάνος Καντάρ βρίσκονται στα 71. Ο αλβανός ηγέτης, Εμβέρ Χότζα που βρίσκεται στην εξουσία από το 1944, είναι 75 ετών.

ΑΜΦΙΒΟΛΙΕΣ για την κατάσταση της υγείας του νέου Σοβιετικού ηγέτη Κωνσταντίν Τσερνένκο εξέφρασαν Βρετανοί πολιτικοί της αντιπολίτευσης μετά την επιστροφή τους από τη Μόσχα.

Ο πρώην υπουργός Εξωτερικών Νταϊνβιντ Οουεν, που είναι και γιατρός, δήλωσε στο «BBC»: «Πρέπει ο Τσερνιένκο να πάσχει από εμφύσημα, δηλαδή ανεπάρκεια της αναπνοής, που συχνά οδηγεί σε καρδιοπάθεια». Ο εκπρόσωπος του Εργατικού Κόμματος Ντένις Χήλυ δήλωσε ότι ο Τσερνιένκο «φαινόταν αδύναμος».

Αν έτυχε να πέσει στα χέρια σας ο Ριζοσπάστης, θα διαπιστώσατε πως, στο μένος του να κατατροπώσει τους σοβιετολόγους, ξεχνάει συστηματικά τη μια πλευρά της κριτικής που γίνεται : αυτήν για την γεροντοκρατία στα ανώτατα αξιώματα της «πατρίδας του σοσιαλισμού». Βέβαια ο κόσμος τόχει δούκινο (κι ο Ρίζος κρυφό καμάρι), οι γελοιογράφοι δρῆκαν τρόπο να αυξήσουν τις αποδοχές τους κι οι δύσμοιροι Κνίτες δρέθηκαν να υποστηρίξουν μια κατάσταση, που πολύ θάβελαν να την αντιστρέφουν για την περίπτωση «Ρήγκαν». Πάντως, για όσους από σας δεν βρίσκονται σε μαζικούς χώρους, το πιο σοβαρό επιχείρημα που αντιπαραθέτουν, είναι αυτό του ρατσιισμού απέναντι στα γηραιά : Αν όμως πρόκειται για ρατσιισμό, ποιά όρο θάπρεπε να εφεύρουμε για την εκτόπιση όλων των ηλικιών κάτω των 70 (και βάλε ...);

Αν σοβαρευτούμε, όμως, θα πρέπει να αναγνωρίσουμε πως **βρισκόμαστε μπροστά σε μια συνειδητή επιλογή** της ρωσικής γραφειοκρατίας τα τελευταία, αυτά, χρόνια. Η εκλογή μεγάλων σε ηλικία — άρα και μελλοθάνατων — γραμματέων, της προσφέρει μια σειρά από πλεονεκτήματα : τη δυνατότητα να ανοίγουν «νέες περιόδους στην πάλη για τη διεθνή ύφεση και την ειρήνη», όταν τα νερά θαλτώνουν, να φορτώνουν στις πλάτες των εκλιπόντων τη λαϊκή δυσανεξία κι ακόμα να εκτονώσουν (αν χρειαστεί ποτέ) κάποιες επαναστατικές διαθέσεις. Το τερπνόν μετά του ωφελίμου ...

Κ.Ματφ. Του Κώστα Μητρόπουλου

Για να θυμηθούμε και τα παλιά

Η σοβιετική γυναίκα δεν είναι φεμινίστρια

Κάτω απ' αυτό τον τίτλο δημοσιεύτηκε, στις 16 Νοέμβρη του '83, δα-
ρυσύμαντη δήλωση της κας Ιόνοβα, διευθύντριας της Επιτροπής Σο-
βιετικών Γυναικών. Αν υποθέσατε πως δημοσιεύτηκε στον «Ριζοσπά-
στη» πέρασε έξω. Το «Έθνος» ήταν εκείνο που μας γνωστοποίησε την
τόσο σημαντική αυτή δήλωση, με τον αφοπλιστικό υπότιτλο:

ΔΕΝ ΕΧΕΙ ΛΟΓΟ Ν' ΑΓΩΝΙΣΤΕΙ ΑΦΟΥ ΤΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΙΝΑΙ ΛΥΜΕΝΑ

Δυστυχώς δεν μπορούσαμε να βρούμε την συνεργάτιδά μας που
έγραψε την 17σέλιδη (προδοκατόρικη) ενότητα «Η θέση της γυναίκας
στη Ρωσία» στο προηγούμενο τεύχος μας, για να την κολλήσουμε στον
τοίχο και ν' αποκαλύψουμε το θρώμικο ρόλο της. Γεγονός είναι, όμως,
ότι διαθέτει ανεπτυγμένη την αίσθηση του χιούμορ και πλούσιο λεξιλό-
γιο ακατονόμαστων λέξεων, κι απ' αυτή την άποψη η απολογία της θα
είχε ιδιαίτερο ενδιαφέρον ...

Δύο (+ ένα) σημαντικά αφιερώματα

Το Θεσσαλονικό περιοδικό **ΙΑΝΟΣ** στο προηγούμενο του τεύχος (No
5) μας έδωσε ένα αξιόλογο αφιέρωμα στους «Αντιφρονούντες στην
ΕΣΣΔ». Σημειώνουμε τα άρθρα για τη «Σοβιετική Αντίσταση του
1981», τους «Διαφρονούντες σε κρίση», την ψυχιατρική πολιτική της
KGB, μια συνέντευξη του Ιδάν Βοκάιεφ, πριν τη σύλληψή του, την
ιστορία του σκιτσογράφου Σισόιεφ (πριν τη σύλληψή του), το άρθρο
του Βλαντιμίρ Μπουκόφσκι «Αντιφρονούντες και Δύση», το άρθρο
του Λεφ Κοπάλεφ για τη νέα μορφή των γκουλάγκ και τις μαρτυρίες
του Αντρέι Σινιάφσκι «Νύχτα μετά τη μάχη». Όσο κι αν μας πίκρανε η
απάλειψη της «Αλληλεγγύης» από το (κατά τα άλλα πλουσιότατο) δι-
δλογραφικό σημείωμα, σας το συνιστούμε ανεπιφύλακτα.

Επισημαίνουμε επίσης το αφιέρωμα του περιοδικού «ΔΙΑΒΑΖΩ»,
στον τσεχοσλοβάκο συγγραφέα **Μιλαν Κούντερα** (τεύχος 80). Βέβαια
είναι κακό σύμπτωμα να παρουσιάζονται ελλείψεις αναφορών στην ελ-
ληνική διδλογραφία του όχι και τόσο εκτεταμένου έργου του. Σας
συνιστούμε ιδιαίτερα το άρθρο «Εισαγωγή σε μια παραλλαγή», ένδει-
κτικό της κουλτούρας και των αναφορών του συγγραφέα. Ας σημειω-
θεί εδώ ότι μόλις κυκλοφόρησε στη Γαλλία (εκδόσεις Gallimard) ένα
καινούριο του ογκώδες μυθιστόρημα (396 σελ.), με τίτλο «**Η αβάστα-**

κτη ελαφράδα της ύπαρξης». Εκτεταμένο σχόλιο γι' αυτό μπορείτε να
βρείτε στον «**Λεκαπενθήμερο Πολίτη**» (τεύχος 9), μαζί μ' ένα αρκετά
ενδιαφέρον ντοσιέ για τη «Σοβιετική Ένωση» (εμείς, πάντως, έχουμε
πρόβλημα να χρησιμοποιήσουμε τα σοβιέτ στη νομιμοποίηση ενός κα-
θεστώτος, που έχει τόση σχέση μ' αυτά, όση «ο σκύλος με τα λουκάνι-
κα» ...). Πολύ ενδιαφέρον είναι και το διβλίο «**Η Πολωνία : μια κοινο-
νία σε εξέγερση**», των εκδόσεων του «Πολίτη». Πρόκειται για μια συλ-
λογή κειμένων του KOR, της πολωνικής εκκλησίας, και κάποιων γνω-
στών αγωνιστών (Λιπίνσκι, Σμελέδοσκα, Μπιενκόδοσκι κλπ.), που προ-
τοεκδόθηκε στη Γαλλία (εκδόσεις Maspero) στα 1978.

Τέλος σας συνιστούμε το (αρκετά εκτεταμένο) άρθρο του
Ζμπίγκνιεφ Κοβαλέσκι «**Η γραμμή των εργοστασίων**», στο **Μαρξιστι-
κό Δελτίο** No 19. Ο συγγραφέας, γνωστός για τη ριζοσπαστικότητα και
την καθαρότητά του, είχε μιλήσει τον Γενάρη του '83 στην Αθήνα και
τη Θεσσαλονίκη, προσκαλεσμένος από την «Αλληλεγγύη», τον «Πρω-
ταγόρα» και τη (διαλυμένη πια) «Επιτροπή Συμπαράστασης στους Πο-
λωνούς Εργάτες».

Το έξυπνο πουλί από τη μύτη πιάνεται

ή πως ζούν οι γραφειοκράτες

Ίσως θυμάστε τον ανεκδιήγητο εκείνο γραφειοκράτη — «Αλληλεγγύη»
No 1, σελ. 40 —, ονόματι Maciej Crezperanski, που τάβηλε ο αφιλότιμος
όλα δικά του : μια φάρμα, άλογα ράτσας, ντάτσες, 3 αεροπλάνα, 7
αυτοκίνητα, δυο γιωτ, 900 διντεοκασσέτες πορνό κλπ., κλπ.

Έ, λοιπόν, ο σύντροφος Γιαρουζέλσκι τον χτύπησε αμείλικτα :
παρά το αξιωμα του — πρώην διευθυντής της πολωνικής ραδιοηλεό-
ρασης — τον διάγραψε από το κόμμα και τον καταδίκασε σε κάθειρξη
8 χρόνων. Στην απολογία του αντίταξε πως είναι εκείνος που φορτώ-
νεται στους ώμους του την αποτυχία της διακυβέρνησης Γκιέρεκ (αλή-
θεια, αυτός ο τελευταίος είναι ακόμα «άρρωστος»). Πάντως φτηνά τη
γλύτωσε : στη μάνα του σοσιαλισμού οι συνάδελφοί του καταδικάζον-
ται σε θάνατο ...

**ΜΟΣΧΑ — Εκτελέστηκαν με την κατηγορία της δωροληψίας
δύο ανώτατοι σοβιετικοί αξιωματούχοι, επιφορτισμένοι με θέ-
ματα εξωτερικού εμπορίου.**

Όπως μετέδωσε το σοβιετικό ειδησεογραφικό πρακτορείο
«Τας» ο Γιούρι Σμελνιάκωφ και ο Βλαντιμίρ Παυλόφ κρίθηκαν
ένοχοι δωροληψίας και καταδικάστηκαν σε θάνατο.

Το δικαίωμα στην «υπανάπτυξη»

15 μέρες έμειναν στην Αθήνα 3 ρώσοι πολεοδόμοι, που κλήθηκαν από τον υπουργό Χωροταξίας Α. Τρίτη να μας δώσουν τα φώτα τους, για το πρόβλημα Αθήνα. Την επίσκεψή τους είχε προετοιμάσει ο δήμαρχος της Μόσχας λίγο καιρό πριν. Δεν θ' αναφερθούμε εδώ στο σύνολο των απόψεων που ανέπτυξαν. Θ' αναρωτηθούμε, όμως, για το κατά πόσο διαφέρουν από τις απόψεις συναδέλφων τους της καπιταλιστικής Δύσης και θα σταθούμε στην ευχή τους να πάψει νάναι ο πληθυσμός μια τόσο «ανεξάρτητη μεταβλητή». Με δυο λόγια η λύση είναι εκείνη του «εσωτερικού διαδατήριου» !! Θ' αρνηθούμε ευγενικά την τόσο πρωτότυπη αυτή σκέψη των 3 πολεοδόμων (που, άλλωστε, έχει εφαρμοστεί στη χώρα τους) και, στην ανάγκη, θα προτιμήσουμε μια Αθήνα άναρχη, μονοκεντρική και δρωμι-

ομένη, από το πράσινο, τους φαρδείς αυτοκινητόδρομους και την ησυχία νεκροταφείου της Μόσχας. Κι ακόμα θα αρνηθούμε την πρότασή τους για ένα κέντρο της πόλης αφιερωμένο στις «πολιτιστικές» χρήσεις, στα μεγάλα γκαράζ και στα «περιφρουρούμενα» μνημεία, διαλέγοντας την — έστω μίζερη — πραγματικότητα μιας πνιγμένης στους καπνούς και στη φασαρία παμπ ή ταβέρνας στα Εξάγεια ...

Σοβιετική πολεοδομία : όχι ευχαριστώ !!!
Μ' αυτή την ευκαιρία, σας υποσχόμαστε για το επόμενο τεύχος ένα σημαντικό άρθρο, με πλήθος στοιχείων, για το οικολογικό πρόβλημα στη Ρωσία. Σε περασμένο τεύχος, ακόμα, του περιοδικού «Οικολογία και Περιβάλλον» μπορείτε να διαβάσετε ένα καλογραμμένο άρθρο για το πρόβλημα της ρύπανσης στην Πολωνία.

Η σύλληψη του Συσσόιεφ

Πριν αρκετούς μήνες πιάστηκε και φυλακίστηκε στη Ρωσία ο σκιτσογράφος-γελοιογράφος Σλάβα Συσσόιεφ. Οι συνεχείς αστυνομικές έρευνες και κατασχέσεις της ρωσικής αστυνομίας, τον είχαν αναγκάσει να βγει στην παρανομία. Συνέχισε να κρύβεται για 4 και πάνω χρόνια μακριά από τη Μόσχα, όταν τη χρονιά που πέρασε συνελήφθη και από τότε είναι υπόδικος. Έχει ξεκινήσει μια διεθνής καμπάνια για την απελευθέρωσή του, που, στα ονόματα που υπογράφουν το σχετικό κείμενο, περιλαμβάνονται αυτά του (πρώτα χαμένου) Reisser, Ζορί κλπ. Τι θάλεγε, λοιπόν, η Βαβέλ, θα μπορούσαμε να κάνουμε μαζί την ίδια δουλειά και για την Ελλάδα; Στα ελληνικά κυκλοφορεί η συλλογή σκίτων του «Η ζωή έγινε καλύτερη» από τις εκδόσεις «Κομμούνια».

Ζητάμε συγγνώμη (1)

τόσο από το περιοδικό **ΑΝΤΙ**, που μας παραχώρησε με προθυμία την εισήγηση της Τιτιάνας Μαμόνοβα στο σεμινάριο, που είχε παλιότερα οργανώσει το περιοδικό στην Πάντειο Σχολή, για την απουσία αναφοράς στην παραχώρησή του αυτή. Ακόμα από τις εκδόσεις **IMAGO**, για το ότι δεν αναφέρθηκε ότι κυκλοφόρησαν το βιβλίο «**Αλμανάκ**», απ' όπου πήραμε το άρθρο της Ν. Μαλαχόφσκαγια. Όλα αυτά για το προηγούμενο τεύχος και τους διαβεβαιώνουμε πως δεν υπήρχε πρόθεση κακή απ' την πλευρά μας. Ίσως λίγη τσαπατσουλιά ...

Ζητάμε συγγνώμη (2)

για τα λάθη σελιδοποίησης του προηγούμενου τεύχους. Κάτω από το βιογραφικό σημείωμα για τον (εκλιπόντα) **Ρόμπερτ Χάβερμαν** (σελ. 16), ήρθε να κολλήσει ένα — επίσης — βιογραφικό του **Βικτορ Φαϊνμπεργκ**, που προοριζονταν για τη σελίδα 138 (Έκκληση του Ελεύθερου Συνδικάτου της ΕΣΣΔ). Στη σελίδα 39 η φωτογραφία του συνεδρίου της **Αλληλεγγύης** μπήκε ανάποδα, προβληματίζοντας κι εμάς τους ίδιους για το τι παριστάνει. Στη σελίδα 86 η λέξη **Συζήτηση** κολλήθηκε ανάποδα. Αυτά τα 2 τελευταία λάθη έγιναν στη διαδικασία του μοντάζ. Ζητάμε κατανόηση για έναν ακόμα λόγο : επειδή

Η συντακτική επιτροπή της «Αλληλεγγύης»

είναι αυτή που κάνει τη σελιδοποίησή της, το μοντάζ και παρενδύσεται στη φωτογράφιση, το τύπωμα και το δίπλωμα. Ακόμα είμαστε οι ίδιοι άνθρωποι που κάνουμε τη διανομή σε διβλιοπωλεία και περίπτερα, σε εκδηλώσεις και διαδηλώσεις. Κι αυτό όχι μόνο επειδή υπάρχει το σχετικό οικονομικό πρόβλημα, αλλά και γιατί συχαινόμαστε και προσπαθούμε να αποτρέψουμε κάθε εξειδίκευση κι ιδιαίτερα εκείνη μιας συντακτικής επιτροπής, που συνεδριάζει σ' ένα δωμάτιο κι αρκείται στο να πάρει έτοιμο στα χέρια της το τεύχος, αφήνοντας σ' άλλους το τεχνικό μέρος. Φροντίζουμε, τεχνικά τα κείμενα του περιοδικού να ανταποκρίνονται στο περιεχόμενο (με όσες δυνατότητες, βέβαια διαθέτουμε ...). Για μας υπάρχει πάντα μια σχέση ανάμεσα στη μορφή, στη φόρμα και στο περιεχόμενο (το ποιά, ακριβώς, είναι μια άλλη συζήτηση, που δε χωράει στα πλαίσια ενός «**καλειδοσκοπίου**»). Τα τεύχη μας έχουν, λοιπόν, κάτι απ' το μεράκι μας και την αισθητική μας.

Τέλος, η συντακτική επιτροπή είναι ανοικτή σε νέες συμμετοχές, άμεσες ή έμμεσες. Από μια — κάποια μετάφραση ή κείμενο συζήτησης ως την πλήρη συμμετοχή στις διαδικασίες σύνταξης και έκδοσης ...

Για τη διανομή

Στα προηγούμενα τεύχη παρατηρήθηκε το φαινόμενο κάποιοι από τους φίλους που προώθησαν τη διανομή της «Αλληλεγγύης» (ιδιαίτερα στην επαρχία) να εξαφανιστούν ή να αδιαφορήσουν στο να μας στείλουν τις εισπράξεις από τις πωλήσεις. Από αυτό το τεύχος λοιπόν, η διανομή γίνεται πιο «**επαγγελματική**», κι όσοι θελήσουν να πάρουν τεύχη στα χέρια τους θα πρέπει να τα προπληρώσουν (αντικαταβολή με το Ταχυδρομείο).

Τέλος, ευχαριστίες

... στη φίλη και συνεργάτισσά μας στο Παρίσι, **Αγγελική**, που, αν και μακριά και, διαθέτοντας ελάχιστο ελεύθερο χρόνο, πιστεύει και ασχολείται πολύ περισσότερο από μας του «εσωτερικού» για την έκδοση της «Αλληλεγγύης». Να ευχηθούμε το ενδιαφέρον της αυτό να συνεχιστεί ή κάτι τέτοιο είναι αυτονόητο;

Για όσους ξέρουν πολωνικά ή γαλλικά

Το ενημερωτικό δελτίο του «γραφείου» του συνδικάτου Αλληλεγγύη στο εξωτερικό (εκδότης Σεβερύν Μπλουμιστάιν) κοντεύει τα 100 του τεύχη. Κυκλοφορεί κάθε δεκαπενθήμερο κι η συνδρομή στοιχίζει γύρω στις 2.300 δρχ. για 20 τεύχη. Θα πρέπει να πάτε με το κουπόνι αυτό στην Τράπεζα, για να εγκριθεί το ποσό της συνδρομής.

A adresser au Comité de coordination du syndicat Solidarnosc en France, 10, passage des Deux-Sœurs, 75009 Paris, tél: 247 76 59

Nom, prénom (en majuscules) .....

Adresse .....

Localité .....

Abonnement pour une série de : *

20 numéros.....

140 F France

170 F étranger + 30 F si par avion

version française

Ci-joint mon règlement de .....
à l'ordre de SOLIDARITE POLOGNE PUBLICATIONS
par chèque bancaire
par mandat

* mettre une croix dans la case de votre choix

Προβλήθηκε πριν λίγες βδομάδες η σύγχρονη ταινία «Ένα άλλο βλέμμα» με τον παραπειστικό και πορνογραφικό τίτλο «Πάθος γυναικών». Οι φωτογραφίες που συνόδευαν τη διαφημιστική καμπάνια δεν άφηναν περιθώρια παρερμηνείας : ελάτε να ερεθιστείτε. Βέβαια δεν είναι η πρώτη φορά που χρησιμοποιείται το τέχνασμα (θυμάστε το καταπληκτικό δημοσίευμα και τη φωτογραφία της Γκούντρουντ Έσολιν — αυτοκτονημένης στα λευκά κελιά της Δ. Γερμανίας —, που δημοσίευσε γνωστό πορνογραφικό περιοδικό, πλασσοάροντάς την σαν πόρνη στα καμπαρέ της Βηρντού;). Θέλουμε να πιστεύουμε, πάντως, πως, η επιτυχία και συνέχεια προβολής που σημείωσε, δεν οφείλονταν στο διεστραμμένο μυαλό του εισαγωγέα. Ο φίλος Βαγγέλης Π. ενθουσιασμένος (όπως κι όλοι μας, άλλωστε) γράφει παρακάτω για την ταινία.

Δεν ξέρω κι είναι αρκετά αμφίβολο το αν η ταινία αφέθηκε να προβληθεί στην ίδια την Ουγγαρία. Βέβαια, τα περιθώρια κριτικής είναι σαφέστατα μεγαλύτερα, απ' ό,τι στις άλλες χώρες στην ανατολική Ευρώπη (όπως θα διαβάσατε και στα αντίστοιχα άρθρα αυτού του τεύχους). Η ταινία πάντως είναι εκπληκτική και από την άποψη του πόσο εύκολα η απώλεια της μνήμης επιτρέπει στην σύγχρονη γραφειοκρατία να κάνει αναφορές στην εξήγερση τού '56. Κι όχι μόνο αυτό, αλλά και να «προβληματίζεται» για το κατά πόσο είναι μια επανάσταση ... Όλα αυτά, όμως, είναι ψιλά γράμματα για το «Ριζοσπάστη»· χολωμένος με την «ανευθυνότητα» των συναδέλφων σύγχρων, σημειώνει (κάτω από τον διαφωτιστικό τίτλο **Υπονόμευση** : Δεν θα κάνουμε κανένα σχολιασμό· Όμως ως σημειώσουμε εκείνο το ανεπανάληπτο : «η κριτική στάση (...) με τη σαφήνεια και την υπερβολή της στην ακραία της κατάσταση, ακυρώνει αυτή την κριτική» και την καταπληκτική φωτογραφία μιας από τις πιο συγκλονιστικές στιγμές της ταινίας. Μωραίνει Κύριος ον δούλεται απολέσαι;;

ΠΑΘΟΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

ANOTHER WAY

Πέρα από τα σύματα

Μια γυναίκα, η Εύα, έρχεται απ' το χωριό της, όπου την έχουν πείσει ότι «αν διαδάζει μπορεί να γίνει μέχρι και υπουργός». Έχοντας απολυθεί από τις προηγούμενες δουλειές της, μιας και είναι λεθβία και ανοιχτά αντίθετη στο καθεστώς, καταφέρνει να βρει δουλειά, σαν δημοσιογράφος, σε μια εφημερίδα που ο αρχισυντάκτης της έχει σχέση με την επανάσταση του '56 και διατηρεί διαθέσιμες κριτικές στο καθεστώς. Φυσικά, η φυλακή τον έκανε να συνειδητοποιήσει ποιά είναι τα όρια της «κριτικής» αλλά κατά βάθος θαυμάζει τον ασυμβίβαστο και μαχητικό χαρακτήρα της Εύας.

Δύο γυναικών. Χαρακτηριστικές είναι οι σκηνές στην λισίνα, όπου από τη μια η Εύα κολυμπάει φοβισμένη σαν παιδάκι. Η Εύα όμως είναι εκείνη που «δουτάει» την κυλότα της Λύδιας κι έτσι αρχίζει η συζήτηση και η σχέση τους. Ακόμα η σκηνή στο χωριό, όπου έχει καταφύγει η Εύα μετά την παραιτήσή της από την εφημερίδα και το σπάσιμό της με τη Λύδια· έρχεται να την βρει περνώντας από την άνασφάλεια στην αποφασιστικότητα και κάνουν για πρώτη φορά έρωτα, αν και πριν λίγο καιρό, στο χωριό που είχαν πάει για ένα ρεπορτάζ, η Λύδια τότε σκάσει το δράδυ τρέχοντας από φόβο, μπροστά στο δωμάτιο της Εύας.

Υπονόμευση

«Πάθος γυναικών», λοιπόν ή καλύτερα «Ένα άλλο βλέμμα» όπως λέει ο πρωτότυπος τίτλος της ταινίας του Κάρου Μακ, με την οποία επίσημα συμμετείχε η Ουγγαρία στο Κινηματογραφικό Φεστιβάλ των Καννών, πριν από δυο χρόνια. Και η ταινία έχει ένα διπλό πρόβλημα: Πρώτα, κατά πόσο μπορεί να υποστηριχτεί σοβαρά ο κριτικός της προβληματισμός στην οικοδόμηση της σοσιαλιστικής δημοκρατίας, όταν αυτός ο προβληματισμός συσχετίζεται ευθέως με μια ομοφυλοφιλική σχέση δυο γυναικών (δημοσιογράφων στο επάγγελμα, δυο χρόνια μετά το τέλος της απελευθέρωσης του '56). Και κατά πόσο αυτή η κριτική στάση έχει κάποιο πρακτικό αποτέλεσμα όταν η ίδια η ταινία με τη σαφήνεια, την υπερβολή της στην ακραία της κατάσταση, ακυρώνει αυτή την κριτική.

Ο ασυμβίβαστος χαρακτήρας της έρχεται να συναντήσει έναν άλλο γυναικείο χαρακτήρα, την Λύδια, που συμβαλλεται ανάμεσα στην «ασφάλεια» ενός συμβατικού γάμου μ' έναν λοχαγό, και την ανία της σοσιαλιστικής εφημερίδας.

Τελικά αυτό που μένει από την ταινία, είναι το πάθος. Το ανικανοποίητο πάθος των 2 γυναικών για αληθινή, συναισθηματική, ερωτική σχέση μέσα σε μια κοινωνία συνθηκολογημένη — νεκρή μετά την ήττα της εξέγερσης του '56. Το πάθος της Εύας για την αλήθεια. «Η Εύα δεν άντεχε τα ψέματα γι' αυτό ορίστηκε στα σύματα και μες την προδύσαμε την αφήσαμε ...» λέει η Λύδια στο σύντροφο αρχισυντάκτη που την επισκέπεται στο νοσοκομείο.

Και επειδή τα πράγματα έχουν πολλές όψεις και μερικές απ' αυτές είναι αόρατες δια γυμνό οφθαλμό, θα τολμούσα να πω, ότι ο σκηνοθέτης της τρυφερός «Αγάπης» έκανε μια ταινία που αντικειμενικά θα γαργαλίσει (και γαργαλίσει) τη δυτική κινηματογραφική «πάτσα». Πώς να το κάνουμε ομοφυλοφιλική και σοσιαλιστική ... κριτική δεν ανταμώνουν καθημερινά στις οδόνες μας. Αν δούμε την ταινία, από την κινηματογραφική της άποψη, τότε οι υποψίες γίνονται βεβαιότητες: Έχουμε μπροστά μας ένα υπολανθάνων μελό, μια «ηρωίδα», ένα τραγικό φινάλε, μια εκσυγχρονισμένη ακαδημαϊκή αφήγηση,

Σ' αντίθεση με παρόμοια, σ' αυτό το θέμα, φιλμς, οι δυο γυναίκες δεν emπίπτουν σε κάποιο από τους «παραδοσιακούς» ρόλους, προσπαθούν να τους σπάσουν. Γι' αυτό και η αστυνομία τις συλλαμβάνει στο πάρκο, όταν κάθονται αγκαλιασμένες σ' ένα παγκάκι και τις πληροφορεί εκείνο το αμίμητο : «... Εδώ δεν είναι Αμερική ...» (!!).

Το πάθος των 2 γυναικών είναι το πάθος μιας κοινωνίας που συντριβεται, από τη λογοκρισία του κομματικού υπεύθυνου, από το πιστό, που την κρατάει διαρκώς μεθυσομένη, από τους μπάτσους που παρακολουθούν το γλέντι των χωρικών έξω απ' τα παράθυρα. Που συντριβεται στα ξενοδοχεία «Αστόρια» της πρωτεύουσας, όπου μαντρώνουν κυριολεκτικά τους αγρότες, μέχρι να υπογράψουν την «εκούσια εισοδό τους, στην κρατική κολλεκτίδα» ...

μια ιστορία έρωτα και «πολιτικής» που έρχόταν από το οποιοδήποτε δυτικό σημείο, το κινηματογραφικό ορίζοντα θα έμπαινε στα κρομεσσία ψιλά των εφημερίδων! (Παλλάς, κρομεσσία, Ριάλο, Φιλί, Αλκουνίδα).

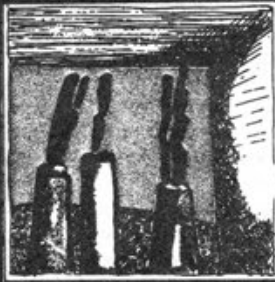
Γι' αυτό κι είναι πολύ δύσκολο στη (μέση) γυναίκα Λύδια να ξεκαθαρίσει τα αισθηματά της και τη σχέση της με την Εύα, και να σπάσει το (συμβατικό) γάμο της με το λοχαγό. Συνεχώς πλησιάζει και απομακρύνεται από την Εύα, και, όταν στο τέλος παίρνει την απόφαση να πάει να ζήσει μαζί της, δέχεται τις απειλές διασμού του άντρα της και τελικά τις σφαιρές από το «υπηρεσιακό περιστροφό του».

Το έργο τελειώνει : ο φακός χαϊδεύει διαδοχικά το παγωμένο κίτρινο πρόσωπο της νεκρής — από τις σφαιρές των φρουρών — Εύας, τα ατσάλινα σθμάτα των συνόρων και τον πύργο των πολυβόλων, για να φύγει πετώντας μακριά, πέρα από τα σύματα, στον ελεύθερο ουρανό, πάνω στα φτερά ενός πουλιού, που απομακρύνεται σε αργή κίνηση ...

Όλο το έργο είναι η προσπάθεια επαφής

Μίκλος Χάρασι
Μισθός μέ τό κομμάτι

Μυθιστόρημα

ΣΤΟΛΑΣΤΗ

Τυμπόρ -
Mini - Passport

Μυθιστόρημα

ΣΤΟΛΑΣΤΗ

Εκδόσεις ΟΥΤΟΠΙΑ Νικηταρά 8-10, τηλ. 3638696

ΚΑΡΟΛΟΣ ΦΟΥΡΙΕ
Πρός την ελευθερία στον έρωτα
ΛΕΟΝ ΤΡΟΤΣΚΙ
Προβλήματα της καθημερινής ζωής
ΑΝΤΡΕ ΜΠΡΕΤΟΝ
"Η πολιτική θέση του σουρρεαλισμού"
ΕΡΝΕΣΤ ΜΑΝΤΕΛ
Φοιτητές, διανοούμενοι και
πάλη των τάξεων
ΕΡΝΕΣΤ ΜΑΝΤΕΛ
"Απάντηση στον Άλτουςέρ
και τον Έλλενστέιν"
ΟΛΓΑ ΣΕΜΙΟΝΟΒΑ
ΒΙΚΤΟΡ ΧΕΪΝΕΣ
Συνδικαλισμός και ελευθερίες
στή Σοβιετική Ένωση

**συνδικαλισμός και
ελευθερίες στην ΕΣΣΔ**

ΟΛΓΑ ΣΕΜΙΟΝΟΒΑ
ΒΙΚΤΟΡ ΧΕΪΝΕΣ

ΕΤΣΕΙΑ

αυτομόρφωση

γυναίκα και λαϊκή επιμόρφωση:
το σεμινάριο στην Πατρα

1984 και λαϊκή επιμόρφωση
εργατικό κίνημα και αυτομόρφωση
νικαρσίου, η μορφωτική ομη
της επανάστασης
για μια εναλλακτική έρευνα
μαθησιακή διαδικασία και
αμάδα αυτομόρφωσης
μόρφωση και πειθαρχία
διεθνές σεμινάριο στα Γιαννενα
θεατρο στην επαρχία
το περιοδικό "συμβουλια"
"οι αγρόκοι" του γκολντόνι
ρισ, καναλεκι,
αγοι αναργυροί, αυζητώντας
με τις επιμορφωτριες και τα ΣΛΕ

2

εκατό δραχμές

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ

- Ζερέρ Μαντέλ - Κριστιάν Βόγκτ
ΤΟ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ .....
- Ζόρζ Λαποσάντ
ΒΙΟΝΕΡΓΕΙΑ
"Η θεωρία και η πρακτική του Β Ράιχ και των
διαδόχων του .....
- Μελανί Κλάιν - Τζσαν Ρβιέρ
ΑΓΑΠΗ ΚΑΙ ΜΙΣΟΣ
"Η ανάγκη της επανόρθωσης .....
- Τεό Νήτριχ
ΤΟ ΕΝΕΡΓΟ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ
του σοβιετικού παιδαγωγού Π.Π. Μπλόνσκι .....
- Σοσιαλιστικό Κόμμα Γαλλίας
15+1 ΘΕΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ .....
- Καρντέλι - Ζούκιν - Μάρκοβιτς
ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ
"Υπέρ και κατά .....

- "Επιλογή-σύνθεση κειμένων: Πιέρ Σάμουελ
ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΟ ΜΑΝΙΦΕΣΤΟ
Τι είναι και τι θέλει η οικολογία .....
- Κρίς Χάρμαν
Ο ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ
ΣΤΗΝ ΙΡΛΑΝΔΙΑ .....
- Γκράμσι, Λαποσάντ, Λεφέβρ, Μπουρντέ, Σαπι
ΑΡΘΡΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ .....
- Κίνημα για την Πληροφόρηση των Δικαιωμά-
των των Στρατιωτών
ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΣΤΡΑΤΙΩΤΩΝ .....
- Μιχάλης Κατσαρός
10 ΑΡΘΡΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ ΚΟΜΜΟΥΝΑΡΙΩΝ ...
- Θανάσης Σκρουμπέλος
τά ΦΙΔΙΑ - στον ΚΟΛΩΝΟ .....
- Λευτέρης Ξανθόπουλος
ΤΑ ΑΝΤΙΨΥΧΑ .....

αυτοδιαχείριση & σοσιαλισμός 3

ΥΠΟΝ ΜΠΟΥΝΤΕ-ΑΖΕΝ ΓΚΕΡΜ

**αγώνες
για την
αυτοδιαχείριση**

θεωρητική αντιπαράθεση ○
απορριπτικές εμπειρίες ○
αυτονομίες, διεκδικήσεις ○

ΑΝΔΡΟΜΕΔΑ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

«ΚΑΛΒΟΣ»

Αναξαγόρα 1, 105 52 ΑΘΗΝΑ
Τηλ.: 5246.241

ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ :

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

1. *Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο Ερυθραίας*
2. *Λαϊκό Απελευθερωτικό Μέτωπο Παλαιστίνης*
3. *Σαντινιστικό Μέτωπο Εθνικής Απελευθέρωσης*
4. *Μέτωπο Πολισάριο*
5. *Αφρικανικό Κόμμα Γουϊνέας-Μπισάου*
6. *Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο Αλγερίας*
7. *Εθνική Αφρικανική Ένωση Ζιμπάμπουε*
8. *Κίνημα 26ης Ιουλίου στην Κούβα*
9. *Κίνημα Ενόπλων Δυνάμεων Πορτογαλίας*
10. *Το Εργατικό Κίνημα στην Πολωνία*
11. *Δημοκρατικό Κόμμα Κουρδιστάν*
12. *SWAPO (Ναμίμπια)*
13. *Τουπαμάρος (Ουρουγουάη)*

ΕΚΔΙΔΟΝΤΑΙ ΠΡΟΣΕΧΩΣ

1. *Μεγάλη Πολιτιστική Προλεταριακή Επανάσταση (Κίνα)*
2. *Εργατική Αυτονομία (Ιταλία)*
3. *Αφρικανικό Εθνικό Κογκρέσο (Ν. Αφρική)*

Θωμάς Δριτσίος

η εξέγερση της ΤΑΣΚΕΝΔΗΣ

ΕΚΕΙ ΠΟΥ ΡΑΓΙΣΕ
Η ΚΑΡΔΙΑ ΜΑΣ

Τα γεγονότα της Τασκένδης μπορούν να καταγραφούν σαν η πρώτη ουσιαστική και έμπρακτη αμφισβήτηση μιας ολόκληρης θρησκείας και ενός συστήματος τοτεμισμού που κυριάρχησε στο ελληνικό κομμουνιστικό κίνημα. Όποιος θέλει να κρίνει και να αναλύσει τα γεγονότα αυτά είναι αδύνατο να μην ξεκινήσει από τη θεμελιακή αυτή διαπίστωση: ότι ήταν πρώτα απ' όλα και πάνω απ' όλα το ξέσπασμα μιας συνθλιπτικής συσσωρευμένης καταπίεσης που η έκρηξή της, ακόμα και σε ξένη γη, έγινε αναπόφευκτη. Ήταν η καταπίεση χιλιάδων κομμουνιστών και αγωνιστών που είχαν υποταχτεί, αλλά που ποτέ δεν πίστεψαν βαθιά μέσα τους ότι ήταν δυνατό να συνυπάρχουν ο κομμουνισμός και η εκμηδένιση της προσωπικότητας. Πάντως όσο κι αν περιορίστηκε στην Τασκένδη η εξέγερση εκείνη όσο κι αν δεν κατάφερε να φέρει ένα βίαιο γκρέμισμα του ελληνικού αριστερού ειδολολατρικού σεχταρισμού, δεν παύει να είναι η πρώτη απόπειρα μιας μεγάλης ανανεωτικής επανάστασης που ωριμάζει ακόμα στο εσωτερικό της ελληνικής κομμουνιστικής αριστεράς.

Εκδόσεις Γλάρος

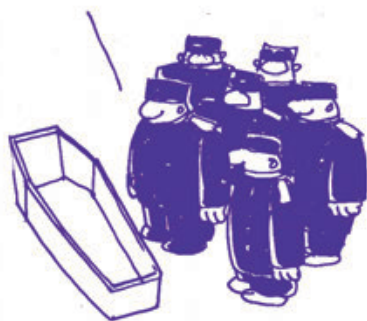
ΘΕΜΙΣΤΟΚΛΕΟΥΣ 31 • ΑΘΗΝΑ 141 • ΤΗΛ. 36.18.457

Περιεχόμενα

Λίγα λόγια από τη σύνταξη	3
ΑΦΓΑΝΙΣΤΑΝ	5
Η τραγωδία ενός λαού	5
Με τους Μουτζαχεντίν της κοιλάδας του Πανχίε	8
Όταν ο λύκος φορέσει το σκουφί της Κοκκινοσκουφίτσας	13
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	14
Σύντομο σημείωμα για την Ουγγαρία του '56	15
Η επανάσταση του '56 και ο ρόλος του Αντρέοφωφ	17
Η εξέλιξη του κινήματος της δημοκρατικής αντιπολίτευσης	21
ΡΩΣΙΑ	32
Η εργοατική τάξη της Ρωσίας	32
ΚΑΛΕΙΔΟΣΚΟΠΙΟ	43
«Πάθος γυναικών	49

Ουφ! πέθανα...

ΣΥΝΤΡΟΦΟΙ... Η ΘΕΣΗ
ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ
ΤΗΣ Κ Ε ΤΟΥ Κ.Κ. Σ.Ε
ΠΑΡΑΜΕΝΕΙ ΚΕΝΗ

ΣΥΝΕΠΣ
ΕΙΜΑΙ ΕΤΟΙΜΟΣ
ΝΑ ΤΟΝ ΔΙΑΔΕΧΩ

ΕΕΠ

ΚΑΙ ΤΙ
ΕΧΕΙΣ ΕΣΥ
ΓΙΑ ΝΑ ΤΟΝ
ΔΙΑΔΕΧΘΕΙΣ;

ΕΓΩ ΟΜΩΣ
ΕΧΩ ΔΥΟ
ΕΓΚΕΦΑΛΙΚΑ
ΕΠΙΣΟΔΙΑ

ΣΥΝΤΡΟΦΟΙ
Ο ΜΕΓΑΛΟΣ
ΛΕΝΙΝ
ΜΑΣ ΑΦΗΣΕ
ΥΠΟΘΗΚΗ
ΤΗΝ ΑΡΧΗ ΤΗΣ
ΕΙΡΗΜΙΚΗΣ
ΣΥΝΥΠΑΡΞΗΣ
ΜΕΤΑΞΥ
...

ΠΝΕΥΜΟΝΙΑ
ΚΑΙ ΝΕΦΡΙΚΗ
ΑΝΕΠΑΡΚΕΙΑ

ΕΓΩ
ΤΡΙΑ
ΕΜΦΡΑΓΜΑΤΑ

ΓΙΑ ΝΑ ΛΕΕΙ ΤΕΤΟΙΑ Ο ΤΣΕΡΜΕΝΚΟ
ΠΑ'ΝΑ ΠΕΙ ΠΩΣ ΕΙΜΑΙ ΚΙΟΛΑΣ ΜΕ ΤΟ
ΕΝΑ ΠΟΔΙ ΣΤΟΝ ΤΑΦΟ... ΤΟΥ ΠΑΡΑΧΕΡΕ
ΤΗ ΘΕΣΗ ΜΟΥ

του Γιάννη Καλαϊτζή